

کوشش دو خوب، سسده ایتن

یاز بچی

(بکسلر حائیلی نین یازی دونیاسی)

حمید آغیش

گۆنشله دۇغوب سېسده ایتن

يازچی

(بگلر حائیلی)

(بگلر حائیلی نین یازی دۇنیاسی)

حمید آرغیش

آرغیش، حمید

گونشله دوغوب سیسده ایتن یازیچی / آرغیش، حمید- خوی، ۲۰۲۶.
۱۷۴ ص.
بگلر حائیلی نین یازی دونیاسی

ISBN: ۹۷۸-۶۲۲-۸۱۱۳-۵۲-۴

گونشله دوغوب سیسده ایتن یازیچی (بگلر حائیلی نین یازی دونیاسی)

بازار: حمید آرغیش

چاپ: بیرینجی یایی ۲۰۲۶

صفحه: ۱۷۴

شابک: ISBN : ۹۷۸-۶۲۲-۸۱۱۳-۵۲-۴

قیمت:

ISBN : 978-622-8113-52-4

9 786228 113524

گىرىش

بۇ كىتابىن حاضىرلانماسىندا اساس مقصد اۇزون ايللر عرضىندە اۇنودولموش، يارۇمچىق قالمىش و يا مقصدلى شكىلدە دىقت مركزىندىن كىتاپدا ساخالانىلمىش بىر يازىچى ايرىنى يىنىدىن گۆندمە گىتىرمكىدەر. بىلر حائىلى نىن آدى گۆنى آذربايجاندا مۇعاصىر دۇورده اۇزون ايللر سۆكوتدا قالدۇقدان سۇنرا اىلك دفعه «۸۰ ايل حىكايەمىز» كىتابىندا يىنىدىن خايطىرلادىلمىشىدەر.

بىلر حائىلى گۆنى آذربايجان حىكايە ادبىياتىنىن اىلك نىسىل نۇمايندهلرىندىن بىرى اولسا دا، اۇنون آدى اۇزون مۇددت ادبى دۇورىيەدن كىتاپدا قالمىش، اثرلى ايسە يالنىز دۇورون مطبوعات صحىفهلرىندە سىلنمىش حالدا ياشامىشىدەر. بۇ نىش ھىمىن سىلنمىش متنى و آدى يىنىدىن بىر يىره تۇپلاماق، مۇلىفىن يارادىجىلىق مۇوقعىنى و ادبى اھمىيتىنى داھا آبدىن شكىلدە اۇرتايا قۇيماق نىيتى داشىبىر.

بو يازىچىنىن سىچىلمەسى تصادۇفى دىيىل. بىلر حائىلى ۱۳۲۵ - ۱۳۲۰-جى ايللر آراسىندا گۆنى آذربايجاندا باش وئرن سىياسى و اىجتىماعى پروسەلىرى بىرباشا ياشايان، اۇنلارى بدىعى متنده آچىق شكىلدە عكس ائتىدىن نادىر قلم صاحىبلرىندىر. اۇنون حىكايەلىرى و پۇونىستى دۇورون سۇسىال گرگىن لىيىنى، يۇخسوللوغو، اىستىثمارى، ايدئولوژى تۇققوشما.

لارى گىزلىتمەدىن گۇستىرىپ. بۇ مەتلەر نە سۇنرادان رىئادەتتە ئۆلۈنمەش، نە دە
ايدىنۇلۇشى باخىمدان يۇمشالدىلمەيدىر؛ مەتبۇئاتتا نۇجە چاپ ئۆلۈنۈپ،
ھەمىن رۇھلادا قۇرونوب ساخلانمىشىدىر.

بو تۇپلۇدا بىگىر ھائىلى نىن ھىكايەلىرى و «لەياقتىلى بىر تۇھفە» پۇۋىستى
يالىنىز بىدىعى نۇمۇنە كىمى دىيىل، ھەم دە تارىخى و ايجتماعى سىند كىمى
تەقىدىم ئۆلۈنۈر. مەقسەد يازىچىنى ايدەللاشدىرماق يۇخ، ئونون مەتلەرنىنى ئۆز
دۇرونون رىئاللىغى ايجىندە ئوخوماق، گۆچلۈ و ضەيف تەرفلەرنىنى آچىق
شكىلدە گۇستىرمىكىدىر. تەھلىل لىردە آكادىمىك تەرمىنلەردىن قاچىلمەش،
ئوخوجو ايلە يازىچى آراسىندا سۇنغى مەسافە يارادىلمامىشىدىر.

بو كىتاب بىگىر ھائىلىنى «بۇيوك يازىچى» اعلان ائتمەك ئۆچۈن يۇخ، ئونون
ادىبىيات تارىخىندە تۇتدوغو رىئال يىرى گۇستىرمەك ئۆچۈن
ھاضىرلانمىشىدىر. ئۇ، گۆننى آذربايجان ھىكايەچىلى يىنىن باشلانغىچ
مەرحەسىندە گۇرونمەش، ھەمىن مەرحەلىنىن بۇتون ايدىنۇلۇشى يۆكۈنۈ و
بىدىعى مەھدۇدىتلىرنىنى ئۆز ئۆزىندە داشىياراق، ايز بۇراخامادان يۇخا
چىخىمەش يازىچىلارداندىر. بۇ تۇپلو، ئونون يىنىدىن گۇرونمەسى ئۆچۈن
آتىلمەش بىر جەھدىدىر.

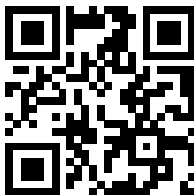
بۇ كىتابدا تەقىدىم ئۆلۈنەن مەتلەر و آپارىلان مۇزاكىرەلەر يىكۈن و قاپالى ھۆكۈم
كىمى نەزەردە تۇتولمامىشىدىر. بىگىر ھائىلى نىن يارادىچىلىغى ھاقىندا فەرقلى
باخىشلار، آيرى دىرلىدىرمەلەر و ھەتتى ضەيد مۇوقەلەر مۇمكۈندۈر و
تەبىئەيدىر. بۇرادا ايرەلى سۇرولنى فەيكىرلەر سۇن سۇز ايدەياسى داشىمىر،
ەكسىنە مۇزاكىرەيە آچىق بىر ئوخو تەكلىف اندىر.

بۇ تۇپلو يالىنىز قىسا بىر ايشىق سالىماق جەھدىدىر. مەقسەد بىر يازىچىنى
مۇتلىق لىشىدىرمەك يۇخ، ئونون مۇوجودلۇغونو، مۇوقەيىنى و تائىر

دايره سىنى گۇرونور قىلماق دىر. باشقا تىققاتچىلار، اۇخوجولار و يازۇچىلار بىگىر حائىلىنى فرقىلى پىرىزمادان اۇخويا، اۇنون مىنلرىندە باشقا معنا قاتلارنى تاپا بىلرلر. بۇ كىتاب ھىمىن يۇلون باغلانماسى دىيىل، داوام ائتمەسى اۇچون ائىلمىش اىلك آدىملاردان بىرىدەر.

بۇ يازۇلار گۇننى آذربايجان نثر ادبىياتىنىن اىنكىشاف يۇلوندا قىسا بىر آيدىنلىق ياراتماق جھىدەر. بۇرادا سىسلەنن فىكىرلر سۇن سۇز دىيىل و مۇذاكىرەيە آچىقىدەر. باشقا باخىشلار و باشقا اۇخولار بۇ مىنلرى تاماملابا بىلر. بۇ يۇلون داوامى گلەجك اۇخولارىن عۇھدەسىنە بۇراخىلەر.

ھىمىد آرغىش

ايچينده كلر

- ۹ گونئی آذربايجان حنكايه ادبياتي (۱۳۲۵-۱۳۲۱)
- ۱۳ بگلر حائيلي نين حيات و ادبي ايرثي
- ۱۷ بگلر حائيلي نين يازئ دؤنياسئ
- ۳۱ متن لرين چاپ پرنسيپي حاققيندا
- ۳۳ بگلر حائيلي نين حنكايه لري
- ۳۵..... تصادفي كومك
- ۴۵..... آزادليق يولوندا
- ۶۷..... حياتدا منيم نصيبيم
- ۱۰۷..... لياقتلي بير تحفه
- ۱۶۵..... ناانصاف بيرچوره كچي نين آخيري

گوئى آذربايجان حكايه ادبياتى (۱۳۲۵-۱۳۲۱)^۱

۱۳۲۰-جى ايلدن (۱۹۴۱) سۇنرا گوئى آذربايجانين ايجتماعى و مدنى حياتيندا باش وئرن ديشيشيكليلر، بۇلگه نين ادبى مۇحيطينه ده بيرباشا تائير گۇستردى. رضا شاهين تاختدان ساليئناسى و آردۇنجا سۇوئ قۇشونلارينين ايرانين شيمالينا داخيل اولماسى ايله اوزون ايللر داوام ائدن سياسى و ايقتصادى سيخينتيلار نيسبتا ضعيفلدى. بۇ ضعيفلمه، خۇصوصيله ديل و مطبوعات ساحه سينده اوزونو گۇستردى. پهلوى حاكيمييتى نين آذربايجان تۇركجه سينه قارشى تطبيق ائتديى سرت ياساقلار قيسما يۇمشالدى، جمعيتده نيسبى آچيلىملار ياراندى. بو شرايطده آذربايجان تۇركجه سى يئنيدين ايجتماعى مكانا چيخدى. اوزون مۇددت عائله، كند و شيفاهى مۇحيطله محدودلاشميش ديل، قزئت و ژورناللار واسيطه سيله يازۇلى فۇرمايا قاييئتماغا باشلادى. مطبوعاتين جانلانماسى تكجه ديلين گۇرونورلوغونو آرتيرمادى، عيني زاماندا ادبى

^۱ - بۇ متن، مؤليفين «داوام اندير حكايه ميز» ادلى كيتابيندا يئر آلان مۇوافيق بۇملرين قيساديلميش و يئنيدين ايشلنميش واريانتيدير.

يارادىجىلىق اۆچون يىنى ايماكانلار ياراتدى. خۇصوصيله نثر و حكايه ساحه سينده ايلك مۆنتظم نۆمونه لر محض بۇ ايللرده مئيدانا چىخدى. بو دۇورده گۆننى آذربايجاندا، آذربايجان تۆركجه سينده بير سئرا قزئت و درگيلر نشره باشلاى. اۇنلار يىن ايجينده «وطن يۇلوندا» و «آذربايجان» قزئتلرى خۇصوصى يئر تۇتور. بۇ نشرلر هم ميللى اۇزونو دركين گۆجلنمه سينده، هم ده يازىلى ادبيياتين فۇرمالاشماسيندا اساس رۇل اوينادى. قزئت صحيفه لرى تدريجا يالنىز سياسى يازىلار يىن، بديعى متنلرين ده يئر آلدىغى بير مكاانا چئوريلدى. حكايه، پۇبلىسيستىك يازى و خاطيره تىپلى متنلر اۇخوجو ايله بيرباشا تماس قۇرماغا باشلاى.

مطبوعاتين بۇ رۇلو تصادۇفى دئيلدى. يازىچى و شاعيرلر اۆچون باشقا بير چىخيش يۇلو دئمك اۇلار كى، يۇخ ايدى. كىتاب نشرى ايماكانلارنى محدود ايدى، ادبى چئوره لر ايسه يىنى - يىنى فۇرمالاشىردى. بۇنا گۆره ده قزئتلر هم يارادىجىلىق مئيدانى، هم ده اۇخوجو ايله سئناق ساحه سى رۇلونو اويناييردى. حكايه لرين بۇيوك اكثريتى ايلك دفعه محض گۆنده ليك و يا هفته ليك مطبوعاتدا چاپ اولونوردو.

بو ايللرين حكايه نۆمونه لرى اساساً ايجتماعى مضمۇن داشىيىردى. يازىچىلار ياشادىقلارى دۇورون سۇسيال گرگىنلىكلرينى، يۇخسوللوغو، كۆهنه رئزىمين باسقىلار يىنى و دىيشن حيات شرايطىنى تصوير ائتمه يه چاليشىردىلار. مۇوضوع باخيمىندان بۇ حكايه لر خالقين گۆنده ليك حياتينا ياخين ايدى. دىل ساده، دانىشيق اۇسلوبونا ياخين سئچىليردى. بۇ، بير طرفدن اۇخوجو ايله علاقه نى گۆجلندىرير، ديگر طرفدن ايسه بديعى ايماكانلارنى محدودلاشدىريردى.

حنكايه ژانىرئ هله تام فورمالاشماميشدى. بير چوخ متنلرده سوژنت ضعيف قورولور، اوبرازلار ايسه داها چوخ فيكيير داشيبيجيسى كيمي چيخيش انديردى. ادبى اوستاليقدان چوخ، دئمك ايسته نيلن سوز اؤن پلانا كنجيردى. بۇ وضعیت دۇرون عۇمومى دۇشونجه طرزى ايله باغلى ايدى. ادبييات چوخ واخت مۇستقىل صنعت ساحهسى كيمي دئييل، جمعيته تاثير گۇسترن واسيطه كيمي درك اولونوردو.

شيمال آذربايجانلا مدنى علاقه لرده بۇ پرۇسه سه گؤجلو تاثير گۇستردى. باكى راديوسو، قزنت و كيتابلار واسيطه سيله شيمالدا فورمالاشميش يازى ديلي و نثر اؤسلوبو گؤئنى يازارلارنى اؤچون نؤمونه رولونو اويناييردى. بير چوخ حاللاردا مۇوضوع سئجيمي، حنكايه قورولوشو و ايفاده طرزى بۇ تاثيرين ايزلرينى آچيق شكيلده داشيبييردى. بۇ تاثير هم اينكيشافى سؤرعتلنديريير، هم ده موعيين شابلونلاشمايا يول آچيردى.

۱۳۲۴-۱۳۲۰-جۆ ايللر آراسيندا گؤئنى آذربايجاندا ادبى حيات گئتديكجه فعاللاشدى. شعر مجليسلىرى، ادبى تۇپلانتيلار، اوخو گئجه لرى تشكيل اولونور، يازيچيلار بير - بيرى ايله داها سيخ علاقه قورماغا باشلاييردى. بۇنونلا ياناشى، ادبى مۇحيط هله ده غير ثابت ايدى و سياسى شرايطدن بيرباشا آسئلى قاليردى. بۇ آسئلى ليق ادبى يارادئجىليغين سربست اينكيشافينى جيدى شكيلده محدودلاشديريردى.

محض بئله بير تاريخى و ادبى شرايطده بگلر حائىلى نين حنكايه لرى مئيدانا چيخدى. اؤنون ايلك حنكايه سى «حبيبه» ۱۹۴۴-جۆ ايلده «وطن يۇلوندا» قزنتينده چاپ اولوندو. داها سؤنرا حنكايه لرى ۱۳۲۵-۱۳۲۴-جى ايللرده «آذربايجان» قزنتينده يايئملاندى. بۇ فاكت اؤنون يارادئجىليغينين بيرباشا مطبوعات مۇحيطى ايله باغلى اولدوغونو گؤستريير.

بىگر حائىلى دۇورونون بىر چۇخ يازارلارئ كىمى سۇسىاليست دۇشونجهلره مئىلى ايدى. اۇنون متنلرينده سۇوت اۇردوسونا و يئنى سىياسى رئاللىقلارا مثبت مۇناسىبت آچىق شكىلده حىس اۇلونور. بۇ مئىل، بىر طرفدن دۇورون رۇحونو عكس ائتديريير، ديگر طرفدن ايسه حكايهلرين بديعى سربستلييىنى دارالدير. ايدە چۇخ واخت حاديشه نين و اۇبرازين اۇنونه كنجير.

اۇنون حكايهلرى مۇوضوع باخيمىندان سۇسىال يۇنوملودور، دىل باخيمىندان ايسه سادە و آنلاشئقلىدير. لاکين بۇ سادەلىك هر زمان بديعى درينلىكله مۇشايىعت اۇلونمور. بىگر حائىلى داها چۇخ دۇورون چاغئيريشلارينا جاواب وئرن، مطبوعات اۇچون يازان بىر حكايه چى كىمى گۇرونور. بۇ ايسه اۇنون يارادئجىليغىنين هم تاريخى اهمىيىتىنى، هم ده محدۇديتلىرىنى مۇعينيلىشىديريير.

نتيجه اۇلاراق دئمك اۇلار كى، ۱۳۲۰ - ۱۳۲۴-جۇ ايللر گۇننى آذربايجاندا حكايه ادبىياتئىنين باشلانغىچ مرحله سىدير. بۇ مرحله يئتكىن ادبى فۇرمالارلا دئىيل، آختارئىشلار، سئىناقلار و ايدە يۇكلو متنلره خاراكتئريزه اۇلونور. بىگر حائىلى نين يارادئجىليغى دا محض بۇ مرحله نين محصۇلودور. اۇنون حكايهلرىنى دهيرلنديركن هم دۇورون ايمكانلارئىنى، هم ده بۇ ايمكانلارئىن قۇيدوغو سرحدلرى نظرە آماق ضرۇريدير.

بگەر حائىلى نىن حىيات و ادبى ايرتى

بگەر حائىلى گۆننى آذربايجان حىكايه ادبىياتىنىن ايلكىن دۇورونده مئيدانا چىخمىش يازىچىلاردان بىرىدور. اۇنون حىياتى، دۇغوم يئرى، تحصيلى و شخسى ياشامى حاقىندا بۇ گۆن اۇچون دقيق و تصديقلنمىش معلوماتلار مۇوجود دئيبيل. بگەر حائىلى نىن آدى ايله ايلك دفعه ۱۳۲۰-جى ايلدن (۱۹۴۱) سۇنراكى مطبوعاتدا، اساساً «وطن يۇلوندا» و «آذربايجان» قزئتلىرىنده راستلاشئيريق. مۇوجود ماتئرياللار گۇستىرير كى، اۇنون بۇتون ادبى فعاليتى تاماميله مطبوعات مۇحيطى ايله محدودلاشمىش، اثرلرىنىن هئچ بىرى آيرىجا كىتاب حالىندا نىشر اولونمامىشدير.

بگەر حائىلى ادبى فعاليتته حىكايه ژانرى ايله قۇشولموشدور. اۇنون قلمه آلدىغى متئرلر اساساً خالقىن گۆندهلىك حىياتى، سۇسىيال عدالتسىزلىك، يۇخسوللوق و آزادلىق اۇغروندا مۇباريزه مۇوضوعلارنى احاطه ائدور. يازىچىنىن حىكايهلىرى مۇركب بديعى قۇرولوشدان چۇخ، دۇورون ايجتماعى چاغىرىشلارينا جاواب وئرمك مقصدى داشئيبور. بۇ باخىمدان اۇنون يارادىجىلىغى انستىتتىك كامىل ليكدن چۇخ، تاريخى و ايدە يۇنوملو خاراكتئر داشئيبور.

بىگر حائىلى نىن مطبوعاتدا چاپ اولونموش اثرلىرى سىراسىنىدا «تصادۇفى كۈمك»، «حبىبه»، «آزادلىق يۇلوندا»، «نا انصاف بىر چۇركچىنىن آخىرى»، «لپاقتلى بىر تۇحفه» و «حياتدا منىم نصييم...» كىمى متلر يىز آلير. بۇ اثرلر يىن هامىسى قزنت صحيفه لرىندە درج اندىلمىشىدىر. اۇنلاردان «لپاقتلى بىر تۇحفه» حجم و قۇرولوش باخىمىندان حىكايەدن داها گىنىش اولوب، پۇوئست خاراكتىرى داشىيىر. «نا انصاف بىر چۇركچى نىن آخىرى» ايسه تام شكىلدە باشا چاتدىرىلما مىش، يارىمچىق وضعيت دە مطبوعاتدا قالمىشىدىر كى، بۇ فاكت يازىچىنىن يارادىچىلىق يۇلونون كسىلمه سىنى آيدىن شكىلدە گۇستىرىر.

بىگر حائىلى نىن يارادىچىلىغىندا سۇسيالىست دۇشونجىلر يىن تائىرى آچىق شكىلدە حىس اولونور. خۇصوصيله «حبىبه» حىكايە سىندە سۇوئت اۇردوسونا يۇنەلىك آچىق مثبت مۇناسىبت، حتى تعريف خاراكتىرلى ياناشما مۇشاهىدە اندىلىر. بۇ جهت، اۇنون متلر يىندە ايدىنلۇر مۇوقعەنىن بدىعى حادىثە نىن و اۇبرازلار يىن اۇنونه كىچدىيىنى گۇستىرىر. بۇ سبىدن حىكايە لردە فىكىر يۇكو گۇجلو اولسا دا، بدىعى سربىستلىك و داخىلى درىنلىك چۇخ و اخت محدود قالير.

يازىچىنىن ادبى فعالىتى ۱۳۲۵-جى ايلدن (۱۹۴۶) سۇنرا سۇنا چاتير. بۇ تارىخ گۇننى آذربايجاندا مىللى حۇكومتىن سۇقۇطو ايله اوست - اوستە دۇشور. مۇوجود معلۇماتلارا اساساً دىمك اولار كى، بىگر حائىلى نىن يازىچى كىمى گۇرونمەسى و ادبى صحنەدن چكىلمەسى بىرىباشا همىن سىياسى مرحله ايله باغلى اولموشدور. اۇنون يارادىچىلىغى مىللى

۱ - اونون «۵ نجى حومه ده تياترو» ادلى بىر يازىسى دا واردىر. او يازى آذربايجان قزنتە سىنىن ۲۵۶ نمره سىندە درج اولوب. (۱ مرداد ۱۳۲۵)

ھۆكۈمىتىن فۇرمالاشدىغى دۇوردە اۆزە چىخىمىش، بۇ دۇورون سۇنا چاتماسى ايله دە داوام ائتمەمىشىدۇر.

بۇ باخىمدان بىگىر ھائىلى نىن ادبى طالعىنى سىموۋولىك شكىلدە بئە ايفادە ائتمك مۇمكۈندۇر: اۇ، مىللى ھۆكۈمىتىن يارانماسى ايله ادبى مكاندا گۇرونموش، بۇ سىياسى مرحلە نىن داغىلاماسى ايله ايسە سانكى صحنە دن چكىلمىشىدۇر. لاكىن بۇ چكىلمە تام معنادا يۇخا چىخما دئمك دئىيلىدۇر. اۇنون متنلىرى دۇورون مطبوعات ايرتىندە قالماقدا، ھمىن ايللىرىن ادبى منظرەسىنى آنلاماق اۆچون اھمىيىتىلى ماتىرىيال رۇلونو اۇينايدۇر.

بعضى منبەردە بىگىر ھائىلى نىن مىللى ھۆكۈمىت دۇورون دە تىخۇۋىدن اىستىفادە ائىدىيى ائحتىمالى ايرەلى سۇرولۇر. بۇنونلا بئە، مۇوجود سىندلر بۇ مسئلە دە قىطعى نىتىجە چىخارماغا اىمكان وئرمىر. دىقىق اۇلان اۇدوركى، بىگىر ھائىلى اىمضاسى ايله چاپ اۇلونان متنلر گۆننى آذربايجان ھىكايە ادبىياتى نىن اىلكىن فۇرمالاشما مرحلەسىنىن سىجىھە وى نۆمۈنەلر يىندىدۇر.

نىتىجە اعتىبارىلە، بىگىر ھائىلى گىنىش و داواملى يارادىچىلىق يۇلو كىچىمىش يازىچى دئىيىل. اۇنون ادبىيات تارىخىندەكى يىرى بدىعى كامىللىكىدن چۇخ، تارىخى مۇوقىبى و تىمىش ائىدىيى مرحلە ايله مۇعىيىنلىشىر. اۇ، گۆننى آذربايجاندا ھىكايە ژانىرىنىن اساساً مطبوعات اۆزىرىدىن فۇرمالاشدىغى بىر دۇورون يازىچىسى دىر و بۇ فاكت اۇنون يارادىچىلىغىنى ھەم دىرلى، ھەم دە محدود ائىن اساس عامىلىدۇر.

بىگر حائىلى نىن يازى دۇنياسى

تحليل حاققىندا نىچە سۇز

بىگر حائىلى نىن يارادىجىلىق ايرتى ساي باخىمىندان گىنىش دىيىل و اساساً عىنى تارىخى دۇوره، عىنى مطبوعات مۇحىطىنه و اۇخشار دۇشونجه چرچيوه سىنه باغلى متنلردن عىبارتدیر. بۇ سبىدن حىكايه لرىن هر بىرىنى تام آبرى - آبرىلىقدا گىنىش شكىلده تحليل ائتمك هم متنين تکرارىنا، هم ده عۇمومى منظره نىن پارچالانما سىنا گىرىب چىخارا بىلر. بۇنا گۇره ده قىسا حىكايه لر مۇوضوع، دىل و نقل خۇصوصىتلىرىنه گۇره بىر قروپ حالىندا، عۇمومى جهتلىرى و فرقلرى گۇستریلمكله تحليل ائدىلمىشىدیر.

بۇنونلا ياناشى، «لىياقتلى بىر تۇحفه» اثرى حجم، قۇرولوش و نقل تىمپى باخىمىندان حىكايه لردن فرقلندىيى اۆچون آبرىجا - پۇوئست كىمى - مۇستقىل شكىلده آراشدىرىلمىشىدیر. «نا انصاف بىر چۇركچىنىن آخىرى» ايسه ناتامام قالدىغىندان، يالنىز مۇوجود حىصه لر اساسىندا، محدود چرچيوه ده تحليل اولونموشدور. بۇ ياناشما يازىچىنىن يارادىجىلىغىنى هم بۇتوو شكىلده دىرلندىر مەيه، هم ده ژانر فرقلرىنى نظره آلماغا اىمكان وئرىر.

حائىلى نين دىل و ايفاده طرزى

بىگر حائىلى نين حىكايەلر يندە دىل و ايفاده طرزى بىرباشا دۇورون مطبوعات مۇحيطى ايله باغلىدىر و بۇ باغلىلىق هم اۆستونلوك يارادىر، هم دە محدودىيت. اۇ، دىلى صۆنعى شكىلدە «ادبى لىشدىرمە يە» چالشمىر؛ عكسىنە، دانىشلىق دىلنە ياخىن، آيدىن و اۇخوناقلى بىر اۆسلوب سىچىر. جۆملەلر چۇخ وخت اۇزون اۇلسا دا، قاپالى و مۆركب دىيىل؛ فىكرى دۇلاشدىرمىر، آما تىز - تىز اۇزادىر. بۇ اۇزانما بدىعى ضرورتدن يۇخ، اىضاح ائحتىياجىندان دۇغور. مۆلىف اۇخوجونون حادىئەنى «اۇز - اوزونە» آنلاماسىنا گۆنمىر، اۇنا گۆرەدە تىز - تىز دايانىب آچىقلاما وئرىر، نتيجه چىخارىر، مۇوقع بىلدىرىر.

دىل اساساً خالق دانىشلىغىنا سۇيكنىر. كند مۇحيطى، يۇخسول عائلەلر، چۇركچى، فدائى، مامۇر كىمى اۇبرازلار اۇز سۇسىال مۇوقعلىرىنە اۇيغون دانىشلىرلار. بۇ باخىمدان دىل ساختالاشمىر، اۇبرازلا دىل آراسىندا جىدى اۇيغونسوزلوق يۇخدور. آنجاق بۇ طبعى دىل بدىعى ايشلنمەدن چۇخ، فۇنكسىونال سويىيەدە قالىر. يعنى دىل حادىئەنى داشىيىر، آما اۇنو درىنلشدىرمىر. جۆملەلر چۇخ وخت اينفۇرماتىودىر، ائمۇسىونال يۆكو مۆلىفنىن اۇز مۇداخىلەسى ايله آرتىرىلىر. داخىلى مۇنولوق ضعيفدىر؛ قهرمانىن دۇشونجەسى چۇخ زامان اۇنون دىلى ايله يۇخ، مۆلىفنىن اىضاحى ايله وئرىلىر.

بىگر حائىلى نين دىلى يۇبلىسىستىك چالار داشىيىر. خۇصوصىلە سۇسىال عدالتسىزلىك، يۇخسوللوق، اىستىئمار، حاكىمىيت زۇراكىلىغى كىمى مۇوضوعلاردا دىل حىكايەوى آخىنى ترك ائدىب چاغىرىش و بىانات فۇرماسىنا كىچىر. بۇ نۇقطةدە بدىعى متنلە مقاله دىلى بىر - بىرىنە

قارئىشىر. مۇلىف بەضا ھىكايەنى ساخلايىب اۇخوجويا «نە دۇشونمەلى اۇلدوغونو» آچىق شكىلدە دئىيىر. بۇ، ايدئۇلوژى باخىمدان باشا دۇشولندىر، اما بدىعى باخىمدان ضعيفلىك يارادىر. چۆنكى اوبرازىن ياشاماسى گركن ھىس اۇخوجويا ياشادىلمىر، اۇنا ايضاح اندىلير.

ايفادە طرزىندە ان جىدى پرۇبلىئم تىكراردىر. عىنى فيكىر فرقىلى جۆملەلرلە دۇنە - دونه وۇرغولانىر. بۇ، رىتمى ضعيفلدىر و متننى آغىرلاشدىرير. خۇصوصىلە اۇزون ھىكايە و پۇوئستدە بۇ ھال داھا آيدىن ھىس اۇلونور. مۇلىف ھادىئەنى سىخلاشدىرماق عوضىنە گىنىشلىندىرير؛ نىتىجەدە اۇخوجو بەضى يىرلردە ايرەلى لەيىش ھىس ائتمىر. بۇنونلا ياناشى، دىلى تامامىلە ضعيف سايماق دا دۇغرو اۇلماز. بىگىل ھائىلى ھادىئەنى آيدىن دانىشماغى باجارىر؛ مەكان، زامان و سۇسىال شرايط اۇخوجو اۇچون آنلاشىلماز قالمىر. بۇ، اىلك نىسىل ھىكايە چىلر اۇچون مۇھوم كىفىتىدىر. عۇمومىلىكدە بىگىل ھائىلى نىن دىلى نە پۇئتىكىدىر، نەدە سىمولىك. اۇ، سۇزلە گىزلىتمىر، آچىر؛ ايشارە ائتمىر، دئىيىر. بۇ اۇسلوب اۇنون دۇورو اۇچون طىبىعىدىر، چۆنكى مقصد صنعت كارلىقدان چۇخ، فىكىر اۇتورمكىدىر. دىل بۇ مقصدە خىدمت اندىر، اما بدىعى درىنلىك ھىسابىنا. بۇنا گۇرە دە اۇنون ھىكايەلرىنىن دىلى ائستىتىك باخىمدان مەحدود، لاكىن تارىخى و سۇسىال باخىمدان دەيرلىدىر. اۇخوجو بۇ مەتلردە سۇز اۇيونو يۇخ، دۇورون سىسىنى ائشىدىر.

سوژنىت و بىان تىكنىكلرى

بىگىل ھائىلى نىن ھىكايەلرىندە ھادىئە قۇرما كلاسىك، خطى و آردىجىل خاراكتىر داشىيىر. سوژنىتلر دئىك اۇلار كى، ھمىشە خرۇنولوژى قۇرولور؛

حادىئەلر اولدن سۇنا دۇغرو فاصىلەسىز شكىلدە ايرەلى لەبىر و گئربىيە دۇنوش، پارالل خط و يا ستروكتور اۇيونلارى اىستىفادە اۇلونمور. بۇ، مۇلىفېن تىخنىكى اىمكانلارنىن محدودلۇغوندىن چۇخ، مقصد سئچىمى اىلە باغلايدىر. بگلر حائىلى اۇخوجونو چاشدئىرماق و يا بدىعى مۇركبلىك ياراتماق نىيىتىندە دئىيل؛ اۇ، حادىئەنى مۇمكون قدر سادە و باشا دۇشولن فۇرمادا چاتدئىرماغا چالئىشىر. بۇ سادەلىك اىلك باخئىشدا اۇستونلوك كىمى گۇرونور، لاكىن متن ايرەلىلدىكجە بدىعى اىمكانلارنى دارالدىر.

حادىئەلر عادتا سۇسىال وضعىتىن گئنىش اىضاحى اىلە باشلايىر. مۇلىف اولجە مۇحىطى، يۇخسوللوغو، سىياسى شرايطى و يا عائله دۇرومونو تىصویر ائدىر، سۇنرا قهرماننى بۇ چرچىويە يئرلشدىرىر. بۇ قۇرولوش اۇخوجونو شرايطلە تانىش ائتسە دە، حئكايەنىن باشلانغىچىندا حادىئەلرېن آخارئىنى آخسالىدىر. حادىئە گئج حركتە كئچىر و اۇخوجو سۇژئىن ھارايلا گندەجەيىنى ائركن مرحلەدە حىس ائدىر. گرگىنلىك تدرىجا يۇخ، مۇلىفېن ايرادەسى اىلە فۇرمالاشىر.

بگلر حائىلىنىن سۇژئىندە حادىئە داخىلى ضرورتلە اىنكىشاف ائتمىر؛ چۇخ واخت مۇلىفېن مۇوقىعى سۇژئىنى قاباغا آپارئر. قفىل قرارلار، تىصادۇفى قارشىلاشمالار و ايدئۇلۇزى دۇنوشلر حادىئەنىن طىبىعى آخىنىدىن چۇخ، مئساژىن چاتدئىرىلماسىنا خىدمت ائدىر. بۇ سبىدن سۇژئىندە دراماتىك دۇيون ضعىفدىر. قهرمانلار چتىن سئچىم قارشىسىندا قالمىر، ترددۇد ائتمىر، سھو ائتمىر و دىيشمىر. حادىئەلر اۇنلارېن داخىلى اىنكىشافىنى يۇخ، مۇلىفېن ايدەسىنى نۇمايىش ائتىرىر.

رىتم باخىمىدىن حئكايەلر غىر برابردىر. بعضى حىصەلردە حادىئە داپائىر و اۇزون اىضاحلار باشلايىر؛ بعضى يئرلردە ايسە اۇزون بىر پروسەس بىر

ئىچە جۆملە ايله سۆرعتلە باغلانىر. خۆصوصىلە فىنال ھىصەلرېندە بۇ تىلسكەن لىك آيدىن گۇرونور. مۆلىف نىتىجەنى گىجىكىدىرمك اېستىمىر؛ مىساز وئرىلىر و ھىكايە باغلانىر. بۇ دا اۇخوجودا تاماملانمىش بىدىى ھىس يۇخ، بىتىرىلمىش مۇوقعە تصوراتى يارادىر.

نقل تىكىنىكىندە مۆلىف ھەر زامان مەركىزدە دىر. ھادىئەنى قەرمائىن گۇزو ايله ياشاتماق عوزىنە، اۇنو دائىشان و شرح ائىن مۇوقعدە قالىر. بۇ تصورىلر ھادىئەنىن دۇىغو تائىرىنى آرئىرماق اۇچون دىئىل، اۇنون عۆمومى منظرەسىنى قۇرماق اۇچوندور. مەكان و زامان دىئىشە دە، بۇ دىئىشكىلىكلر سۆزئىتىن داخىلى گىرگىن لىيىنە جىدى تائىر گۇستىرمىر. قىش، آجلىق، بازار، كىد و شەر تصورىلرى چۇخودور، آما بۇنلار ھادىئەنى اېستىقامتلىندىرمىر؛ سادەجە اۇنون ھارادا باش وئردىيىنى گۇستىرىر.

عومومى لىكدە بىگىل ھائىلى نىن ھادىئە قۇرماسى بىدىى باخىمدان مەھودودۇر، لاكىن سىند خاراكىتىرى داشىيىر. اۇنون ھىكايەلرى اۇخوجونو ھادىئەنىن اىچىنە چىكىمدىن چۇخ، باش وئرنلرى آرئىجىل شىكىلدە تانىتماغا يۇنلىب. بۇ سىبدىن سۆزئىت ضەيف دراماتىك گۇجە مالىك اۇلسا دا، دۇورون سۇسىال و سىياسى آتمۇسفىرىنى اۇلدوغو كىمى عكس ائىدىرىر. بىگىل ھائىلى ھىكايەنى بىر سىنعت اۇيونو كىمى يۇخ، بىر واسىپە كىمى قۇرور؛ بۇ واسىپە بەضا بىدىى كىفىت ھىسابىنا اىشلەيىر، آما تارىخى باخىمدان قىمىتلى ماتىرىيال يارادىر.

ھائىلى نىن ھىكايەلرىندە اوبراز و تىپلر

بىگىل ھائىلى نىن ھىكايەلرىندە اوبرازلار فردى خاراكىتىردىن چۇخ، تىپ سويىھەسىندە قۇرولوب. قەرماملار مۇعىيىن بىر سۇسىال مۇوقىيى و

ايدەنى تمثيل انديرلر و بۇ تمثيلچىلىك اۇنلار يىن داخىلى عالمىنى كۇلگەدە قۇبور. بۇخسول كندلى، زحمت كئش گنج، فدائى، ظاليم وارلى، رۇشوتخور مأمۇر كىمى اۇبرازلار اۆلجەدن مۇعئينلشمىش خۇصوصىتلرلە تقديم اۆلونور و حكاية بۇيو جيدى دىيشىكلىك كئچىرمىر. اۇبراز يىن اينكىشافى حادىثلر يىن تائىرى ايله بۇخ، مۇليفىن مۇوقعىي ايله محدودلاشۇر. قهرمان سهو انتمير، تردۇد ياشامىر، داخىلى ضىديت كئچىرمىر؛ اۇ، اولدن ئجەدىرسە، سۇندا دا ائله قالۇر. بۇ سېدىن اۇبرازلار جانلى پسخۇلوژى وارلىق كىمى دئىيل، ايدەنىن داشىيىجىسى كىمى ياددا قالۇر.

يارىمچىق قالمىش «ناينىصاف بىر چۇره كچى نىن آخىرى» حكاية دە «حاج مهدى قۇلو آدى بىر پئرسوناژلا قارشىلاشۇرۇق. «حاجى مهدى قۇلو» اۇبرازى پۇوئستىن مركزىبندە دايانان كلاسىك سۇسىال تىپىدۇر. اۇ، فردى پسخۇلوگىياسى درىنلىكلە ايشلەنن بىر شىخسىت دئىيل؛ مۇعىين بىر دۇورون، بىر صىنقىن و بىر اىجتىماعى دۇشونجە طرزىننن تجسۇمودور. بۇ اۇبرازدا دىن، ثروت، رىكارلىق و دۇولتە صداقت عىنى نۇقطةدە بىرلشۇر. مۇليف اۇنون داخىلى دۇنىاسىنى درىندن آراشۇرۇرماغا چالۇشمىر؛ بۇ، اۇبراز يىن «ساده» اۆلماسىندان دئىيل، يازىچىننن شۇعورلو سئچىمىندن ايرەلى گلۇر. حاجى مهدى قۇلو وىجدان عذابى چكىمىر، اخلاقى تردۇد ياشامىر؛ لاكىن بۇ، اۇنون هئچ بىر حىس يا حئساب قابىلىيتى اۆلمادىغى آنلامىنا گلۇمىر. اۇ، سىستىمىن چارخىنا چئورلىمىش، مۇكانىكى حئسابلا ايشلەين بىر تىپىدۇر. خالقىن آجلىغى اۇنون اۆچون طبعى، حتى فايدالى بىر پۇسەسدۇر و بۇنو ساكىت، حئسابلى و انحتىاطلا قۇل ائدۇر. بۇ دا اۇنو ساده جە «شر» دئىيل، اىجتىماعى باخۇمدان تحلۇكەلى ائدۇر.

دىيالوقلار دا بۇ تىپچى ليگى گۆجلندىرىر. پىرسۇنازلار چۇخ واخت اۇزلرينه يۇخ، مۆليفه خاص جۆمله لرله دانىشبرلار. اۇنلار يىن دىلى فرقلىنير، آما دۇشونجه طرزى فرقلىنير. ياخشىلار هميشه حاقلئيدير، پيسلر هميشه حاقسىزدير. آرادا قالماق، ايكىلى مۇوقع تۇتماق، داخىلى كۇنفلكت ياشاماق دئمك اۇلار كى، يۇخدور. بۇ دا اۇبرازلار ي بديعى باخيمدان سادەلشديرىر. بۇنونلا بئله، بۇ سادەليك تصادۇفى دئيبيل. بىگىر حائىلى نىن يازدۇغى دۇورده اساس مقصد فردى پسيخولوگىيانى آراشدۇرماق يۇخ، سۇسيال ضيدىتى آيدىن و باشا دۇشولن فۇرمادا گۇسترمك ايدى. بۇ معنادا اۇنون اۇبرازلار ي ضعيف صنعت كارلئقدان يۇخ، شۇعورلو سئچيمدن دۇغان تىپلردير و دۇورون ايجتماعى شۇعورونو عكس ائتديرىر.

ايدئولوژى نىن حىكايه لرده كى تاثيرى

بىگىر حائىلى نىن متنلرينده ايدئولوژى گىزلى دئيبيل، آچئقدير و بعضا حىكايه نىن اۇزوندن داها گۆجلودور. سۇسياليست باخيش، صينفى عدالتسىزلىك دۇشونجهسى، يۇخسول طبقه نىن مۇدافيعهسى، كۇهنه حاكىمييتىن و ايستىمارچى طبقه نىن ايفشاسى متنده بير مۇوقع كىمى يۇخ، اساس اىستقيامت كىمى چىخيش ائدير. بۇ ايدئولوژى مۇوقع بعضا حىكايه نى ايرەلى آپايرىر، بعضا ايسه اۇنو ساخلايىر. مۆليف حاديتەنى دانىشماقلا كىفايتلنير، اۇنو شرح ائدير، قيمتلندىرىر و اۇخوجونو نتيجه يه يۇنلدير. بۇ مۇداخيله بديعى آزادلئغى دارالدير، آما ايدئولوژى آيدئىنلئغى گۆجلندىرىر.

قىرمىزى اۇردويا، فدائيلره و مىللى حۇكومت دۇورونه مۇناسىبت ايدە آليزه اۇلنوموشدور. بۇ قۇوه لر متن داخيلينده آچئق شكىلده تنقىد اۇلنومور؛

اۇنلار خيلاص ائىدىجى و حاقلئ طرف كىمى تقديم اۇلونور. قارشئ طرف ايسه اىستىثناسىز اۇلاراق منفى چالارلاردا وئريلير. بۇ قۇطب لشمه حنكايه نين دراماتىك ايمكانلارنى آزالتسا دا، دۇورون سىياسى رۇحونو اۇلدوغو كىمى عكس ائتديرير. بگلر حائىلى اۇچون حنكايه طرفسىز مۇشاهىده واسىطه سى دئىيل؛ اۇ، مۇوقعدير، چاغئيرىشدير، اينانئيرما واسىطه سىدير.

ايدئولوگىيانين متنه تائىرى ان چۇخ فينال حيصه لرينده حيس اۇلونور. حنكايه لر چۇخ واخت آچئق نتيجه ايله بيتير؛ اۇخوجويا سۇال بۇراخيلمير. مئساژ تاماملانير و باغلانير. بۇ، مۇعاصير بديعى نئرده ضعيف ليك سايتلا بيلر، لاکين ۱۹۴۰-جئ ايللرين گۇنئى آذربايجان مطبوعات مۇحيطينده بۇ، طبيعى و حتى ضرورى ايدى. بگلر حائىلى نين متنلرى بديعى سئناق يولونا گئتمير؛ اۇنلار تاريخه باغلى بير ايفاده بيجيمى اۇلاراق قۇرولموشدور. اۇنلار بۇگونكو اۇخوجو اۇچون ائستتتىك باخئمدان محدود گۇرونه بيلر، اما همين دۇورون دۇشونجه طرزىنى، سۇسيال آغرئلارنى و سىياسى اۇميدلرنى ساختلاشدئيرمادان چاتدئيرير.

نتيجه اۇلاراق بگلر حائىلى نين حنكايه لرى يۇكسك بديعى اۇستاليق نۇمونە سى دئىيل، لاکين ايلک نسيل گۇنئى آذربايجان حنكايه چى ليبي نين فۇرمالاشما مرحله سىنى گۇسترن مۇهوم سندردير. اۇنون دىلى، سۇژئتى، اۇبرازلارى و ايدئولوژى مۇوقعئى بير يئرده اۇخوندوقدا، فردى يازئچيدان چۇخ، بير دۇورون سسى كىمى دئرلنديريلمە ليدير. بۇ متنلرين اساس گۇجوده محض بۇرادا دير.

«لياقتلى بىر تۇحفە» اثرىنە باخىش

«لياقتلى بىر تۇحفە» بىگىر حائىلى نىن يارادىجىلىغىندا ھەم ھەم دە مەھۇمى و ايدە باخىمىندان ان ايرى، ان جىسور و ان آچىق مۇوقىلى متنىدىر.^۱ بۇ اثر آرتىق سادە جە بىر حىكايە يا عادى پۇۋىست دىيىل؛ جەمىت مۇكانىزمىنى، طبقات آراسى مەناسىبتلىرى و ظۇلمو دۇغوران سىستىملىرى بۇتوۋ ھالدا گۇسترمە يە چالیشان ايجتماعى - سىياسى بىر پۇۋىستىدىر. مولىف بۇرادا تەك - تەك ھادىئەلرى نەقل ائتمەكن داھا چۇخ، ھادىئەلرى دۇغوران سترۇكتور و مۇكانىزملىرى گۇسترمە نىيەتتە دۇشور. بۇ نىيەتلە زامان گۇنىشەلەر، بەزى ھەنەرلەر تەكرار اولونور، تەسۋىرلەر اۇزانىر و روابىت آھستەلشىر. بۇ اۇزانما بىدىعى ضەيفلىك يا ناتاماملىق نەتىجەسى دىيىل؛ ايجتماعى ايفشايا، ايفشا و ايدىنلىغا خىدمەت ائدەن مەقسەلى بىر سۇچىمدىر. مولىف اۇخوجونو ھادىئەلەر نىن ھىجانىندا ايتىرمەك دىيىل، اۇنو سىستىمىن اچىنە چەكەك اىستەيىر.

پۇۋىستىن دىلى بىگىر حائىلى نىن ايلەين دۇور حىكايەلرىندەكى كىمى سادە، بىر باشا و پۇبلىسىستىك چالارلىدىر؛ لەكىن بۇرادا بۇ تۇن داھا سرت، داھا ھۇجۇمچو و داھا قەتئىدىر. مولىف سۇزلە گىزلىنمىر، ائىھاملا دانىشمىر، اۇخوجونو نەتىجە يە بۇراخىمىر. كىم گۇناھكار دىرسا، ادىنى آچىق چەكىر؛ ھانسى سىنىف يا قۇروم سىستىملى ظۇلمدە مەسئۇلىيەت داشىيىرسا، اۇنو اۇرت - باسدىر ائتمەن گۇستىرىر. جۇملەلەر اۇزون اولسا دا دۇلاشىق و قارانلىق دىيىل؛ مەقسە ايدىندىر: اۇخوجونون راحەت اۇخوماسى يۇخ،

^۱ - بو حىكايە واخەتتە دە تەنقىدچىلەر نىن دىقت نەزىرىنى قازانمىشىدى. تانىنمىش نائور و ادبىياتچى گىنەلى سەبەھى ھەمان دۇنمە «لياقتلى بىر تۇحفە ھاققىندا مەلاھەزەلەيم» عنوانلى اطرافلى يازىسىنى اذربايجان قۇرئەتە سىنىن ۲۷۱ - جى نۇمەرىندە چاپ ائتىرىمىشىدىر. (۱ شەنبە ۲۱ مەرداد ۱۳۲۵)

ناراحات اۇلماسى. بۇ متن نۇوق وئرمك اۇچون دئيبىل، سىلكەلمك، اۇياتماق و فيكىرى ناراحاتلىق ياراتماق اۇچون يازىلىب.

پوۋستىن گۆجلو جهتلىرىندىن بىرى دىالوقلاردىر. دىالوقلار هر يىردە عىنى گۆجدە اۇلماسا دا، عۆمومىلىكدە صۇنعيلىكدىن اۇزاقدىر و دۆورون رئال دائىشبق طرزىنى عكس ائتدىرىر. خۇصوصىلە حاكىم صىنفە ياخىن شخصلرىن دائىشىغىندا اىستىنھزا، سۇيوقلوق، وىجدانسىز راسىوناليزاسىيا و يۇخارىدان آشاغى باخىش آچىق حىس اۇلونور. بعضى دىالوقلاردا ايدىنۇلوژى يۆك آغىرلاشىب مۇنولوقا ياخىنلاشسا دا، بۇ، متنين ضعيفلىبى دئيبىل؛ عكسىنە، دۆورون سىياسى دائىشبق مۇحىطىنىن طبعى عكسىدىر. بۇ دىالوقلار واسىطە سىلە مۇلىف اۇخوجويا گۆستىرىكى، ظۆلم تصادۇفى فردى آج گۆزلكدىن دئيبىل، دۆشونولموش و پلانلى سىاستدىن دۇغور.

ايدىنۇلوژى باخىمدان «لىياقتلى بىر تۇحفە» آچىق شكىلدە سۇسپالىست دۇنيا گۆروشو اىلە يازىلمىش متنىدىر. صىنقى ضىدىتلىر كسكىن قۇيولور؛ يۇخسول و زحمت كئش طبقة اىستىنمار اۇلونان و سىستىملى ظۆلم آلتىندا سىخىلان طرف كىمى تقدىم ائدىلىر. دۆلت آپاراتىنىن «طرفسىز» اۇلماسى مىف كىمى اىنكار اۇلونور و اۇنون وارلى صىنقىن ماراقلارنا خىدمت ائتىدىبى آچىق وۇرغولانىر. بۇنونلا بئلە، متن يالنىز شۇعار و نظرىه سويىهسىندە قالمىر؛ كۆنكرئت معىشت صحنەلىرى - چۆرك نۇبەلىرى، قانىنلارنىن يالوارىشى، اۇشاقلارنىن آجلىغى - ايدەنى جانلى، مادى و تاثيرلى ائدىر.

پوۋستىن خاراكتىر قۇروجولوغو دا متنين ايدىنۇلوژى يۇنو اىلە سىخ باغلىدىر. بۇراداكى اۇبرازلار كلاسىك پسىخولوژى درىنلىه سۇيكەنن شكىلدە دئيبىل، داھا چۇخ اىجتىماعى وظىفە و مۇوقع اساسىندا قۇرولور.

سۇسىال گنرچكلىيىنى گىزلىتمەدن، بزه مەدن و يۇمشالتمادان گۇستردىيى
 اۇچون دىرىنى قۇروبور. بۇ پۇوئست ئۇبوت ائدىركى، بگلر حائىلى اۇچون
 ادبىيات سۇسماق يۇخ، دانىشماق؛ اۇرتمك يۇخ، آچماق واسىطه سىدىر.»

بگلر حائىلى يارادىجىلىغىنا داير قىسا نتيجه

بگلر حائىلى نىن يارادىجىلىغى گۇننى آذربايجان حنكايه ادبىياتىندا ائركن،
 لاكىن كسكىن و ايز بۇراخان بىر مرحله نى تمثىل ائدىر. اۇنون متنى نه
 فۇرما آختارىشىنا، نه ده بدىعى اينجه لىيىن نۇمايىشىنه يۇنلمىشدىر؛ اساس
 مقصد ياشانان سۇسىال گنرچكلىگى اۇلدوغو كىمى گۇسترمك،
 گىزلىدىلمىش مۇناسىبتلىرى آچماق و دۇورون ايجتماعى ضىدىتلىرىنى ايفشا
 ائتمكدىر. بۇ باخىمدان بگلر حائىلى حنكايه چى يۇخ، مۇوقعلى يازىچى
 كىمى فۇرمالاشىر.

قىسا حنكايه لرىنده و خۇصوصيله «لىياقتلى بىر تۇحفه» پۇوئستىنده
 مۇلىفىن دىلى سادە، بىر باشا و خالق دانىشىغىنا ياخىندىر. اۇ، سۇزله اۇيون
 قۇرمور، مئتافۇرا آرخاسىندا گىزلىنمىر، اۇخوجونو نتيجه چىخارماقدا
 سربست بۇراخمىر. متنىن آچىق تۇنو، پۇبلىسىستىك چالارى و بعضا سرت
 حۇكمو يازىچىنىن ترددۇدسوز مۇوقعەيندن قايناقلانىر. بۇ جهت بدىعى
 باخىمدان مۇعەين سرتلىك ياراتسا دا، تارىخى و ايجتماعى دىرى آرتىرىر.
 بگلر حائىلى نىن اۇبرازلارى فردى پسىخولوژى درىنلىكدن چۇخ سۇسىال
 تىپ سجيەسى داشىبىير. حاجى مهدى قۇلو كىمى فىقۇرلار كۇنكرئت بىر
 شخصدن آرتىق بىر صىنقىن، بىر دۇشونجه طرزىنىن سىموۇلودور.
 يۇخسول، زحمت كئش اىنسانلار ايسه فردىلشدىرىلمەدن، آما عۇمومى بىر
 طالەيىن داشىبىيجىسى كىمى تقيدم اۇلونور. بۇ ياناشما مۇلىفىن اساس

ماراغئینین اینسانین داخیلی عالمی یۇخ، اۇنو احاطه ائدن ظۆلم مئکانیزمی اۆلدوغونو گۆستریر.

ایدئولوژی باخیمدان بگلر حائیلی نین متنلری آچئق شکیلده ایجتماعی عدالت ایده سینه سؤیکنیر. صینفی ضیدیتلر گیزلدیلیمیر؛ دۆولت آپاراتئ طرفسئز بیر قۆوه کیمی دئییل، ایستیتمارچی مۇناسیبتلرین قورویوجوسو کیمی گۆستریلیر. بو ایدئولوژیک یۇن گۆرۆش بعضاً متنده ایضاح چئیلیغین آرتماسئنا و بدیعی ریتمین ضعیفله مه سینه سبب اۆلور. لاکین بو حال یازئچینین یاشادیغی دۆور، داشیددیغی ایجتماعی وظیفه حیسی و متنی سندلشدرمه ایسته یی ایله دۇغوردان باغلیدیر.

نتیجه اعتباریله بگلر حائیلی گۆنئی آذربایجان حئکایه چیلی یینده کئچید دۆورونون یازئچیسیدیر. اؤ، نه کلاسیک رئالیست عنعنه نین تام داوامچئسی دیر، نه ده سۇنراکی ائستتیک آختاریشلارین نۆماینده سی. اۇنون اثرلری بیر دۆورون رۇحونو، ایدئولوژی گرگین لییینی و سۇسیال آغرئلارینی آچئق شکیلده داشئیان متلردیر. بۇ یازئلار بدیعی کامیل لیک ایدعیاسئ ایله یۇخ، تاریخی شاهیدلیک و ایجتماعی مۇوقع ایله دیر قازانیر و محض بۇ خۆصوصیتلرینه گۆره ادبییات تاریخینده یئرینی قۇرویور.

متن لرین چاپ پرنسیپی حاقیندا

بو کیتابدا یئر آلان حنکایه لر بگلر حائیلی نین یاشادیغی دؤورده «وطن یولوندا» و «آذربایجان» قزئتلرینده چاپ اولونموش متنلر اساسیندا، هئچ بیر مضمون و دیل مۆداخیله سی اندیلمه دن، اولدوغو کیمی یئنیند نشر اندیلیمیشدیر.^۱ متنلرده راست گلینن اؤرفوقرافیک، قراماتیک و اؤسلوبی غیر برابرلیکلر رئداکسییا مۆداخیله سینین محصولو اولماییب، دؤورون یازئ نۇرمالاری ایله مطبوعات دیلینین طبیعی خۆصویتلرینین بیرباشا نتیجه سیدیر.

بۇ متنلرین دَییشدیریلمه دن قۇرونماسی تکجه مۆلیفین فردی یازئ اؤسلوبونو دئییل، عینی زاماندا گۆنئی آذربایجان نثرینین ۱۳۲۵ - ۱۳۲۰-جی ایللرده کی تاریخ اینه کیشاف مرحله سینى دۆزگون و سندیل شکیلده عکس ائتدیرمک مقصدی داشییر. اؤرفوقرافیادا، سؤز سئچیمینه و جۆمله قۇرولوشونا دایر فرقلر بۇ یازئلارین نۇقسانى کیمی دئییل، تاریخى و ادبى خۆصویتى کیمی دیرلندیریلمه لیدیر.

^۱ - بۇ متنلرین دَیری و اؤزلیکلری باره ده اطرافلی باخیش اؤچون دؤکتور تۇغول آتابای "ین «دوام اندیر حنکایه میز» کیتابینین بیرینجی جیلدینده یئر آلان «تاریخی ایملار گلنه یینین قۇرونماسینین اونه می اؤزیننه» ادلی یازئسینا مۇراجعت اتمک مقصده اویغوندۇر.

بۇ سببىدىن متنلر مۇعاصير يازى نۇرمالارىنا اۇيغونلاشدىرىلمامىش، دىل و ايفاده باخىمىندان «دۆزەلدىلمەمىشدىر». چۆنكى بۇ نىشرىن اساس مقصدى حىكايەلرى بۇگونكو اۇخوجو نۇوقونە اۇيغونلاشدىرماق دىيىل، اۇنلارى ياراندىغى ايجتماعى و تارىخى شرايط داخىلىندە تقدىم ائتمكدير. يالنىز بۇ ياناشما ايلە هم مۇليفىن يارادىجىلىق مۇوقعبى، هم دە دۇورون ادبى دۆشونجە طرزى داها آيدىن شكىلدە آنلاشئىلا بىلر.

اۇخوجودان گۆزلەنىلن، بۇ حىكايەلرە يالنىز بدىعى متن كىمى دىيىل، عىنى زاماندا بىر دۇورون ادبى و ايجتماعى شاهىدلىيى كىمى ياناشماقدير. بۇ باخىمدان متنلرىن اۇرىژىنال فۇرماسىنىن ساخلانماسى، گۆننى آذربايجان ادبى مۇحيطىنىن فۇرمالاشما مرحلەلرىنى ايزلەمك باخىمىندان بۇيوك اهمىيت داشئىيىر.

بگر حائیلی نین حئکایه لری

تصادفی کومک^۱

۱

لطیف بیر آخشام سرینی ایدی. مال - قارا ناخردان گلیمیش ایدی. حاجی مالکین حییه طینده ۱۲-۱۰ باش اینک طویله نین قاباغنا طویلاشوب تیزتیز مله شیر و بالالارین چاغیریردیلار. قلم قاشلی اوزون ساچلی قاره شین بیر قیز آهسته و اینجه بیر آواز ایله سه وه-سه وه اونلاری نوبه ایله ساغیر، اوجا بویلی خوش سیمالی جوان بیر اوغلان دا اونا کمک ایدیر و عین زماندا اونون موسیقی قدر جاذبه لی صداسیندن ذوق آلیردی. اوغلانین ئەینینده کی کهنه لباس ظاهری گورونوشیندن اونون نوکر اولدوغونی حرکت و رفتاری ایسه جسارتلی بیر جوان اولدوغونی اثبات ایدیردی. گنج قز ماهینی قوتارارکن اوغلان اونا یاناشاراق شاد بیر طرزده و آهسته بیر سسیله دیدی:

مژده می ویر ستاره! حاجی آقا یوز تومن ویره جگی ایچون بوگون آنا ما سوز ویرمیشدر.

ستاره آلاگوزلرینی اونون ئوزینه تیکه رهک گولومسه ییب سوردی:
دوغرودان دیبورسن احمد؟

۱ - آذربایجان نومره: ۱۲۸، ۱۲۷، ۱۲۶

سنین عزیز جانین ایچون.

نه بیلیم اگر حاجی آقا بیله بیر ایش گوره رسه بویوک معجزدر.

همده آلهین اونودولماز بیر لطفی. نه وقت ویره جگرد؟

بیله ظن ایدیرم که صباح گرک ویرسین. اگر صباح ویره رسه او بیررسی

گون انشأله صبح تیزدن آنامین دیدیگینه گوره شهره گیده جگم. انشأله

دیوب ستاره گنده نوز ایشینه مشغول اولدی.

۲

ستاره و احمد بیرى بیرى ایله عمواغلی و عمى قیزی ایدیله. بونلار

ایکیسی ده زحمتکش بیر عائلده دنیایه گلمیشدیله. ستاره نین آدی قولاغنا

چاغیریلان گونده اونى احمده نشانلامیشلار. کیچیک یاشلاریندا ایکن

بونلارین آنالاری وفات ایتدیگیندن نوزلرینه یتیم لیک توزی قونموشدی.

بیچاره آنالاری نین ایسه هره سی ۲-۳ نفر صغیر اوشاقلا باشلاری صاحبسیز

قالمیشدی.

بینوا قادینلار نه گیب به جهره نلری- قازانچ گتیره نلری اولمادیغندان مال و

ملکلرینی تدریجله ساتوب نوزلرین و اوشاقلارینین حیاتی نی تأمین

ایتدیله. بیر نیچه ایل بو منوال اوزره کیچدی، داها ساتیلماق ایچون آرتق

بیر شی قالمادی. داها دوغروسو یوخسوللوغون مدھش پنجه لری اونلاری

نهمگه باشلادی. بو گونلرین بیرینده ایدی که کندين اربابی اوشاقلارین

آنالارینی حضورینه چاغیروب دیدی: -منیم ایویمه بیر نیچه خدمتکار

لازمدر. سیز بورادا اولدغونوز حالدا گیدیپ نوزگه سینی گتیرمه گیم

یاخشى دگل گلین منیم ایویمده ایشله یین، منده سیزین نوزینیزین و

اوشاقلارینیزین احتیاجینی رفع ایده رم و علاوه احمده کی ماشاءاله بیکه

اوغلان اولوبدور، اودا مال- قارانی اوتارار عوضینده بیر مقدار حقوق تعیین ایدهرم حاجی مالکین مصلحتی اونلاریچون ال ویریشلی ایدی. بوندان باشقادا آیری بیر چاره یوق ایدی. اونلار بو پیشنهادی قبول ایتدیلر، همین گوندن اعتباراً حاجی مالکین مالکانه سینده ایشله مگه اقدام ایتدیلر. اونلار وظیفه لرینی «ارباب راضی السون و اوشاقلار بیر پارچا چوره ک یسینلر» دییه جان و دل ایله یرینه یه تیردیلر. هرگون خمیر یوغورور چوره ک پیشیریر، نهره چالقاییر، بعضا پالتار یویور و غیر بو کیمی ایشلر گوروردیلر، بیر سوز دیسه ک هرگون صبح ایشیقلاشانان آخشام قارانلق دوشه نه قدر تاپشیریلان بوتون ایشلری یرینه یه تیریر، عوضینده چوره ک لرینی ییویور و حاجی نین عورت اوشاقلارینین کهنه پالتارلارینی گه ییردیلر. آیلار و ایللر بو طریقیله کیچدی. احمد ایله ستاره بویودیلر و نامزد اولدوقلارینی آنلایوب بیریرلرینی صمیمی بیر محبتله سه ومگه باشلادیلار. احمدده ئوز وظیفه سینه لازمینجه انجام ویریردی. حاجی اونون ایچون ایله ببردست پالتار، ۲ جفت چاریق و ۱۸ تومن ده پول قراره آلمیشدی. قاپی باجانی سولایوب سوپورمک، ایو قوشلارینا باخماق، اینکلر و قویونلاری ساغماق کیمی ایشلرده ستاره یه حواله ایدیلیمیشدی.

ستاره آرتق ۱۸، احمد ایسه ۲۲ یاشینا چاتمیشدیلار. آنلاری نین یگانه آرزوسی بالالارینن طویونی ایتمکن عبارت ایدی. آنجاق یوخسوللوغون اوزی قارا اولسون که بو آرزو اولارین گوزلرینده قالمیشدی. یوز تومن پول دوزه لده بیلیردیلر که خرج چکوب اونلارین طویونی ایتسینلر. اونا گوره آناسی احمده دیمیشدیکی «اوغول! بو ایل اکین ایشینده جد و جهد ایدرسن، بلکه زحمت حقین ایله طویونوزی ایده بیله ک». لاکن بیچین باشلانان زمان احمد غفلتا خسته لنوب یاتدی. اونون خسته لیگی ۴۵ گون

دوام ایتدی. نهایت ساغالیب دوران گونلر بیچین موسیمی تمامیله قورتاردیغی ایچون اونلارین شیرین امیدى آجى بیر مایوسلیغا چه وریلدی. بیر نیچه آى داها گیچدی مقدس ۲۱ آذر انقلابی نین پارلاق گونشی خوشبختلیک و سعادت یایان شعاعلارینی آذربایجانین بوتون نقطه لرینه ساچماغا باشلادی.

بیرگون احمدین آناسى بو قراره گلدى که، توکل آللهه دییوب احمدین طوی خرجى خصوصینده ارباب ایله دانیشسین و اوندان کومکلیک ایسته سین. بیچاره قادین ئوز مطلبینی حاجی مالکه اظهار ایده رکن حاجی اونون جوابینده دیدی که من بو ایشدن چوخ ممنونم، الله مبارک ایلسین اگر بیله بیر فکریز وار ایده سه ایندییه کیمی بس نه ایچون منه خبر ویرمه میسسیز؟ عیبی یوخدور، صباح اوغلون گل سین، یوز تومن دوزه لیدیب ویره رم احتیاجیزی رفع ایده رسیز.

عورت حاجی نین حقنده دعا ثنا ایده رک قایتدی و احمدی تایوب حاجی نین ویردیگی وعده دن اونى خبردار ایتدی. گوزله مدیگی بو خبردن احمد انتها سیز درجه ده سه ویندی و همین گون اینکلری ساغان موقعه ده ستاره نیده آگاه ایده رک سه ویندیردی.

۳

او گونین سحرى احمد پولدان اوترى حاجى نین یانینا گیتدی حاجى پولی معین بیر شرطیله ویره جگین بیلدیردیکن صونرا بیر بالا جا یادداشت یازدیرماق ایچون اونى کند ملا سینن حضورینه آپاری [آپاردی]. ملا یازاجاغى مقاوله نامه حقینده حاجى نین شرطلرینی و احمدین راضی لیغینی دینله ییب یازماغا باشلادی. نهایت قورتاردیقدان صونرا

اوجادان اوخویوب احمده بارماق باسدیردی. مضمونی بوندان عبارت ایدی: من احمد سامبورانی آلدیم ئوز اربابیم حاجی مالکدن یوز تومن نقد پول بو شرطیله که گوسته ریلیمیش تاریخدن اعتبارا ۷ ایل تمام بیر حق طلب ایتمه دن نوکر اولوب اونا خدمت ایتمه لی یم. ملا کاغذی بوکوب حاجی یا ویردی. حاجی ایسه یوز تومنی ساییب تمام کمال احمده ویردی و صونرا ملانین دا حق القلمینی تقدیم ایدیب احمدایله برابر اورادان خارج اولدیلار.

۴

او گونین صباحی، احمد، ئوزی و نشانلیسی ایچون آلیناجاق طوی لباسی و غیرواجب اولان شیلر حقیقده آناسیندان دستور آلاق شهره طرف یولا دوشدی. او، سه و بیندیگیندن یورولماق نه اولدوغونی خیالینه بیله گتیرمدی. آخشاما قدر ایتی آدیملارلا یول گیدیب نهایت شهره یاخین لاشدی. او شهره وارد اولان وقتده گیجه نین قارانلیغی قارا پرده کیمی بوتون عالمین ئوزه رینه چکیمیشدی. احمد تانیدیغی بیر قهوه خانه یه گیتدی. اورادا کیریپ کلرینی چالمادان صبحه قدر دادلی خیالاته غرق اولدی:

گون چیقان وقتده اودا بازارا چیقدی. دکانلار مغازه لر آچیلوب آلیش-ویریش باشلانندی. احمد بازاردا گزیب دولانندی، بیر پارا مالارین قیمتی ایله تانیش اولدی.

نهایت اوجوز قیمتلی وطن پارچالاریندان، باشماق، جوراب و غیر لوازماتدان و علاوه ۶-۵ کیلوگرامدا ایگده دن کیشمیشدن آلوب خورجونا دولدوردی. او گیجه آی دوغاندان صونرا یولا دوشه جگین قراره آلمیشدی، اونا گوره بیر قدر خیابانلاردا گزیب تماشا ایتدی. آخشام یاخینلاشارکان

قهوه‌خانه‌یە گیدیپ وقته منتظر اولدی گونشن غروبیدن ۲ ساعت کیچرکن آی طلوع ایتدی. احمد خورجونی چیگنینه آتاراق یولا دوشدی. او، دار و دولاشیق کوچه‌لرایله آدیملاییردیسادا آنجاق فکری خیالی کندلرینده ایدی. اونا گوره شهردن نه وقت چیقیدیقنادا ابدًا متوجه اولمامیشدی. آی نازلی بیر دلبر کیمی اونون یوزونه گولومسه‌دیگی بیر حالدا او صحرائین نه‌نیش یوقوش یوللارینی طی ایدیردی. نیچه ساعتدن بیر یانینی یره قویوب دینجه‌لرکن گوزلرینی آیین یوزینه تکیب باخیر و «ایندی گوره‌سن ستاره‌ده اونا باخیرمی؟» دیه غیرارادی اولاراق ئوزینه سؤال ویریر و گنه‌ده باخیردی. ستاره ایله گوروشمک شوقی اونی او قدر قزیشدیرمیشدی که ئوزینین هارادا و گیجه‌نین نه وقتی اولدوغونی اصلا دوشونمه‌بیر و هیچ بیر شیدن واهمه ایتمه‌بیردی. ایندی ستاره منی گوزله‌بیر دییه به‌رییه‌رکن سرعتینی آرتیریردی.

احمد کندلری ایله شهر آراسینداکی مسافه‌نین اوچدن ایکی حصه‌سینی قطع ایتمیشدی که دان یری آغارماغا باشلادی. او، «ایندی ستاره منی گورمک ایچون دامین اوستییه چیقوب یوللارا باخیر» دییه خیال ایدهرکن غفلتا ایشیتدیکی «اده ترینمه» دییهن قابا بیر سسندن دیکسیندی. احمد سس گلن طرفه دونوب باقدیقدا یولدان کناردا بولینان بویوک بیر داشن دالیندان ۲ تفنک لوله‌سی‌نین اونا قارشى چوریلدیگینی گوردی و آهسته اولاراق ئوزئوزینه «یاخشى یرده آخشاملادیق» دیدی. داشین دالیسیندان «صاغ قالماق ایسته‌بیرسن اگر خورجونی یره سال، آرقاوا باقمادان، چیق گیت» دییه اوغروملار اونا تکلیف ایتدیلر. احمدین بوغازی قورودی او قورخان اوغلان دگیلدی، اوپله اجلافلارین ایکیسی سهلدر، دوردینه‌ده

جواب ویره بیلردی. اما چه فایداکی اونون الی یالین حریفلر ایسه مصلح ایدیلر، اونا گوره ناچار قالاراق یالوارماغا باشلادی:
قارداشلار! سیزدن چوخ خواهش ایدیرم که منه بند اولمایین، یول ویرین چیخیم گیدیم، منیم خیر ایشیم وارد، مندن اوتری ایندی آنامین گوزی یولدادور.

قولدورلاردان بیر: - اوزون دانشما، ایله بیزیمده خیر ایشیمیز وارد.
ایکینجی ایسه: هله بیزیمکی سندن واجبدر. دیدیلر
الله رضاسینه، گلین منیم ایستی آشیما سویوق سو قاتمایین، اگر چه گورورسیز گورمه میش خیال ایدین، منده هیچ وقت خیر و دعان سیزی اونوتارام. الله شاهدر که بو شیلری آدیغیم پولودا بورج ایله میشم. اوغورلاردان بیر دیدی:

سوزی اوزاتما هپنداوغلی هپند! بیز دیدیک که خورجونو سال یره، ساغ سلامت چیق گیت، خیر و دعانی ئوزیوه ایله که بلکه شاهیدین اولان الله ایشیوی یهنیدن دوزه لده، طویووی تیز ایده سن، ایندی که سن سوز ایشیتمیرسن و بیز دیدیگیمیزی آنلاماق ایسته میرسن، گناهین ئوز بوینوا آل گلدی، دییه تفنگینی بوشالتدی گلوه قریلتی ایله گلیب احمدین باشین اوستیندن گیچدی. احمد گوردی که اگر اولارین تکلیفنی قبول ایتمه سه جانینی سلامت قورتارا بیلیمه جک. اونا گوره علاجسیز قالاراق خورجونو یره سالدی و اللرینی یوخاری قالدیردی.

«ایندی چیخوب گیده بیلرسن» دیه او بیر قولدور آجیقلی بیر طرزده دیللندی. احمد اوز چه ویریب یولا دوشدی. ایسته ر- ایسته مز آزاجیق بیر مسافه گیتدیکن صونرا ایاق ساخلایب ئوز ئوزینه سئوال ویره رک دانشماغا باشلادی: «ایندی من هارا گیدیم؟ آنا ما نه دییوم؟ ستاره یه نه

جواب ویریم، منە بیر داها کیم پول ویرەر؟ هله آدیغیم پول ایچون یدی ایل نوکرچیلیک ایتمه‌لی‌یم. بو نه اود ایدی کی من دوشدیم، گنه‌ده واریم اولسایدی زره قدر وجیمه گلمزدی. ای خالق! من هانسی گناھین صاحبی ایدیم. منی آخر نه ایچون یوخسول یارادیردین؟ یوخ... ئولمه‌گیم ستاره‌نین یاننا الی بوش گیتمکدن یاخشیدور» دیبهره‌ک یولون اوستونده اوتوروب ده‌لیجه‌سینه آغلاماغا باشلادی.

گۆنش، سانکی احمدی آرزوسینا حسرت قویان جانیلری و اونون آجینا‌جاقلی حالینی گورمک ایسته‌مدیگی ایچون چیقمامیشدی.

اوزاقدان شوسا یولونون ئوزه‌ریندن بویوک بیر توز بیغینی دومان کیمی فضا‌یه قالخیر و تدریجا ایله‌ریبه گله‌رک یاخینلاشیردی. بو توز سواری بیر ماشینن سرعتلی حرکتیندن عمله گلیردی. ماشین، صحرانین منحنی خط کیمی گورونن ئه‌یری یوللارینی بیلدیریم سرعتیله قطع ایده‌رک احمدین برابریندن کیچرکن بیردن دایاندی و ایچه‌ریسیندن: کندچی قارداش! نیه آغلا‌ییرسان؟ سنه نه اولموش؟ دردین نه‌در! «دیبه‌ن اوجا بیر سس ایشیدیلدی. زاواللی احمد خیالات دریا‌سیندان غرق اولدوغوندان منتظری اولمادیگی بو تصادفدن دیگ‌سیندی. باشینی قالدیریب جنگی بیر ماشین، ایچه‌ریسینده ۳ نفر آذربایجان فدائی‌سنی گوردی. او، دموکرات فرقه‌سی رهبرلیگی ایله قورولموش ملی حکومتی مدافعه‌ایده‌ن فدائی نفرلرینن مقدس بیر مسلک و شرافتمند بیر وجدان صاحبی اولدوقلارینی بیلدیردی. اونا گوره بیریندن قالقاراق بیر سیچیرایشلا اونلارین قاباغیندا دایاندی و:-
آماندر کمک ایدین، قویما‌یین! اوغرولار منی سویدولار، وار یوخومو الیمدن آلدیلار. دیبه‌یالواریجی بیر طریقيله اولاردان یاردیم ایسته‌دی. اونلار، احمددن اوغرولارین هانسی طرفه گیتدیکلرینی سوروشدولار.

احمد ایله اوزاقتا گورونهن اوغرولارین قارالتی سینی گوسته ره رک: - «اودور باق، اونلار دور گیدیرلر، منیم دولو خورجونومودا آپاریرلار» دیب برکدن چیغیردی. جسور رشید فدائی لر احمدین اشاره ای تدیگی طرفه باقاراق اوغرولاری گوردیلر و؛ «سن بورادا بیزیم منتظریمیز اول» دیه اونلار سلاح اللرینده ماشینی اوغرولارین آرقاسینجا حرکت گتیردیلر. احمد خاطر جمع لیگیله، دالیسیندا اوغرولار گیزله نیب اونا تفنگ آتدیقلاری داشین اوزه ریینه چیقوب گوزلریله ماشینی گوزلمگه باشلادی. ماشین اوزاقلاشدی و قالدیردیقی توزون ایچینده گوزدن ایتدی. ۵۰ دقیقه گیچمدی که احمد آراسی کسيلمه دن ۶-۵ گلوله سسینی ایشیتدی و سه وینجیندن گوزلری یاشاردی. بو حالدا گونشده شرق طرفینده کی داغلارین آرقاسیندان باش قالدیریب احمدین یوزینه گولومسیندی. تقریباً ۲۵ دقیقه داها کیچدی، ماشین مظفر بیر فاتح کیمی قاییدوب احمده یاخینلاشماغا باشلادی. احمد ئوزینی ساقلیا بیلمه ییب ماشین پیشوازینا قاجدی شوفر ماشینی دایاندیریب قاپی سینی آچدی و اونی ئوز یانیندا اوتورتدی. احمد باخوب اوغرولاری دا رنگی آغارمش و پریشان بیر حالدا ماشینین ایچینده گوردی. خورجون ایسه ایچی نین شیلری ایله دولو، آغزی باغلی، سورجونین یانیندا ایدی. «کندینیزه هارادان گیدیر؟» دیه احمددن سوروشدولار. احمد یولی نشان ویردی ماشین گنده حرکت گلدی. قولدورلار، ئوزلرینین خلاص اولمالاری ایچون یالواریر یاخاریر، بیر داها بیله ایشلردن گورمیه جگلیینه آند-آمان ایچیردیلر. فدائیلر ایسه اونلاری مذمت ایدهرک دییوردیلر: «انسان گرک بیر پارچا چوره کی آلنی نین تری ایله الی نین زحمتی ایله قازانوب یه سین. انسان گرک شرافت و ناموسیله دولانسین. اوغرولق قولدورلوق و غیر بو کیمی خلاف

يوللارلا حاصل اولان چوره گين بركتى اولماز. اوغرونون عاقبتى يا اعدام و يا تبعده محكوم اولار. ايندى ساكت اگله شين، بيزه يالوارماين، بيزيم سيزى خلاص ايتمگه حق و اختياريميز يوخدور. بيز رضاخان ديقتاتورليغى دورى نين زاندارملارى دگيلك، بيزيم وظيفه مز فقط سيزى حكومه تسليم ايتمكدن عبارتدر. حكومتيميزده معين اولونموش قانون اوزره سيزيله رفتار ايده جكدر. باغشيلانمالي اولسانز-بورا قاقاقلار، حبس ايديلمله لي اولسانيز زندانه گونده ره جكلر والسلام.

بو صحبتلر اثناسينده ماشين كندين ياخينليغندا دا ياندى. احمد خورجونى گوتوروب ماشيندن دوشدى و وطن فدائى لرينه مراجعت ايده رك ديدى: «من سيزدن چوق راضى يام. ئولن گونه قدر سيزين حقمده ايتديگينيز ياخشى ليغى اونوتما جاغام. اگر سيز بوگون منيم هاراييما چاتماسايدينيز اوندا من ياشاماغى اولومه عوض ايتمگه مجبور اولاجاغيديم. الله سيزين قيلنجينيزى هميشه كسگين ايله سين.» ديبه اونلارا قارشو اظهار تشكر ايتدى.

- هله ليك احمد! خدا حافظ ديبه رهك فدائيلر بير - بير ال ويريپ اونونلا گوروشديلر، صورا ماشين گيريپه دونوب گنده سرعتله يورومگه باشلادى. احمد دا يانوب بير نيچه دقيقه ماشينين داها دوغروسو ئوز خلاصكارينين دانجا باخدى و اونون قارالتيسى گوزلريندن ايتهندن صورنا ايولرينه طرف يولا دوشدى.

اوچ گوندن صورا ايشيتديم كه احمد ايله ستاره نين طويونى ايديپ اونلارى بربرلرينه تاپشوروبلار.

ايتمه يبلر، چونكه بو ايشلر رشيدين پنجشنبه گونى ايديله جك طوى جشنى ايچون گورولهن بير تدارك ايدى. لباس تيكن گلينلر هر دم بير بيرلريله باش باشا چاتاراق پيچيلتى ايله دانيشير و دوگى آريدان قيزلارا دوغرو باخاراق آهسته جه گولوشيرديلر. عين زماندا دوگى آريدان قزلاردا بربرلريله رمز و اشاره ايله دانيشاراق اونلارا باقوب گولومسه مكدن اوزلرينى ساقليا بيلميرديلر. مطبخده ده بيزيم آرواد بير نيچه نفر قادين ايله طويا حاضريق مناسبتى ايله لاواش پيشيريرديلر.

رشيدين طويى ايندى يوخ، ايكي ايل ياريم بوندان قاباق اولاجاق ايدى. لاکين سوبليه جگيم حقسيز و ناگوار بير حادثه نين غفلتا ظهورى اونون بو مبارک ايشينى تاخيره سالميشدى.

رشيد دموکرات فرقه سى نين ان فعال عضولريندن و همده کند حومه کميته سى نين تفتيش کمسيونى صدرى ايدى. او، فرقه مرامنامه سى نين کندليره عائد اولان ماده لریندن منه ايضاحات ويره رک «بوندان صورا گندستان اهاليسى نين وضعيتى اقتصادى، اجتماعى، مدنى، معارف و صحيه جهتلريندن چوق-چوق ياخشى اولاجا قدر. اونلارى بوتون احتياجلارینى ينى قورولموش مى حکومت رفع ايدده جکدر.» ديبه شيرين صحبتلر ايديب منى باشا سالير، منده دقتله اونا قولاق آسير و سوزلريندن سه وينه رک ذوق آيرديم.

- «بوندان صونرا آرتيق باهاليق، قحطليک، يوخسوللوق و ايشسيزليک تماميله آرادان قالديريلوب مملکتميزدن اوزاقلاديريلاجاق، بوندان صونرا آرتيق هامو خلقميز شاد و خوشبخت ياشاياجا قدر، هامى اوزى ايچون خانواده تشکيل ايتمک، راحت و آسوده ياشاماق و نسلينى ارتيرماق هوسينه دوشه جکدر» ديبه منه اطمینان ويريردى.

رشید هرگون سحر تیزدن کمیته اداره سینه گیدر، گیجه ساعت ۸ و یا ۹ دا
ایولرینه گله ردی بو جهته من ماراقلانیب اوندان:

- رشید آخشاملار ایوه چوق گیج گیرسن، او وقته قدر کمیته ده نه ایشلرله
مشغول اولورسیز که، بو قدر یوبانیرسیز، سوردوقدا:

- عمی جان! دییه منه بیله جواب ویردی «بیز وقتیمزین چوخونی مرکزدن
گونده ریلیمیش تعلیماتچیدان سیاسی درس اوگره نمک سواد و بیلیگی میزی
آرتیرماقلار مشغول اولوروق. چونکه فرقه ایشچیلرینن و فرقه عضولرینن
سیاسی معلوماتی کافی درجه ده اولماسا اوندا فرقه نین ایشی قاباغا گیتمز
و مقصده نائل اولماز. بو گونلر بیزیم هر بیر ایشده موفقیت قازانما غیمیزی
مشاهده ایدن مرتجع عنصرلر، ایکی اوزلی یالتاقلار و قویون جلدینه
گیرمیش جاناوارلار، یاغلی دیل لر و آلدادیجی سوزلرایله بیزیم بصیرتیمیزی
باغلا یوب ایچیمیزه سوقولماق و ایشلریمزین پيشرفتینه مانع اولماق داها
دوغروسو غفلتا بیزه ضربه وورماق فکرینده درلر، اونا گوره بیز آبیق و
هوشیار اولمالی و بو کیمی منفور اجلاقلار فرقه میزه یاخینلاشما غینا یول
ویرمه ملی بییک، بیزیم گوره جگیمز جالب توجه ایشلر هله قاباقدار. بیز
حکومتی الیمزه آلاقله هله بیر اویله ده بویوک ایشلر گورمه می شیک. بیز
اگر ایندیه قدر گوردیگیمز ایشلر و نائل اولدوغوموز موفقیتلره مغرور
اولوب استراحته مشغول اولساق اوندا بیز مغلوب اولاریق، دییوب سوزینه
خاتمه ویرهن حالدا حییه ط قاپوسی دوگولدی. مطبخین قاباغیندا،
بوغلانان په بینن اوستونده اوزانوب یاتمیش و هردن بیر دیوار اوزه ریله
ئوتوب کیچن پیشیکلره قارشى مریدلایان «فزیل کویک» خارق العاده بیر
سرعتله یریندن سیچرایب قاپی نین آغزیندا دایاندی. یاخشی که قاپی
باغلی ایدی، یوخسا تاسفلی بیر حادثه واقع اولاجاق ایدی. حیوانلارا

يونجا سامان و ييرمكله مشغول اولان رحمان (رشيدن كيچيك قارداشى) قزىل كوپگين قورقونج هورمه سینه فورا طويله دن چيقوب ايتته آجىقلاندى. بو وقت كوچه دن حومه كمپته سى گوزه تچى سينن سسى ايشيدىلدى.

- رحمان! - نه ديورسن بشير؟

- آغا رشيد ايوده در؟ هه ايوده در.

- اونا دى كه، تبريزدن مركزى كمپته طرفيندن بخش نامه گليدر، صدرمميز آقاي نصرت اونی فوريتله چاغيرير. من ده گيديرم هامو فرقه عضولرينه، كمپته يه يغيشمالارى ايچون خبر ويره م.

- ياخشى، سن گيت، من، قارداشما دييه ره م. دييه رحمان، بشيرى يولا سالى.

بشيرين گتيرديگى خبرى بيز ايشيتديگيمز ايچون رشيد آياقا قالقدى و: - «گيديم گوروم، تازه نه خبر وار» دييه منيمله خدا حافظله شدى.

من ايسه:- گيت، الله امانيندا، انشاء الله خبر خير اولار، ديديم. رشيد گيتدى، من ده صحبتين آلى-گوللى باغچاسيندا، بو سفرده، پرى خانم ايله سير و صفايه مشغول اولدوم.

۲

رشيد ۲۵ ياشيندا اوجا بويلى و ايرى جثه لى بير اوغلان ايدى. او، پاك و تميز بير قلب، صاف و بى آلايش بير وجدان صاحبي ايدى. كيچيك و يا بويوك اولان هر بيركس ايله ادب و نزاکت ايله رفتار ايدردي. بو جهته عموم كند اهاليسى آراسيندا شهرتلى بير نفوزدا مالك اولوب آدى حرمت و عزتله ياد ايديليردي.

آزادیخواهلیق مفکوره‌سی اونا آتاسیندان ارث اولاراق قالمیشدی. آتاسی، رضاخان دیقتاتورلیغی دورینده، سردار ملی ستارخان‌دان چوق تعریف و توصیفلر ایتدیگی جهته، بشر جلدلاری طرفیندن تعقیب و دستگیر اولاراق، جنوبی ایرانین معلوم اولمیان بیر نقطه‌سینه دائمی اولاراق تبعید ایدیلیمیشدی.

شهریور حادثه‌سیندن صونرا ۲۲ نجی ایلین اول‌لرینده تبریزده حزب توده تشکیل‌اتی قورولان وقتده رشید شهره گیتیمیش، بیر نیچه گون جلسه‌ده اشتراک ایده‌رک تشکیلاتین مرامنامه‌سیندن خبردار اولموش و عضویت کارت‌ی آلوب کندلرینه قایتمیشدی، رشید، کندیلر آراسیندا تبلیغاته باشلیاراق حزبین مرامنی کند اهاالیسی ایچه‌ریسنده یایمیش و اوز هم فکر و هم مسلک‌لرینی باشینا توپلامیشدی. رشیدین بو حرکاتیندن ژاندارما رئیس‌ی آگاه اولاراق قودورموش ایت کیمی غضبنمیش و رشیدی مقصر قلم ویرمک نظریله موافق بیر تهمت تاپماق ایچون جدی صورت‌ده اقداماته باشلامشدی.

۳

رشید ۲۰ یاشیندا ایکن کندلرینده اولان گلنار آدلی بیر قیزین آلا گوزلرینه و شیرین سوزلرینه مفتون اولموشدی. او، قیزی سه‌ودیگی کیمی قیزدا اونی سه‌ومیشدی.

بونلارین بیربیرینه سه‌ویشمه‌لرینی بیر ایلین ایچریسنده آلله‌دان سوای هیچ کس بیلمه‌میشدی. چونکه اونلار اورهک سرلرینی ان یاخین قوم و دوستلارینا بیله کثرت حیادات بروزه ویرم‌همیشدیلر. گلنار هرگون معین بیر وقتده البنده کوزه چشمه‌نین باشینا گلردی، رشیدده عینی وقتده آتین سوارماق بهانه‌سیله اورایا گیدردی. چشمه باشی گونین بو موقعینده

ساکتليک اولارديسا گنده بونلار بيربيريله دانيشماغا جسارت ايدە بيلمزدیلر. گوزلری بيربيرين گوزلرينه ساتاشان موقعه اوره کلىرى دوگونوب رنگلى ايسه ده گيشيليردى. گونلر گليب کيچديکجه اونلارين پاک و صميمى اولان سه و گيلرى نين ريشه سى اوره کلرينده محکم ليشير، ريشه محکم لشدیکجه ده هجران دردينه قارشو اولان تاب و مقاومتلى آزالير و تيز، تيز گوروشمک شوق و آرزولارى آرتيردى. اونا گوره بيربيرلرينى گورمک ايچون گونده بير دفعه يوق، اېكى و اوچ دفعه تشبث ايدير و موفق اولوردولار. لاکن بيرگون رشيد نيچه دفعه چشمه نين باشينا گيديب و هر دفعه ده ياريم ساعتدن آرتيق منتظر اولموشدى سادا مقصده نائل اولا بيمه ييب غمگين و پريشان حال گيرى قاييتميشدى صباح دا بوجور، او بيريسى گون ده بوجور، خلاصه ۹ گون تمام رشيد گلنارين ديدارينه حسرت قالميش، بير کسدن اونون کوچه ده گورونمه گينين سببيني ايشيتمه ييب و ئوزى ده «آدلارينا سوز بزه نمکن مانع اولماق ايچون» بير کسدن سوروشما ديغندان حدسيز درجه ده نگران قالميشدى. رشيدين، آرتق نه ايولرينده خانواده سى ايله، و نه ده خارج ده رفقاسى ايله هميشه کى کيمى دييوب گولمه گه حوصله سى يوخ ايدى. او، يول گيده رکن و ايوده اگله شيرکن ده دائما خيالته غرق اولاردى. بيمک - اېچمک اصلا يادين دوشمز، يوخو ايله اوياقليغين، هوشيارليقلا سرخوشلوغون فرقيني دوشونمزدى.

پرى خانم رشيدين حالينين پريشان اولدوغونو و گوندن- گونه رنگى نين سولدوغونو ملاحظه ايديب، دفعه لرايله اونون نه درده مبتلا اولدوغونو سوروشدوسادا آشکار و آيدين بير جواب آلا بيلمه دى.

بیچاره قادین دعادا یازدیردی؛ فالادا باخدیردی، نذرده ایتدی لاکن اوغلونون وضع حالینی تصحیح ایتدیره بیلمدی.

ارده اولان باجیسی، آناسیندان، ناگهانی اولاراق افسرده و پژمرده حال اولماغیندان خبردار اولوب اونو گورمگه گلدی و آرائی خلوت ایدیب محبتلی دلیل و شفقتلی سوز مضرابله اونون قلبینین سیملرینه توخونوب دیلله ندیرمگه باشلادی. مهربان باجی بیر نیچه دقیقه نین ظرفینده قارداشی نین اوره گینین اسراریندن خبردار اولوب، اونا، اطمینانلی بیر تسلی و فرح گتیره ن بیر امید ویردی. او گونین سحری پری خانم قیزی ایله گلنارگیله گیتدی. اونلار، گلنارین آتاسی و آناسی طرفینده ن چوخ حرمتله استقبال اولوندیلار. گلنار کیفیسز بیر حالدا اوطاقدایا تمیش ایدی.

او، قوناقلارین آیاغینا قالخا بیلمه دی سده ادب و ملاحظت ایله احوال سوروشدی. گلنارین اوزینه باخان اونون سینیق دیقینی و رنگی نین سولدوغونو فوراً مشاهده ایدیردی.

پری خانم الینی اونون آنینا قویدی، قیزدیرماسی اولمادیغینی حس ایتدی. و مرضین علامت لریندن سوال ایتدی. گلنارین آناسی ایضاحات ویردی. گلنارین مرضی، رشیدین مرضی نین عینی اولدوغونو پری خالا آنالیوب، اوغلونون کیفیسزلیگینین خصوصیندا بیر سوز دیمدی ایسه ده، لکن:

- «سیز، بو قیزی منه نذر دیبون، جدیمین شفاعتیندن انشاءالله یاخشی اولسون، آپاریم ایویلمه اوزیمه گلین ایدیم» دئییه پیشنهاد ایتدی.

حقیقتاً پری خانم کندين آغ بیرچکلریندن بیرى و همده سید قیزی ایدی. - «الله آغزیندان ایشیتسین، پری خانم! جدین شفاسینی ویرسین، آپار ئوزینه کنیز ایله، بیزیم هیچ بیر سوزیمیز یوخدور.» دئییه گلنارین آتاسی

پرى خانما جواب ويردى. شىركدر شيرين اولان بو صحبتلر گلنارى اوتانديرىب قىزارتديسادا لکن فايدالى بير آمپول كيمى بدنى نين بوتون عصب تيل لرينه آنى اولاراق سرايت ايدىب و تاثير باغشلاى.

گلنارين آناسى قوناقلارايچون پيلوو تهيه ايتديرميشدى. نهار يه ييبلىب چاي ايجيلديكدن صونرا پرى خانم قوينوندان بير قىزىل اوزوك چىخارديب گلنارين بارماغينا تاخدى و اوزىندن اوپه رهك آياغا قالقدى.

او گوندن صونرا رشيداييله گلنار، نيگرانلىق مرضى نين آغير پنجه سيندن خلاص اولاراق صاغالماغا و فرحلى بير خيال ايله ياشاماغا باشلايدىلار.

آرادان بير نيچه گون كيچديكدن صونرا پرى خانم گلنارگيلده بير مجلس تشكيل ويرىب، كندىن ملاسىنى دعوت ايتدى. اوغلاوييله گلينى نين عقدىنى اوخودوب اونلارين جوان قلبينده سه وينج و آراملىق نورىنى انعكاس ايتديردى.

«كبين كسمه» گونىندن بير هفته صونرا گلنارين آناسى رشيدى ده ئوزلرييله بىرليكه گتيرمك شرطيله، پرى خانمى قىزلارى ايله قوناق دعوت ايتدى. بو دعوت داماداىچون «آياق آچما» اولدوغوندان رشيدده بو قوناقليقدا عذرسىز اشتراك ايتدى.

صحت ائناسيندا گلنارين آناسى، پرى خانىمدان، رشيدى ايكي گوندن اوچ گوندن بير ايشسىز و قتلرينده، اونلارا گوندرمه سىنى خواهش ايتدى. بئله بير خواهشى نهى ايتمك اولارمى؟... البته يوخ!... چونكه بشرين گنجليك دورينده كيچرديكى گونلرين ان دادلى و شيرىنى بو تقاضاين اجراسى نتيجه سينده حاصل اولور. اونا گوره ده بو خواهش پرى خانم طرفيندن ممنونيتله قبول اولوندى.

۲۲ نجی ایل آبان آیینن صون گونلریندن بیرى ایدی. کولک شدتله اسیر و آغاجلارین صارالمیش یاپراقلارینی چیریب توکوردی. قارا بولولتار گوبین اوزینی آلمیش، گونشین قارشوسینا قالین بیر پرده کیمی چکلمیشدی. بئله بیر گونده رشید ایشسیزلیکدن استفاده ایدهرک گلنار ایله گوروشمک ایچون قاین آناسی گيله گیتیمیشدی. گلنارین آناسی چایا، پالتار صویا چکمگه گیتیمیش خردا قارداشلاری دا دهلیزده آشیق اوینایردیلار. نوزی ایسه ایوده پیشمیش حاضرلایردی.

- بیلیرسنمی؟ رشیدجان! اگر بوگون بیزه تشریف گتیرمه سهیدین، خیالاتدان لاپ دیوانه اولاجاغیدیم، دیبهرهک گلنار خمار گوزلرینی رشیدین اوزینه تیکدی. رشید: - «خیالات نه در گوزه‌لیم؟» پوچ فکرلرایله نه ایچون مشغول اولورسان؟ الحمدالله آتان صاغ، آتان سلامت، آج قالمیرسان، چیپلاق قالمیرسان، انشاءالله بو یاقین گونلرده طوبوموز اولاجاقدر، دیدی.

- خیر، رشیدجان! سنین عزیز جانین ایچون او جور شیئرلر جهتیندهن ذره قدرده اولسا، فکر و خیال ایتمهرم. منیم بوگون هواسیمین پریشان اولماغی نین سببی، فقط بو گیجه گوردیگیم اسرارآمیز یوخودر. دیبهرک رشیدین قارشوسینا بیر بوشقاب اوزوم قویدی. رشید صاغ ایله اونون قولوندان دوتاراق صول ایله ساچلارینی اوخشاماغا باشلادی و:- گلناریم! گوزهل یاریم! او یوخونی منده نقل ایت گوروم نیجه در که سنی بیله خیالاته سالیب در دیبه گنج قیزدان، سویله مه سینی اصرار ایتدی.

- گوردیم که باغیمیزین اوزومینی دهریریک، سیزده هامی لیقجا گلیب بیزه کومک ایدیرسیز، نه قدر دریردیک شاخه‌لرین حالینه هیچ تفاوت ایتمیردی. دهریلن هر بیر سالخمین یرینده باشقا بیر سالخیم گورونوردی

من سهوينه - سهوى نه دولو سبدلرى داشيدىقىم وقت قيرمى، خوروزون بانلاماسىندان يوخودان اوپاندىم.

- بو كه ياخشى بير يوخودور ماراليم! يوخودا اوزوم گورمك طاهرده شيرينلىك معناسينه در.

- يوخ، رشيد جان اويله دگل، سيناميشام، يوخودا اوزوم طاهرده گوزياشى معناسينه در. بيرجه بيلميرم كه، بو غدار فلک منيم باشيما نه جور اويونلار گتيره جكدر. بو حالدا رشيد قارداشين سسينى ايشيدهرك چوله چيقدى و اونى حيه طده گوروب تعجب ايتدى: - نه وار رحمان!، خير اولاق ديهه سوردى. - «ايكى نفر امنيه گليب، ايوده اوتوروب سنى گوزله بيرديلر. - بس نه اولدولار؟»

- آخر منى ده يانلارينجا گوتورب سنى آختارماغا مجبور ايتديلر. - «چاي چوره ك يديلمى؟»

- بلى! ننه جانيم، فورى كته پيشيرى، هله چوبوخ دا چكديلر. - «ايندى هاراداديلار؟»

- بورادا قايينن قاباغيندا دا يانيلار.

رشيد كوچه قاييسينا چيخوب ايكي نفر امنيه نين اونون منتظرى اولدوغونو گوردى. - «آغالار منى آختاريردينيز؟» - «بلى» - «فرماييشيز نه ايدى؟» - «جناب رئيسين امرى موجبنجه اداره يه گيتمه ليسن؟» - «چوق ياخشى، بس اجازه ويرين پالتوومى گه ييم گيدك.» - «خوب، اما بيرآز جلد ترين كه بيوقته قالمياق» رشيد، چشم دييوب ايوه قايتدى. اوطاغا داخل اولاركن گلنار صبر سيزليگله - «رشيدجان! نه دييورديلر نه اولدولار نه سوروشدولار؟» ديهه سئوال ايتمگه باشلادى. زاواللى قيز امنيه كلمه سيني ايشيدن موقعده رنگى آغارميش، اوره گى ايسه قوش كيمي چابالاييردى.

- «قایدادیلار، منی گوزله بیرلر» - سنیه نه ایشلری وار؟ - «ادارهیه گیتمه لی بیک» - ادارهیه؟ امان الله نه ایچون؟ نه دن اوتری آپاریرلار نه اولوبدور؟ دییه گلنار ئوزینی ایتیریب جوربجور سواللار ویریدی.

- نه اولاجاق جیرانیم! ادارهیه گیتمگله آدمی آسوب کسمزلر که، نه بیر آدمین بیر تویوغونو دوشام و نه ده ایتینه بیر داش آتمیشام، منیم بیر تقصیریم یوخدور که قورخورسان، گوره سن ایندی نه سوروشا جاقلار، جواب ویریم قایدارام» دییه رشید بو سوزلرایله گلنارین قلبینه بیر آز تسلی و آراملیق ویردی، و :- گلنده تفصیلی آناوادا دییه رسن تا نیگران قالماسین هله لیک خداحافظ، دییه رک قوللارینی آچوب گلناری باغرینا باسدی، گلنارین ایسه دوداقلاری برنجی دفعه اولاراق اختیارسیز اونون دوداقلارینا یاناشدی.

۵

رشید گلنارایله وداعلاشدیقان صونرا کوچیه چیقدی ... و، قارداشینا رجوع ایدرک:- «بوگون قایدیب گله بیلهرم، آناگیله دییه رسن، مندن نگران اولماسینلار، گیجه نی اوردا بیبیم گیله قالاغام» دیدیکن صونرا امنیه لره قوشولوب قصبه یه طرف یولا دوشدیلر. رشیدین قارالتی سی گوزلریندن ایتنه قدر، گلنار اونون دالینجا باقدی. نهایت گوز یاشلاری، آل یاناقلاری نین اوزه ریله آقدیقی حالدا ایولرینه داخل اولوب:- «آخ آپاردیلار. اونی مندن آپیردیلار. اونی ناکام منی ایسه بدبخت ایتدیلر، بیله ناگهانی بیر بلانین منه اثر ویره جگی، صبح یوخودان او یانان موقعدن بو قانا دونمیش ئوره گیمه داممیشدی.

- آه! داشا دونه سن منیم قلبیم! سن بو درمانسیز درده! بو علاجسیز مصیبه نیچه دوزه جکسه ن، نه طور صبر ایده بیله جکسن؟ دیدیکن صونرا اوزینی

گۆى سمتينه دوتوب تصورىنه گتيرديگى الهى بير منظرهيه يالواريجى بير طرزده خطاب ايلمگه باشلادى:

- پروردگارا! بو قضا و قدر نه ايدى من دوشديم؟ هجران اودونا يانماق نه وقته قدر منيم نصيبيم اولاجاقدىر؟ سويله گوروم هانسى بير گناه عظيمه مرتكب اولموشام؟ هانسى بير يتيمين يارالى قليبينه توقونوب، هانسى بير غريبين گويلينين شيشه سيني سينديرميشام كه عوضينده بويله چاره سيز و دوزولمز بير درده منى دچار ايتدين؟ ... يوخ ... من ئوله ره م... صبر ايديه بيلمه رم چونكه صير ايتمگه تاب و طاقتيم اولمياجاغين يقين ايديرم» ديه يانيقلى - يانيقلى آغلاما قينا دوام ايتدى.

۶

رشيد امنيه لرايله گيده رك، گونش غروبه ميل ايدن وقتده منطه يه چاتوبلار. رئيس كابينه سينده اولمادىغى ايچون اونلار رشيدى كشيک او طاغينا گيچريب، نوبتچى يه تحویل ويرديلر ئوزلرى ايسه استراحتته گيتديلر. رشيد بير طرفده اوتوروب رئيسين گلمه سينه منتظر اولدى. آخسامين قارانيلىغى بوتون فضانى احاطه ايتدى. لاکن رئيس گلوب چيقمادى. رشيد، گيجه نى گيديب بيبي سى گيلده قالماق ايچون سر كشيکدن اجازه ايستدى لاکن موافق جواب آلا بيلمى، اونا گوره او ناچار قالب ساكت اوتورماغا مجبور اولدى. گيجه ياريبا كيمي ملول محزون خيالات ايله مشغول اولدى. گيجه ياريدان كيچندن سونرا يورغون اولدوغو جهته اوتوردوغو يئرده شيرين يوخويا گيتدى. صبح ايشيقلاناندا يوخودان اوياندى. ال اوزيني يودى پول ويريب ئوزينه چوره كدهن ياوليقدان آلديردى. نهايت ساعت ۱۰ ادا ايشيک قراولى رئيسين گلمه گيى باش كشيکجه خبر ويردى. كشيک او طاغيندا اولان امنيه لر آياغا قالخوب

«حاضر اول» فرمانیندا دایان دیلار. قاپی آچیلدی، البته شه ورو الجک گه یمیش و تازه طویو اولموش خانملار کیمی صورتینه به زهک سورتیمیش بیر صاحب منصب ایچری داخل اولدی. امنیه لر ال قوزادیلار. او تکبر و مغرورلیقلا:

- «دونن ماموریتنه گونده ریلیمیش نفرلر قاییدوبلارمی؟» دییه سوروشدی.
- «بلی، جناب رئیس! دییه سرکشیک جواب ویردی. - «متهمی گتیریبلمی؟»
- «بلی، جناب رئیس گتیریبلمی» - «خوب گتیرین حضوره» دییوب اوطاقدان چیقدی. سرکشیک ایکی نفر امنیه یه - «آپارین رئیسین حضورینه» دییه امر ویردی. مامورلار:- «اوغلان قالدخ آیاغا» دییه رشیده اشاره ایتدیلر. رشید دوردی. اونلاردان بیر قباچقا او بیر ایسه رشیدین دالیجا رئیسین اوطاغینا گیردیلر.

- «متهم بودر؟» دییه رئیس سئوال ایتدی. «بلی جناب رئیس!» دیه مامورلار جواب ویردیلر. رئیسین قارشوسینداکی میزین اوزهرینده بولونان بیر پرونده یه نظر یتیره رک - «آدین نه در؟» دیه رشیددن سوروشدی. رشید آدینی دیدی، - «آتاوین آدی نه در؟» - «فلانکس» - «شهرتین نه در؟» - «فلان» - «چوق یاخشی یاخین گل، امضا ایت.

- جناب رئیس! نه خصوصدا امضا ایده جگم؟»

- «اوزون دانیشما فضول اوغلی فضول، امضا ایت»

- «آخر بو نیجه اولا بیلر که من نه باره ده امضا ایده جگیمی بیلمه ییم؟»

- «سنه دییورهم، زبان درازلیق ایتمه، و الا امر ایده رم قانون موجبنه قارئوی توستو ایه دولدورالار. سن تقصیریوی عدلیه ده محاکمه اولونان وقتده آنلا یاجاقسان» دییه قطعی جواب ویردی. و پرونده نی بیر نئچه یئردن امضالاندیقان صورنا رشیدین قوللارینا دستبند ووردوروب ۵ نفر

مسلح ژاندارمانين توسطيله شهر نظميه سينه يولا سالدى. نظميه دن رشيدين پروندهسى عدليه يه ئوزى ايسه زندانا گونده ريلىدى. رشيد اول گونلر زندانين منفور حياتيندان زندانبانلارين قابا رفتار و حركاتيندان و خانوادهسى خصوصاً اوره گينن آرامى گلنار خانمين آيرىلىق و فراق تيندن چوق داريخوب و حالى پريشان اولوردى. لاکن صورالار زندانبانلاريله تانيش اولوب اونلارلا مصاحبه نتيجه سينده زندان معتاد اولدى و آنلادى که، او يازيقلا رين دا بير چوخى اونون کيمي گناه سيز اولاراق بير پارا جاني و خائن آداملارين هوى و هوسلرى نين قرباني اولموشلار.

خلاصه رشيد محاکمه اولونمادان ايکى ايل سراسر زنداندا ياتدى و بو مدتین ظرفينده محبوسلار آراسيندا دا حزبين مراميندان و آزاديخواه لارين قانينا تشنه اولان ارتجاع جالادلارينين ظلميندن دانيشيب ثبوتلار گوستيردى. او، زندانين دورت ديوارى آراسيندا محصور اولدوغو ايچون مملکت داخلينده اولان گونده ليک سياسى و اقتصادى حادثه لردن خبردار اولاي بيلميردى. لکن عالم غيبدين الهام آلانلار کيمي گناه سيز ياتان محبوسلارا مراجعت ايده رک هيچ داريخمابين بو ياخين گونلرده بيزى ده بير يادينا سالوب فرياديميزه چاتان اولاجا قدر» ديبه تيزتيز وعده لر ويريردى. حقيقتاً ده بيله گونلرين بيرينده زندانين قاييسى آچيلدى، حقيقى مقصرلردن سواى، ايللر اوزونى ناحق ياتان متهملر خلاص ايديلديلر اونلارين جمله سيندن بيرى ده رشيد، بعضى لرى ده رشيدين رفيقلى ايدى. رشيد زندان چيخان کيمي، شهرده اولان بير دوستونون ايويينه گيتدى. دوستو اونى گوره نده اولجه تانينا بيلمى، چونكى ايکى ايلليک زندان حياتى حقيقتاً رشيدين صور-صفتينده بيوک بير ده گيشيک ليک عمله گتير ميشدى. دوستى، رشيد ايچون لياقتلى لباس و غير لوازمات آلوب

اونی حمامه آپاردی. گیجه نی ایسه قوناق ساخلادی. دوستو ایله ایتدیگی صحبتلر نتیجه سینده آنلادی کی آذربایجانین سیاسی اوضاعینده بویوک بیر انقلاب عمله گلمیشدر. حزب توده تشکیلاتی، آذربایجان دموکرات فرقه سی تشکیلاتی ایله عوض ایدیلیمیش، فرقه نین مرانامه و نظامنامه سی اعلان ایدیلیمیش نتیجه ده آذربایجانین آزادلیق سه وهن خلقی حدسیز سه وینجله دسته دسته بو فرقه نین عضویت صیراسینا داخل اولموش بیله لیکه دموکرات فرقه سی گون به گون غیر قابل تصویر بیر شکله توسعه تاپاراق قاباغا گیتیمیش، نهایت فرقه نین محکم اراده لی رهبرلرینین جدی و دوزگون سیاستی نتیجه سینده ۲۱ آذر انقلابی ظهور ایتیمیش، آذربایجان خلقی استبداد حکومتینی یخیب عوضینده ملی بیر حکومت تاسیس ایتیمیشلر. دوستونون بو فرح ویرن صحبتلریندن رشید شوقا گله رهک گیجه نی صبحه قدر یاتا بیلمه دی. صبح چای ایچدیکن صورا اونلارلا خداحافظله شیب کندلرینه طرف یولا دوشدی. او، خانواده سی، قوملاری خصوصاً گله جک سعادت نین بانی سی ایله گورشمک شوقیندن، بیر دقیقه بیله دینجی آلاق ایچون اوتورمادان، یورولماغین نه اولدوغونو دوشونمه دن سرعتلی و ایری قدملرله صحرائین انیش یوققوش یوللارینی طی ایدیردی.

۷

همین گونین آخشامی کنده رشیدگیلین ایوینده بویوک بیر ازدهام وارایدی. رشیدین حبس دن آزاد اولوب گلمک خبری انتشار تاپدیغی ایچون عموم کند اهلی اونون گوروشینه گلیر، پری خانیم و آری قوملارینا گوز آیدینلیغی ویریردیلر. پری خانملا گلنار خانمین سه وینجی نین حدودینی تعیین ایتمکده عاجز اولدوغومو اعتراف ایتدیگیم ایچون بو خصوصدا

ايدىجگيم تصويردن واز كچيرم. لاکن بو نقطه نى قيد ايدريم كه، اونلار رشيدى گورهن موقعده ايكى سىده شادليقدان بيهوش اولموش و آيىليقدان صونرا ايسه ساعتله گوز ياشلاريني بهار ياغيشى كيمي آخيدماقدان ئوزلرينى ساقليا بيلمه ميشديلر. حقيقتا اونلار رشيدين فراقينده چوق مصيبتلر چكيش؛ چوق گوز ياشلارى توكميشديلر. بيچاره لر ۷-۸ دفعه تبريزه گيديب عدليه نين، نظميه نين قايى سيندا صبح دن آخشاما قدر داپانيب گوردېكلرى رئيسلرين اياقلاريندان ئوپه رهك آغلاميش، يالوارميش، رشيدى گورمك ايچون جواز تقاضا ايتميشديلر. لاکن بيچاره قادينلار، او نا انصافلار طرفيندن، آجى و قابا سوزلردن باشقا، آيرى بير جواب آلابيلمه ميش نهايت مايوس و اميدسىز (كنده) قايتميشديلار خلاصه رشيدين قديم هم مسلك و رفيقلىرى، كند تشكىلاتى نين محكم بير نظام و انتظامه مالك اولماغيندان، كند جوانلارينين فدائى دسته لرينه يازيلماقلاريندان و غير خبرلردن دا دانيشب اونا معلومات ويريرديلر. بو طرز ايله گيجه كيچدى. سحر گونشين طلوعيندان صونرا رشيد كميتيه گيتدى. كميته عضولى فوق العاده بير جلسه تشكيل ويريب اوني هيئت عامليه عضو و تفتيش كمسيونينا صدر انتخاب ايتديلر. او گوندن اعتبارا رشيد دموكرات فرقه سينن مقدس مرامى يولوندا فعال صورتده ايشله مگه باشلادى. نهايت ۲ آي كيچدى، زندانين بوتون اذيت و آغرى لارينن، آنجاق بير مدت ظرفينده بدنيندن خارج اولدوغونو حس ايتدى. اونا گورده اوزون ايللر حسرتين چكديگى نازلى يارينن وصالينه يتيشمك ايچون طوى تداركينه باشلادى. نيجه كه قاباقدا ذكر ايتديم، بيزيم آروادا اونلاردا طوى چوره گى پيشيردى.

پری خالا ایله صحبتیمزی قورتارار قورتارماز فرقه تشکیلاتی بناسی طرفیندن شدتلی آقیش و اورا سسلری گلگه باشلادی. جوان حکومتیمز طرفیندن گلن امرین نهدن عبارت اولدوغونو آنلاماق حسی منی حرکتته گتیردی. یتیمیش یاشیندا بیر قوجا اولدوغوم حالدا ۳۰ یاشلی بیر جوان کیمی آیاقا قالخدیم، و:

«پری خانم! منده گیدیرم؛ هله که خداحافظ» دییهرک یولا دوشدیم. -

«خوش گلدین، الله ایشیوی راست گتیرسین» دییه جواب ویردی.

کمیتته بناسینن قاباغینا یتیشدیکه، بیر نیچه نفردن سوای، که اونلاری فرقه‌نین عضولیکینه قبول ایتمه‌میشدیلر، کندین عموم کیشی‌لرینی و بیر قدرده قادینلارینی اورایا توپلانمیش گوردیم. کمیتته صدی تریبونین اوستونده دانیشیردی اونون نه خصوصدا دانیشدیغندان حالی اولایا بیلمه‌دیم، چونکه من اورایا چاتان موقعده او، سوزلرینی قورتاردی و یننده گورولتولی آقیش سسلری ایله چه‌پیک سسلری بیر بیرینه قاریشدی. بو زمان رشید، دانیشماق ایچون تریبونین ئوزه‌رینه چیقدی و: - «محترم آقالار! حرمتلی خانملار!» دییه سوزه باشلادی: - «رضاخان دیقتاتورلیغی دورینده، آذربایجان ملتینه اولان ظلملردن، من دانیشمیاجام. بو جهتته که بیر ساعت، ایکی ساعت دانیشماق ایله قورتاراسی بیر موضوع دگلدر. بو هامی‌میزا معلومدر، چونکه هامومیز او ظلملردن گوروب، هامی‌میز او مصیبتلر اودوندا یانمیشیق، نه دردی‌میزی بیر کسه دییه بیلیردیک و نه بیر کسدن بیر چاره، بیر علاج گوزلیه بیلیردیک، حق و حقوقیمیز تمام اختیاریمیز الیمزدن آیینمشدی. صحیه‌یه حسرت معارفه حسرت، اجتماعی و مدنی یاشایشلره حسرت قالمیشدیق. انکار ایتتمک اولماز که، انسانلاری‌دا حیوانلاری‌دا الله خلق ایتمیشدر. لاکن الله، بو ایکی مخلوق آراسندا بویوک

فرق قويوموشدر. الله انسانا دانىشماق ايچون ديل، ترقى و تكامل ايتمك ايچون عقل و شعور ويرميشدر. حيواناتى ايسه، بو امتيازدان محروم ايتميشدر. نيه؟ بو جهته كه اونلارى بشره اطاعت ايتمك ايچون، بشرين استراحت و ياشايشيني تامين ايتمك ايچون خلق ايتميشدر. بونيله بئله سيزين تانيدىغينز او، وطن خائلىرى، او، ملت جانلىرى، ئوز خلقينن قانينا تشنه اولان بدمست جالدارلار بيزيم انسانليغيمزى اليمزدن آلوب، بيزى حيوان منزله سينده نظرده دوتوموشديلار. فهم و ذكاميزين انكشافينه يول ويرمه ييب، گوزوميزى آچماق ايچون، بيزه امكان ويرميرديلر. هميشه، بيزيم، جهالت، ذلالت، سفالت و فلاكتله ياشاماغيمزا چاليشيرديلار. «نه ايچون؟» ئوز ياشايشلاريني عيش و نوشيله كيچيرمك ايچون «نه ايچون؟» بيزيم آلين ترى ايله قازاندىقلاريميزى اليمزدن آلوب ئوزلريندن اوترى على سارايلار و شاهانه لباسلار تيكديرمك ايچون.

آذربايجانين آزاديخواه خلقى، بو ذلته بو اسارته تاب و تحمل ايتمه ييب، آخر قهرمان كيمي اتفاق و اتحاد ايدهرهك آزادليق بايراغيني قالديرديلار او منفور قورولوشى يخيپ، او منحوس چرخى چه ويرديلر، عوضينده ئوز ايسته ديكلىرى ايللر بويى حسرتين چكوب آرزوسين ايتديكلىرى بير قورولوشى ياراتديلار. قارداشلار! ايندى بيز بو موفقيتلىريميزه، مغرور اولمامالى بيق، چونكه او قدرده بويوك بير ايش گورمه ميشيك، بيزيم گوره جگيمز ايشلر هله قاباقدادر. بيز فقط خرابه يه دونميش، عقربلر و ايلانلار مسكنى اولموش بير بنانى اوچوروب داغيتميشيق اونون يئرینده گللى- بلبللى، ذوق و صفالى، مهر و وفالى بير عمارت تيكمك نيتيده ييك، بيز، ايندى، بو عمارتين فقط بينوره سيني قويوموشوق.

عزیز قارداشلارا! قهرمان اجدادیمیزین قانلاری بهاسینه تمام ایتدیگیمیز بو شرافتلی بینورهنی، قیمتلی اولان بو اساس پایه نی خارجی و داخلی دشمنلردن گوز به گی کیمی مدافعه و محافظه ایتمک ایچون لازم و واجبدر. اونا گوره بیز گرک یاتمیاق، یورولمیاق و جسارتله-شجاعتله-محکم عزم و اراده ایله هر بیر چتینلیگه قارشى فداکارلیقلا مبارزه ایدهک. بیزیم جوان و ملی حکومتیمز، بو احتیاجی نظره آلاق منتظم بیر اوردو تشکیل ایتمک فکرینه دوشمیشدر، بو اوردودا عزیز وظنیمزدن ۲۰ یاشیندان ۴۹ یاشینا قدر اولان مرد اوغوللاری اشتراک ایده جکدر. شهامت و قدرته مالک اولاجاق بو اوردو «قیزیل باش اوردوسی» آدینی آلا جقدر. عزیز یولداشلارا! بو حقدہ دموکرات فرقه میزین مرکزی کمیته سی بیزه بخشنامه گونده ریب، بیزی، بو مقدس وظیفه یه عمل ایتمگه دعوت ایتمیشدر. بیز گرک فرقه و حکومتیمیزین بو چاغریشنا کمال ممنونیت و صمیمتله جواب ویریب حاضر اولدوغوموزی خبر ویرهک، و، بو گوندن اعتبارا آدلاریمیزی سیاهی اوزره تنظیم ایدیپ، سفر تدارگیمیزی گورک و اسفندین بیرینده یولا دوشوب ئوزیمیزی خلق قوشونلار وزارتینه معرفلیک ایدهک:

محترم آغالارا! بیز آنجاق بو وسیله ایله قوردوغوموز ملی حکومتی محافظه ایدیپ، مقدس مرام و مقصدیمزه نائل اولایله ریک. تیز آنجاق بو وسیله ایله ئوزیمیزین و گله جگیمیزین آزاد و خوشبخت حیاتی نی قورا بیله ریک. اونا گوره آذربایجان قیزیل باش اوردوسونا داوطلب یازیلان فداکار اوغوللارین بیریده من ئوزوم اولاجاغام و بو باره ده کندیمیزین حلال سوداممیش مبارز اوغوللارینی یاریشا دعوت ایده جگم، چونکه بیزیم شعاریمیز «یا آزاد یاشاماق و یا افتخار ایله ئولمکدر» بونولا

سوزىمى قورتاروب دىيورم: «ياشاسين، آذربايجان دموكرات فرقه سىين رهبرليگى ايله قورولموش خلق حكومتىنى مدافعه و محافظه ايدهن آذربايجانين شانلى شرفلى قيزيل باش اوردوسى!

جمعيتين گورولتولو هورا سسلرى ايله چه پيك سسلرى بير نيچه دقيقه آراسى كسيلمه دن بيربيرينه قارىشىدى. ميتينك دن صونرا كندىن ۲۰ دن ۲۹ ياشا قدر اولان جوانلارى باشدا رشيد اولماق اوزره آد و شهرتلىرىنى كمپته نين دفترينده كونوللى قيد ايتديريديلر.

۹

پنجشنبه گونى رشيدىن طويو بويوك بير ازدحام ايله تشكيل اولوندى. حيه طده زورناچيلار چالير، جوانلار گوله شيرديلر. ايلولدن برينده قادينلار يغيشميشديلار. اورادا قارمونچى و قوالچى چالير؛ ينى يتمه قيزلار و گلينلر اوينايرديلار. او بيرى اوطاقتا ايسه اورتا باب و ياشلى كيشيلر اگله شميش، خوش سسللى و اوستاد بير عاشقين سازايله نقل ايديب اوخودوغو شاه اسماعيل - عرب زنگى و گلزارخانم افسانه سینه قولاق آسيرديلار. خوراك يئيلديك دن صونرا قوناقلار چالقيچى لارلا گيديب گليني گتيرديلر. نهايت جشن وصفه گلمز بير سه وينج و شادليقلا ختم اولدى.

۱۰

طويدان بير هفته كيچديك دن صونرا، رشيد، كندىن داوطلب سرباز يازيلان جوانلارى ايله بيرليكه كند اهايسى ايله خداحافظ له شيب تبرىزه طرف يولا دوشديلر.

رشيد آناسى - باجيسى و غير اقواملارى ايله گوروشديك دن صونرا گلنار خانملا دا وداعلاماق ايچون اونون اوتاغيئا داخل اولموشدى. بيربيرىنى باغرىنا باساركن، گلنار اونا بيله تاپشيرميشدى: «رشيدجان! مندن نيگران

اولما، من ده سندن اولمیا جاغام، گیت وطنه اولان بورجووی ناموسلا
یئرینه یتیر. من ده آیدا بیر دفعه آنامیز پری خانملا بیرلیکده سنین
گوروشیوه گله جکیک.

صون

حياتدا منيم نصيبيم^۱

اطرافدا اولان محلی و حومه کمیته لریندن بیر نچه سی نین وضعیت و تشکیلاتی ایشلرینی تدقیق ایدیب، نقصانلارینی رفع ایتمک ایچون، آذربایجان دموکرات فرقه سی نین مرکزی قومیته سی طرفیندن، سیار تعلیماتچی لیغا تعیین اولونموشدوم. گزه جگیم یئرلر گلیبر محالی اولدوغوندا نئوزیمی اولجه اهر ولایتی کمیته سینده معرفلیک ایتدیم. گیده جگیم کندلرین محیط و شرائطینه موافق کتبی دستور و شفاهی تاپشیریقلار، او قومیتهدن آلدیقدا ن صونرا، بیر نفر بلدچی نین رهنمالیغی ایله، اولنجی منزله طرف یولادوشدوم. مقصودیم، حومه لرده گوردیگیم منفی و مثبت جهتلی اظهار ایتمک دگل، اونا گوره ده نیچه گونین عرضینده نیچه کند گزیب دولاندیغیم حقنده ده ایضاحات ویرمگه احتیاج گورمیره م. لکن بونی تذکر ایدیرم که او نواحی نین یول و ایزلرینه و خصوصا اشخاصینه آشنا اولمادیغیم ایچون، بیر کندن باشقا بیر کنده یولا دوشه رکن، او کندی ن اهلیندن بیر نفر فرقه عضوی بلدچی عنوانیله منه قوشولور، صحبت ایده ایده یولانردبان قویوردوق. اونلار مختلف سؤالار واسطه سیله، کندلرین اقتصادی وضعیتاتی نین یاخشیلاشماسنا راجع، فرقه و حکومتین امر و قرارلارینی، گونده لیک مسئله لری و ینی خبرلری، منده ن او گره نیردیلر. بو طریقیله سیاحت ایدرک هم گورمه دیگیم

^۱ - ایلك بۇلوم آذربایجان قزنته سی نین ۱۶۵ - جی نمره سینده درج اولموشدور. سون بۇلوم ایسه نمره ۱۸۲ ده ونرلیمیشدیر.

يئرلى - قوجامان آغاجلى ميشه لرله اورتولميش. عظمتلى داغلارى و يالچين قاىالى سىلديرىم دره لرى گورور، و همده عهدهدار اولدوغوم وظيفه نى ايفا ايديرديم. خلاصه اسفندين قورتارماسينا بير هفته قاليردى. هوادان ايلك بهارين عطرى گليردى. محيط گوزهل افق گويچك، سماده قشنگ ايدى. طبيعتين بو سرخوش چاغيندا من، بلدىچى يولداشيملا صحبت ايدده-ايدده يول گيديرديك اوزه رى ايله حركت ايتديگيميز بير يوققوشى آشاركن «بودور يتيشديك» ديبه منه خبر ويردى.

من باشيمي قالديريپ باقديم. تخمينا بير كيلومتر مسافه ده بير كند گورديم. بو كنده، او بيريلر كيمي ياريم خرابه بير حالدا نظريمده جلوه ايتدى. ايولرى، ۳ ياخود ۴ بنادن سواى جىي كريبچ و يا ساده جه پالچيقدان تيكيلميش، آلچاق داخمالاردان عبارت ايدى بو داخمالارين هر بيريسى نين بير قاييسى و بيرده پنجه عوضينده گه نيش بير باجاسى وار ايدى. عموميته مال حيوان ساليان طويله لر ايله انسان ياشايان ايولرى خارجى گورونيشدن تشخيص ويرمك ممكن دگل ايدى. بو منظره نين مشاهده سيندن، من، اختيارسيز اولراق ده رين بير خيال عالمينه گينديم. «خارجى مملكت لرده كندستان اهاليسى مدنى و مترقى بير حيات گيچيرمگه موفق اولدوقلارى بير حالدا طهران اصول اداره سى آلتيندا آذربايجانلى كندلى لرى گون لرينى قارانليق و بدبخت بير حالدا گچيره ميشلر. آدلاريني وطن و ملت پرست قويان او خبيث حكمدارلار و اونلارين قويروق لارى رضاخانلار، سيدضياءلار و غيرلرى كيمي خارجى لرين مستعمره سياستينه رضایت ويريب، آذربايجان ملتيني بوجور ذلتله ياشانديلار.

بونلارین، آئن تری ایله، دوزولمه ز زحمتلری نتیجه سینده، اله گتیردیکلری معیشت پولینی اگری بوروخ یوللار ایله اللریندن آلدیلار. فابریکلر، زاوودلار، مدرسه و مریضخانه لر آچماق عوضینده، آپاروب عصمت سیز خانملارلا عشقبازلیقدا و عیاشلیقدا صرف ایتدیلر. «دیبه ئوز - ئوزیمه دوشوندیم.

- یولداش تعلیماتچی! گنه ده نه فکره گیتدین» دیبه ن بلدچی نین سسی منی دوشونجه دن آییلندی. او سانکه منیم ئوره گیمدن گیجه ن افکاری آنلامیشدی:

- «نه ایچون صحبت ایتمیرسن؟» دیدی.

- هیچ غصه ایتمه، او که گیچمیشیمیزدر گجیب، بیر داها اونو گیریه قایتارماق ممکن اولمادیغی ایچون اونون باره سینده دوشونمکده هدردر. او که گله جکیمیزدر، بو خصوصدادا هیچ فکر ایتمگه ده گمز بو جهت که دموکرات پارتیاسینین یاراتدیغی و رهبرلیک ایتدیگی ملی حکومتیمیز خلقینی، کمال رفاهیت ایله یاشداجاغینا، بیز زحمتکش لری سعادتیه چیخارداجاغنا اسارت و ملالیدن قورتاراجاغنا اینانمالی ییق. ساغ اولسون شهامتلی رهبرلریمیز، وار اولسون مبارز هم مسلک لریمیز» دیبه منیم قلبیمین تزلزه گلمیش سقفینه متانتلی بیر ستون ووردی خلاصه کنده وارد اولدوق.

نسبتا مرغوب اولان بیر بنانین قارشوسیندا کند اهلیندن ۶-۵ کیشی اوتورموشدولار بیر طرفده ده ۴-۳ نفر اوشاق «هانسی شاهین دورانی اولدوغونو بیلمه دن، دردین غمین نه رنگه اولدوغونو دوشونمه دن» دانیشوب گولوشیردیلر. حقیقتاً بو موسمه گون قاباغندا اوتورماق، مهربان بیر آنانین آغوشینده یوخویا گیتمک کیمی هامویا خوش و نشئه لی

گورونيردى. بو زمان، منيم دقتىمى جلب ايدن شى بو اولدى كه همين اوشاق لارين آراسيندان ۸-۹ ياشيندا سولغون رنگلى و محزون باخيشلى بير قز اوشاغى، منى گورهن كيمي آياغا دوراراق، من گلديگيم يوللارا دوغرو، دقتله گوزلرى ايشله ديكجه باقماغا بشلادى. صونرا، آختارديغيني سانكه گوره بيلمه ديگى ايچون مايوس اولوب گنه ده يئره اوتوردى. او، يره اوتوراركن اوره گينين ان درينليگيندن، موثر و يانديرىجى بير آه چكدى. آه نين سس ينى ايشيتمه ديم سده اما قلمين شهادتى ايله بتون وجوديمده حس ايتديم.

رفيقيم: «تشكيلات اورادر» ديهه اشاره ايله همين بنانى منه گوستردى. اورادا اوتوران اشخاص بيزى گوره جك آياغا قالدويلار. منيم، فرقه طرفيندن گونده ريليمش نماينده اولدوغومو درك ايدرک بشاشتله منه ياخينلاشوب، تواضع و احتراملا بير - بير ال اوزانديلار. گوروشديك و عين زماندا بير بيرلر يميزين احواليني ده سوروشدوق.

خلاصه اونلارلا سوال - جوابا باشلايوب، حومه نين صدرى و كاتبى ايله ده تانش اولدوم. مختلف ايشلر حقنده قزغين صحبتله مشغول ايكن: «عمى جان!» ديهه خطاب ايدين اينجه بير سس ايشيتديم. بو سسين، منه خطاب اولدوغونو درك ايديب، اونون گلديگيني حس ايتديگيم طرفه چه وريلديم. و، ملاحظه ايدركن، كنده وارد اولدوغوم و قتده، نظريمى اوزينه جلب ايدن قيزجيغازى گورديم. معصوم بالا يانيمدا دورموش ياواش جادان نه ته گيمدن دوتموش، نيسگيلى باخيش لاريني دوداغلار يما تيكميشدى. مقصودى: معلومكه منيله دانيشماق ايدى. بو سبه:

«نه ديمك استيرسن، قزيم؟» ديهه اوندان سوروشدوم.

- «منیم آقاجانیم، بس گلمدی؟» دییه مندن سوال ایتدی. اونون، بیاخ من گلرکن، صونی گورونمیهن یوللارا حسرت و نیگرانلیقلا گوز تیکدیگی نین سببینی ایندی آنلادیم. دوشوندیم که، اوشاق، آتاسی نین انتظارینی چکیرمیش. لاکن، من، اونون آتاسینی تانیمادیغیم، و، نه وقت گله جگینی بیلمه دیگیم ایچون، اونا ویره جگیم جوابدان؛ اویله بیر جوابدان که اونون قلبی صیقیلما سین، حالی پریشان اولماسین؛ عاجز و باجاریقسیز قالدیم. اونا گوره مصاحبلریمین اوزینه باخدیم.

اونلاردان بیر نچه سی نین گوزلری نین یاشاردیغینی، بیرینین تاسفلی بیر آه چکدیغینی مشاهده ایدیم، بیر آپریسی نین ایسه آهسته بیر سسله:

- «پازیق اوشاق، الله سنه صبر و تسلی ویرسین» دییه ئوزئوزینه دانیشدیغینی ایشیتدیم. اونلارین بویله ملول وضعیت و حرکتلریندن من مبهوت اولدوم.

- «عمی جان! آقاجانیم بس نه وقت گله جک؟» قزین ایکنجی دفعه ایتدیگی بو سوالین مقابلینده حیرتدن آییلیب، اوزیمی توخدا تدم. محبتله دولو بیر نظرایله اوزینه باخدیم، آنی اولاراق مسرت و سعادت یالیندن آلیندیغینی گوزلرینده اوخودوم. یازیغیم گلدی. الیمی باشینا چکه رک نوازش ایتدیم...و، قلبینی ساکت ایتک ایچون:

- «نازلی قزیم! داریخما، دیدیم، انشاء الله، بو یاخین گونلرده آقاجانین گله جکدر.

- آخر، نه طهر ایدیم، گویوم ایستور.

- «بیلیرم قزیم! بیلیرم، گویون ایستیه جکدر قشنگ قزلار، عقللی کماللی قزلار، هاموسی آتالارینی چوق ایسته رلر. هله، قزیم! بیرجه منه دی گوروم سنین آدین نه در؟ آخر من سنین آدینی بیلیرم» دییه من صحبتین

موضوعىنى ده گېشىمك ايسته ديم... «آديم ريحاندر، آغاجانيمين، قزيبام، اينانميرسان اگر او اوشاقلاردان سوروش» ديهه يولداشلاريني منه نشان ويئردى. من ايسه:

- «ريحان؟ به - به، نه قشنگ آددر!» ديديم «بيرده كى نه ايچون اينانمايم، بيلميرم كه سن يالان دانيشان قز دگلسن، سن ادبلى و معرفتلى بير قز... سوزىمى قورتارماق ايچون منه مجال ويرميهرك:

- «بورا باخ گوروم! سن منيم آغاجانيمي بازاردا گوردين؟» ديهه گينه ده او، اولكى موضوع اوزه رينده دانيشماغا باشلادى. من اونى قانع ايديجى بير طرزده: - «بلى قزيم! گورديم» ديهه جواب ويرديم.

- «بس سنه ديمدى كه نه وقت گله جك؟»

- «نيه؛ ديدى، بيرآز اهميتلى ايشى وارايدى، اونى قورتاران كيمي گله جكدر.

- «منه شيرنى باليقدا آلميشدى؟ يا يوخ؟»

- گلنده آلوب گتيره جكدر، ديديم. ويرديگى سواللارا قارشو، مندن آلدیغى مثبت جوابلاردان، او، شاد اولوب:

- «گيديرم آنا ما ديهه ماها آغلاماسين» ديههرك سه وينه سه وينه ايولرينه طرف قاچماغا باشلادى. قزين سوزلريندن آناسى نين هميشه آغلايدىغى معلوم اولوردى.

من، واقع اولموش غملى بير حادثه نين آجينا جاقلى نتيجه لريله اوزه، اوزه گليگى آنلاديم بو حادثه نه طور و نه جهته واقع اولمشدى؟ بو سؤال منيم ايچون مبهم و قارائلىق ايدى. بونى آيدينلاشديرماق و بو موضوعين نه دن عبارت اولدوغونو بيلمك حسلرى منده طغيان ايتدى، اونا گوره ده تحقيق اتمگه مجبور اولدوم موضوعين جريانيندان خبردار اولاركن،

نوره گیم تاثراتیله دولدی. نوز تدقیقاتمدن پشمان اولدومسادا نهایت الیمه قلم آلدیم و بعضی رحمسیز مروتسز انسانلارین دوتدوغو ایشلری عدالت محکمه سی نین نظرینه تقدیم ایتمک ایچون یازماغا باشلادیم. تحقیق ایدرکن حومه قومیته سی کاتبی آشاغیداکی طرزده منه ایضاحات ویرمیشدی.

۲

جمال بیزیم کندین معروف ساکنلریندن ایدی تخمیناً ۳۱-۳۲ یاشلاریندا خوش خلقت، خوش خصلت و خوش طینت بیر جوان ایدی. چوخ ثروت صاحبی دگل ایدیسده، یوخسول دا دگلدی. قوناق سه وهن بیر آدام اولدوغو ایچون قاپیسی هر گله نین اوزینه آچیق اولاردی. ایوینه گلن اشخاص ایستهر تانش اولسون ایستهر یاد، ایستهر غریب اولسون ایستهر بیئرلی اونون چوره گیندن بییمه میس، دوزوندان دادمامیش اولمازدی. ایلین عزیز گونلرینده، کندین یوخسول اهاالیسی، خصوصاً دول قادینلاری ایله یتیم اوشاقلاری، اونون احسان سفره سی نین باشیندا اگله شردیلر. بوندان علاوه اینک و قویونلارینین صاغیلان موقعینده، صاغینی اولمیان یوخسوللاری، او، یادیندان چیخارتمازدی همیشه، هر یئرده هر مجلسده مقتدر و زنگین اولان رفقاسین دا یوخسوللارا مساعدت ایتمک ایچون تبلیغ و تشویق ایدهر و دیبه ردی:

«انسان دیدیگین، آزوبا چوق یاشایاندان صونرا، آخر بیرگون حتما نولوب گیده جکدر گیدرکن، اگر میلیونلارا مالک اولسادا نوزی ایله فقط ۶-۵ متر آغ آپاراجا قدر. اونون توپلادیغی مال و مکنت ایسه تاممیه دنیا ده قالا جاق و مختلف اشخاص طرفیندن کورلانیب، خرجه نیب قورتاراجا قدر، نتیجه ده او شخصدن، قازانج نامنه، بیر کلمه قوری آدان باشقا هیچ بیر

شى قالماجاقدىر كە، اودا، خلق آراسيندا يا پيس ليك و يا ياخشى ليقلا ياد ايديله جكدىر. عزيزيم! چاليشين جهد ايدىن، ئوزينىز ايچون ياخشى آد قازانين، بلكه قارا توپراقلار آلتندا، ابدى اولراق ياتديغىنيز زمان، آدينيز بو دنياده خير و دعايله ياد ايدىلسين. بو حقدە بيزيم اجدادىمىز ئوز نسل لرينه توصيه لر ايتمىش و تاپشيريقلار ويرمىشلر. «دببە نصيحت ايدەردى. بو، بگە نيلمىش صفتلر خاطرە سىنە كند اھاليسى نين قلبيندە جمالا عائد، عزت و احترام حس اولوناردى. ھامو جمالين نە اينكە تك ئوزينى، حتى قادىنى رعنانى و بالاسى ريحانى دە سەوھردىلر. چونكە اونون اخلاق و طبيعتى، و خصوصا سنحى ليك [حياليك] صفتى عورتىنين و قزىنين دا مليح گوزلريندە انعكاس ايدەردى. بيلە كە، ريحان، آتاسىنين آلوب گتيردىگى آجيل و شيرنى لرى گيزلیندە تك باشينا بيمزدى، دستمالينا باغلايىب مهاجر آدلانان غريب و يوخسول ھمسايە لرىنين ايويىنە قاچار و اونلارین اوشاقلارينا: «آقاجانئما قربان اولوم، منە نوغول آلوب گتيرىب، گلین سىزە دە ويرىم» دببەرك اونلارادا پاپلاردى. بىرليكدە دببە- نوغولى بيبەر و آرادا بىر، ئوز عالملىرىندە صحبت ايدەردىلر. صون زمانلار، مى قىيامدان بىر نيچە گون قاباق ايدى. بىرگون يوقلايىب اونلارین صحبتلىرىنە قولاق آسماغا باشلادىم. سوال جوابە بوجور باشلادىلار: ريحان اونلاردان سوروبدى:

- «بس سىزىن آغاجانئىز سىزە نوغول آلمىر؟» ۱۲ ياشيندا اولان بويوك قىز جواب ويردى:

- «يوخ، بىزىم آغامىزىن ايندى پولى يوخدور»

- «نيه يالان دانىشپىرسان آي قىز! او وقت كە سىز بورا گلدېنىزھا، نەدى، اوندا كى سىز مى تانىمىردىنيز من دە سىزى تانىمىردىم، آقام سىزى

قوناق چاغیردی، سیزده بیزه گلدینیز، آنامدا پلوو پیشیرمیشدی. سفره بیغیشاندان صونرا، سنین آغان، جیبیندن باق بو قدر (ایکی الینی موازی طرزده بیر - بیرینه مقابل دوتاراق گوستردی) پول چیقاروب ساییدی و گنده جیبه قویدی. بس او قدر پوللاری نه ایلدی؟ هاموسینی خرجه ییب قورتاردی؟

- «یوخ ریحان خانم، او پوللاری آغام خرجه ییب قورتارمادی، اونلاری، یادیندا دگلمی مگر، او وقت که امنیه لر آقامی دوگه-دوگه ایویمیزدن چیخاردیب آپاردیلار

_ «هه، یادیمدار، سن آناندا سحردهن آخشاماکیمی آغلایردنیز.

- «هه، ساغ اول یادیندا ایتمیش، صباحیسی گون، سنن آغان گلیب بیزه دیدی که آغلامایین، گیدیره، بو ساعت آتانیزی بوراخدیرارام. بیز سه ویندیک آنامدا یالواردی، دیدیکه الله سنین کولگه وی بیزیم اوستومیزدن اکسیک ایله مه سین، بیز بورادا سنه پناه گتیرمیشیک.

- «نه جور اولدی، آغام گیتدی؟»

- «هه، جمال آقا گیتدی. بیز، اوگون آخشاما قدر، ایله گوزلریمیزی یوللارا تیکدیک، نه سنین آغان گلدی و نه ده بیزیم آتامیزدان بیر خبر چیقدی. تا اینکه آخشام اولدی. هوا قارانلیقلاشان زمان آنان گلدی. هه یادیمدار و اوندا منده ننه جانیملا سیزده ایدیک سنین آنان آغلایردی، منیم ننه جانیمدا اونا یالواریردیکه آغلاماسین، دییوردیکه ایندی هایاندا اولسالار گلیب چیخارلار.

- «هه یاخشی یادیندار، آغان آنجاق تک گلدی، نوزی ده چوق غمگین ایدی. دیدیکه «لامذهبلر کیشینی بورا قما دیلار، سنین خانمین سوروشدیکه نیه بوراخمادیلار مگر پول کسیب، آدام ئولدیریب آخر نه گناه باش ویریبدر»

آغان ديدى كه: «خير جانيم، بونلارين هيچ بيرى دگل، يازيق كيشى نين آدينا اويله بير بهتان و افترا دوزهلدبيلر كه، اگر بير جنائت ايتسه ايدى و يا بير كاروان داغيتسايدى اوندان ياخشى اولاردى و مننده ضمانته ويرهديلر. انام سوروشدى كه بس آخر نه آد قويوب، نه تهمت بزه ييب ساخلاييلار؟ نه ايده جكلر نه وقته قدر حبس ايده جكلر؟» آغاجانين جواب وپردى كه؛ «بو آدى اوستنه قويوبلار كه» بو آدام بولشه ويكدر روسيه دن بورايا جاسوسليغا گليبدر، گويا صباح تيزدن شهر نظميه سينه آپاروب تحويل ويره جكلر، چونكه امر اورادان صادر اولوبدر، اورادا تحقق ايده جكلر، ثابت اولمياندان صونرا، انشاء الله بوراخارلار گلر چيخار» بو صحبتلردن صونرا سيز ئوز ايويينيزه گيتدينيز، لکن انام گيجه نى سحره كيمي آغلادى بيزده اونا باخوب آغلاديق.

- هه «صونراسيني ديكيلن، بورالار ياديدمان چيخوبدور بيرده كى سنى آتانيزين جاني آغلاديغينز يرلرى ديمه گيلن، ئوره گيم خراب اولور، لاپ آز قاليرام آغليام.

- «ياخشى، دى قولاق آس، سحريسى انام، سنين آقاجانينلا گيتمشديلر آقامى گورمگه، نهاردان صونرا گليب چيقديلار، من انامن اوزينه باقديم. آغلاماقدان گوزلرى شيشميشدى. سوروشدوم كه «آنا بس آقامى بورا قماديلار؟» ديديكه «الله بيله حكومتين چرخيني چه ويرسين، بيز ايليميزى گونيميزى آزاد و خوشبخليگيميزى آتوب بونى دوتدوق، ئوز وطنيميزه گيدهك ديبه سهوينه- سهوينه قيدسيز و راحت خانمانيميزى پوزوب بورا گلدك. بيز عادت ايتديگيميز كيمي آغ گون كيچيرهك اميدى ايله بورا گلتميشدك، لکن بورادا بيزى قارا گونلر گوزله بيميمش. مثل وار ديبه رلر سن سايدغيوى ساي، گور بير فلک نيجه سايبير، بدبخت ليگين

منحوس کابوسی خیالی‌میزه گل‌میه‌ن گونلری بیزه گوسترمک ایچون تله‌سیر و ملک‌شکلینده آغوشین بیزه قارشى آچوب گل‌گل دبیرمیش. ایندی عزیز بالا! آتای وطن‌خائی آدلان‌دیریب شهره، زندانا سالماغا آپاردیلار. نه‌ایده‌یدیم، نه‌چاره قیلا‌یدیم، عورت طایفه‌سی، آغلاماقدان باشقا الیمدن نه‌گلدی نه‌آغلادیم، نه‌قدر یالواردیم، آیاقلارینا بیله دوشه‌ندیم، انصاف‌سزلار بیر زره‌منه رحم‌ایتمه‌یب، گوز یاشلاریما بیله اعتنا‌ایتمدیلر، دلدارلق و تسلی‌عوضینده دوشیمدن ایتله‌یب و علاوه نالایق سوزلرده دیدیلر. منی‌نامید و مایوس‌گیری قایتاردیلار. آنجاق منیم‌ده هر یئردن الیم اوزولد، اگر بونلار وطن و ملت قدری بیلسه‌یدیلر، ئولکه‌میز بیله خرابه‌قالمازدی. بودر، هانسی‌کنده باخیرسان خرابه، سانکه بايقوشلار مسکنی‌در، کیمین‌اگینه باخیرسان لوت‌چپلاق، کیمین‌اوزینه باخیرسان مریض‌داها دوغروسو متحرک‌بیر ایسکیلت‌دن عبارت‌در، سانکه دونن ئولموش، گیجه‌ایسه‌قبردن عذاب‌مالئکه‌لرینین الین‌دن قورتاریب قاقمیش‌در. قزیم! بیز روسیه‌دن بیر‌آز «وار» گتیرمیشیک، بونلارین فکری، مقصدی بوجور تهمتلر و شخص‌غرض‌لریله بیزیم واریمیزی الیمیزدن چیقارماق و بیزی‌ده آیری‌لاری کیمی‌آج و چپلاق‌بیر حالا سالماقدان عبارت‌در.

- مثل‌وار که، ئوزی بیخلان‌آغلاماز دیرلر، بو‌گوندن صوراً‌داها من‌آغلامیاجام، چونکه ئوز‌چراغمی بیز‌ئوز الیمیزیله سوندورمشیک. صحبتین بو‌یرینده ریحان‌خانیمین گوزلری یاشاردی. اونون معصوم و کیچیک‌قلبی بیله تاسف و کدرلی سوزلری ایشیتمگه تاب و تحمل‌ایده بیلمه‌یب اضطراب و هیجانه‌گلمیشدی.

اونا گوره مهاجر قىزى سوزىمى كسيب: «باچى! دورون بير آزادا قوناق-قوناق اويناياق، غم، غمى گتيره ر. دم-دمى» ديهه آياغا قالقدى. ريحان و او بيرى يولداشلاريدا آياغا قالخيپ اويناماغا مشغول اولدولار. لکن من ايستيره م كه، او قىزىن صحبتى نين قالانىنى دوام ايديب ئوزوم ختم ايليه م، چونكه قضيه دن كفايت قدر مسبو قم» ديهه منشى مندن رضاي ت ايستدى، من ايسه:

- «خواهش ايديره م، زحمت دگلسه بويورونوز!» ديديم. او، سوزىنين مابعدينه بويله دوام ايتدى.

- «مامورلار گناهسيز كيشىنى قوللارى باغلى شهره آپاري ب نظميه نين سياسى شعبه سینه تسليم ايتديلر. اورادادا اوندان توضيحات آلاميش توقيف ايتديلر، نه سوزينه قولاق آسديلار و نه آندينا اعتنا ايتديلر. بيديگى چوره گين چكديگى سيغارين قيمتىنى اوندان ايكي قات- اوچ قات آرتق آيриди لار. حتى اللهين مباح خلق ايتديگى صويودا، ايچمك ايستديگى وقتده اونا پول ايله ويره رديلر. پولى بول اولاندا قاراوول دوران آژانلار، اونونلا خوش دانيشار، آز اولاندا ايسه بيچاره نى ايت كيمي قاپارديلار. بير دفعه قاراووللاردان بيرينه اوزىنين گناهسيزليغى و دوغرو-دوزگونليگى حقنده آند قسم ايدرکن آژان اونا- «دوز آدام اولسايدىن ايرانه نيه گليردين» ديهه احمق جه سینه بير جواب ويرميشدى خلاصه بينوانى آلتى آى تمام محاكمه اولونمادان بولشه ويوق اتهاميله قارائليق زيرزمى ده ياتيرتديلار بو مدتت ين عرضينه جمال آيدا ۴-۳ دفعه اونون زواللى عورتيله برابر شهره آياق دوگديلر هر دفعه گيدنده نظميه رئيسلريندن دوتموش آژانلارينا كيمي او ايكي ئوزلى آلچاقلار، او شرافت و حيثيت ساتيجى لارى

اونلاردان یوز تومنلرله پول چکیب، عوضینده یالان وعدهلرله اونلاری امیدوار ایدیردیلر.

- «ایالتہ- مرکزہ یازمیشیق کہ، بو شخصہ راجع دقتلی صورتہ تحقیقات آپاردیق و نتیجہدہ گوردیک کہ، بونون بولشہ وویق لیگی خصوصینده ویریلن راپورت محض افتراذر. ایندی سیز چیخین گیدین، انشاء اللہ بیر هفته یہ قدر، مرخص لیک امری صادر اولار، بوراخاریق، چیخار گلر» دییوردیلر. بو منوال اوزهره او یازیقلارین موجود نقدلرینی آخرنجی ریالینا قدر اللریندن آدیلا، عوضینده اونلارا فقط یالان وعدهلر ویردیلر. نہایت بندهن اوتانوب حیا ایتمه دیکلری جهنم، اللہ داندا اوتانوب خجالت چکمه دیلر فکر ایتمدیلر کہ بو قدر ناحق ظلم، یرده قالمیاجاق آخر بیرگون گوگریب اونلارین اوزلرینی محو ایدہ جکدر. خلاصہ آلتی آیدان صورا، یازیق کیشینی خلاص ایدیب، ایوبنہ- اهل عبالی نین یانینا گوندرمک عوضینده، سیاسی دوستاق عنوانیلہ قوللاری باغلی تبریز حبس خانہ سینہ گوندردیلر اونی، عورت اوشاقلارینین اوزینہ حسرت، عورت اوشاقلارینی ایسہ اونون ئوزینہ حسرت قویدولار. گونش، هرگون، صبحلر شرقدن طلوع ایتمکده، آخشاملار غربده افول ایتمکده دوام ایدیر، نتیجہدہ گونلرہه بیربیرینی تعقیب ایدیردی. گوزلرینی حسرت و نیگرانلیقلا یوللارا تیکن عورت و اوشاقلارین ایسہ ساعت لرینین هر بیر ایل قدر گلیب گیچیردی. بینوالرین اللری هر یردن اوزولوب، امیدلرینی فقط بیرجه اللہہ باغلامیشدیلا. بیچاره قادین ایولرینین نہ قدر کہ ده گری اشیاسی وارایدی، تدریجا شهره آپاروب، دگر-دگمز قیمتله ساتیردی و ارینین یاشاماسی ایچون تبریزه زندانه گونده ریردی.

۲ ايل ۸ آى بو منوال اوزه ره گيچدى بيچاره نين ايوينده آرتيق گوزه گليم بير شى قالمادى، اگر جمال كيمي محترم بير شخصينده وجودى قونشوليقدا اولماسايدى، اونلار ين يولچولوق ايتمگه باشليجاقلارى حتمى بير فرضيه اولاجاق ايدى.

بدبخت عائله نين چرخ فلک ايله ال به ياخا اولان گونلرينين بير ايدى. غفلتا گوىلر نريلده ييب پارلاق شيمشكلىر فضا ده چاخماغا باشلادى. ناگهانى اولاراق ظهور ايدن بو حادثه دن ظلمكار ئوره گلر قورخوب تپتيره مگه، مظلوم و معصوم ئوره گلر ايسه سه وينيب فرح لئمگه باشلاديلار.

بو حادثه نين نتيجه سى ايدى كه زندانين پولاد قدر محكم قاپوسى، يونگول بير اشاره ايله آچيلدى.

ايللر بويى گناه سيز ياتان مظلوملار آزاد ايدىلى. بو حادثه نين نتيجه سى ايدى كه، بيزيم، مهربان ار هجراننده و عزيز آتا فراقينده، ايللر اوزونى گوز ياشلارى آخيدان غريب همسايه لريميزين ده نوري سونميش گوزلى آيدىنلاشدى. عورت قوللاريني آچاراق ارينى باغرينا باسدى ارده قوللاريني آچاراق قيزلاريني باغرينا باسدى اونلار سه وينچ گوز ياشلاريني آخيداركن هر بيريسى ئوز نوبه سينده دبيردى... من آرتق سنينله گوروشمكدن ايمى اوزميش و اميدى تماميله كسميشيديم.

الله تعالى مرحمت و شفقت نظرينى، هميشه، بيزى بربيريميزه بيتيره ن قوه نين اوزه رينده ثابت و برقرار ايله سين، ديهه دعا ايدير قيزلار ايسه آمين دبيرديلر.

بلى شهريور حادثه سى نين بو ازىلمش و الدن دوشميش خانواديه عطف ايتديكى مرحمت بوندان عبارت اولدى.

شهریور حادثه‌سی‌نین وقوعیندن بیر نیچه آی کیچدی. قورخوب یووالارینا ته‌پلمیش حیله‌گر تولکی‌لر ئورکوب مغارالاریندا گیزلنمش قودوز جان‌اوارلار و قابانلار، قزیل اوردو طرفیندن ویریلن متعدد، که، «بیزیم هیچ کسین مالیه، جانیه ایشیه رجوعیمیز یوخدر» مضمونلی اعلانلاری نتیجه‌سینده یاواش- یاواش، ولی چوق احتیاطلا، آشکاره چیقماغا باشلادیلار.

بیر نیچه آی داها کیچدی. بو انسان شکلینده اولان یرتیجی‌لار، بو مدتین عرضینده قولاق‌لاریله ایشیتدیکلرینی گوزلریله ده گوردیلر. آرتق شک و شبه‌دن چیخوب قلوبده خاطر جمع اولدولار. آرتق صبر ایده بیلمزديلر، گیردیکلری قویون جلدینی بیرتیب ینه‌ده یاواش یاواش بیرتیجی‌لیق دونونی گیمه‌یه باشلادیلار چونکه، بودون، ارثی اولاراق، اونلارا، ئوز اجدادلاریندان قالمش بیر ودیعه‌ایدی اونلار ارثی اولان بو خاصیت‌لرینی ده‌گیشدیره بیلمزديلر چونکه عقربین خصوصیتی سانجماق زهلی‌نین کی ایسه قان سورماقدیر. گونلر، سینما له‌نتاسنینن فیلملری کیمی، ینه‌ده منتظم بیر حالدا بیربیرینین دالجا گلیب گیچدی. تاریخین اونودولماز صحیفه‌لرینده، ایندییه قدر مثلثی نشان ویریلیمه‌ن بویوک، وطن و آزادلق محاربه‌سی همین بو گونلرده دوام ای‌دیر و گوندن گونه ئوزینین مدهش و عنادلی مبارزه‌سین شدتلندیره‌رک، ووروشما میدانلارینین قانلی صحنه‌لریندن مطبوعات واسطه‌سیله خبر ویریر و عموم دنیا خلقین حیران ای‌دیردی. بو محاربه‌نین نتیجه‌سینده بوتون دنیاده اولدوغو کیمی ایراندادا اقتصادی بحران عمله‌گلدی بیر طرفدن خارجی ئولکه‌لردن تجارت مالی گلمه‌دیگی ایچون مملکتین داخلینده موجود اولان ماللار محتکرلر طرفیندن آمبارلارا دولدورولوب، آغزلارینا قفل وورولدی، بو

جهته امتعه نين قيمتى، گوندن گونه باهالاناراق اولكى قيمتى نين ۱۵-۱۰ برابرى اولدى. بېر طرفندن ده خارچى ئولكه لره گونده رېلن ماللار آپاريلمايغى ايچون اوست اوسته بيغيلوب چوخالدى و ضرر ائتمه مك شرطيله نقهده چه وريلمك قابليتيني ايتيردى. اونا گوره ده اونلار نين استحصال منبعلىرى باغلانوب تعطيل ائتمگه مجبور اولديلار. نتيجه ده ايشييزليك بحرانى عمله گليب، اللرى قوينوندا- آواره گزهنلرين مقدارى آرتماغا باشلادى بېر ياندا باهالىق بېر ياندا ايشسيزليك خلقين بدننده سستلوق، روچينده اولگونليك، قليبنده ايسه زنده كانليغا قارشو بېر بدبينليك توليد ائتمشدى. يوزده ۳ يا ۵ نفر دن سوای عموم خلق، عائله سينين حياتيني محافظه ائتمك ايچون آنجاق و آنجاق گونده بېر- ايكي كيلو غرام چوره ك الده ائتمك قيدينه قالير و قيشين صوبوق و دوندوروجى گېجه لر بنده سحره كيمي سحر دنده گون اورتايا كيمي اياق اوسته بويونلارى چيگنبنده چوره كچى دكانلار نين قاباغندا نوبه يه دوروردولار بويله تاسفلى وضعيتله اونلار دان فقط قولى زورلولار، بېلى تاپانچاليار پالطوسينين آلتيندا هميشه ايرى- زنجان چاققى سى به لینه باغلايانلار، بېر سوز ديسه ك آدينى لوطى قوبانلار هر بېرى ۵-۶ عدد سنگگ آلا بېليرديلر. السيز- آياقسيزلار، آدامسيزلار، باجاريقسيزلار ايسه گونده يوزلرله ديوارلار ديپينده آچيندان ئوليرديلر محتكرلرايسه، كوچه لرده گوزلرينه گورونن پيشيكلىرى دوتوب اولجه ئوزلريندن اوپورديلر، سونرا به لين تومارليا- تومارليا آپايرىر، قيچلارينا ائپ باغلايىب، سيچانلارى بوغدورماق ايچون غله آمبارلار نيندا محبوس ايديرديلر.

بلى، شهرلر يميزين وضعياتى بو قراريلن ايدى. او كه قالدى كندلر يميز، قولاخ آس بېرينجه كلمه ده او حقه ده دييوم. بېر طرف دن ئوزلرينى اصيل و

نجابتلی بیلن انصافسیز خانلار، دیگر طرفدن اوزلرینی عالی عرقه منسوب ظن ایدن وجدانسیز فیبودالار، آدلارینی نادر دوران قویاراق ئوزلری کیمی غدار آداملاری باشلارینا بیغوب مظلوم و دینج کندستان اهالیسینی غارت ایدیردیلر. بیر یاندان دا، ئوزلرینی عدالتلی شاهین صادق نوکرلری آدلاندیران امنیه لر، او کندلی قانینا تشنه اولان جاناوارلار، مملکتده امن و امانلیغی برپا ایتمک عنوانیله، کندلرده، خطرناک زهلیلر کیمی معصوم و زحمتکش طبقه نین جانینا یاپیشیب اونلارین قانینی سورور سوردوقجا داهادا یانقی اولوردولار. اونلار قاتللی، جانیلری، مقصرلر و قولدورلاری تعقیب و دستگیر ایتمک عوضینده عکسینه اولاراق، حقسیزلیگه قارشو عصیان ایدنلری و اسارت زنجیرینه اعتراض ایدنلری، سیمدن توخونموش تازیانه لرین آلتندا محو و نابود ایدیردیلر. اونلار بو جنایت و بو خیانتلری ئوز باشلارینا یوخ، اوزگه لردن، داهای دوغروسو ئوز باشجی لاریندان اوگره نیردیلر. میرغضبلیک درسینی اونلارا تعلیم ایدن عالی بیر اورغان، و بو اورغانین دا قانون نامه سی و ارایدی. قانون کتاپچاسی اونلارا سرهنگ لریندن سرهنگ لرینه ایسه سرتیب لریندن والخ بو مراتب ایله ویریلردی. عالی اورغان ایسه، انسانلیق شرفینی ایتیرمیش آزغینلار، ئوزلرینی آغا حس ایدن قولاغی یاتیق قوللار، و ایمپیریالیزمین ایما و اشاره سینه قویروق بولایان یالتاقلاری طرفیندن اداره اولونوردی بلی، پارلمانیمیزدا وکالت کرسی لرینی، پول و شاللاق گوجینه مردار وجودلاری ایله اشغال ایدن، ئوزلرینی ملت طرفیندن انتخاب اولونموش نشان ویره ن، حقیقتده ایسه یکی ایششه گین آریاسینی بولمگه استعدادی اولمیان ریاست اوغرولاری، ئوز وطن و ملت لرینه بو طرزیه خدمت و فداکارلیق ایدیردیلر.

مملكتين بويله باشسىز و صاحبسىز قالدېغى گونلرين بېرىنده جمالين دا اموالى قاچاق و قولدورلار طرفيندن آپاريلدى. بو قضيه بو طور اولموشدى، كندين ناخرجيسى چولده مال- قارانى اوتاراركن مشهور دره بك عبدالله خانين آتليلارى اونين اوزه رينه تو كولميش و سورونى اليندن آلوب آپارميشلاردى. صايى ۴۵ راس اولان بو مال حيوانين تخمينا ياريسى جمالا متعلق ايدى. جمال و غيره لرى بو مالين قايتاريلماسى ايچون بير ايش گوره بيلمديلر.

نه بير اداره يه مراجعت ايديب و نه ده بير شخصه شكايت ايتديلر. چونكه اونلار بيليرديلر كه، حكومه عريضه ويرمه گين فايداسى يوخودور. اگر ويره لر سه اوندا جناب رئيسلرين يالان وعده لرينه اميدوار اولاراق نوزلرينى بيهوده يئره زحمته سالاجاقلار اوندان صونرا ايل اوزونى آواره و سرگردان بير حالدا اداره لره آياق دوگه جك عين زماندا اوغورلاردان اونودولوب قالان ماللارى دا، دگر-دگمز قيمته ساتوب پوللاريني او آج گوز ديلنچى لرين بركتسىز جيبلرينه دولدوراجاقلار. آخر نتيجه ده «اوغوردان قالانى دا رمال آپاردى» مثلى كيمي دليلره داستان اولاجاقدور. خلاصه ظلم و ستم حددن تجاوز ايتميش، ملت آياقدان دوشميشدى، هامونين اوره گينده كتيف لشميش بو حكومت قورولوشونا قارشو صونسوز بير نفرت و ايگرهنج حسى دوغولموشدى. ايسته ر كندلى ايسته ر شهرلى، فعله و يا ضيالى (روشن فكر) مختصر هامونين خياليندا بويوك بير عصيان و قيام فكرلى يارانميشدى. هامو كيچيك بير رمز، هامى بيليكلى و باجاريقلى بير رهبرين منتظرى ايديلر اونلار شجاعت صاحبي اولان رشيد بير سرگرده نين معطللى ايديلر كه تاريخ بويى ووروشمالاردا مظفريت قازانميش بابالارى كيمي، اله سلاح آلاق، ظلمكارلارا، خيانتكار و

جنایتکارلارا قارشو هجوم کيچسینلر. اویله بیر هجوم که، اونون وسیله سیله قطعی اولاراق اسارت زنجیرینی قیرسینلار و دائمی اولان بیر بختیارلق و آزادلیغین اساس تملینی قورسونلار. نهایت اونلار بو آمال و آرزویه چاتماغا موفق اولدولار ۲۴ نجی ایل شهریور آیندا آذربایجان دموکرات فرقه سینین مراجعتنامه سی نشر اولوندی. بو مراجعتنامه ده فرقه نین مرامنامه و نظامنامه سی آچیق و آیدین صورته آذربایجان دیلینده ماده به ماده یازیلیب اعلان ایدلمیشدی بو بیاننامه اوزون ایلردن بهری آزادلق حسرتیله چیرپینان اوره کله ساکتیک و راحت لیک بخش ایتدی. آزادلق سهوه ن خلق ارتجاع نوکرلرینن قبا تهدیدیندن قورقما یاراق چکینمیه رک اطراف و نواحی دن آخین آخین گلیب بو مقدس فرقه نین اطرافینا توپلانیدیلار. فرقه نین مبارز و فداکار رهبرلری بو صادق و صمیمی فدائی لره ئوز پرینده ئوز محل لرینده گوره جکلری ایشلر حقیقنده تعلیمات ویره رک یئرلرینه گونده ردی. آذربایجانین بوتون شهرلرینده، قصبه لرینده و کندلرینده محکم و منظم فرقه تشکیلاتلاری قورولدی. بو تشکیلاتلارا عموم آذرستان خلقی یازیلماغا باشلادیلار. بو یازیلانلارین ایچه ریسینده تاجردن، مالکدن دوتوموش، الی قبارلی فعله و کندچلرده قدر، دکتردن مهندسدن مالک، تاجردن باشلامیش امضاء ایتمه گی با جارمیان اشخاصه قدر مشاهده اولونوردی.

آرتق، ئولوم - دیریم مبارزه سی یاخینلاشماغا باشلامیشدی. محکم و ثابت بیر عزم و اراده یه مالک اولان آذر خلقی نین قارشو سیندا یالنیز بیرجه مسئله نین حلی دوروردی. خوشبخت و آزاد یاشاما ق ایچون یا حکومتی اله آماق و یا اینکه، آدلاری گله جک نسلین خاطره سینده شرفه یاد ایدیلک ایچون بیر یوللوق افتخار ایله ئولمک اونا گوره هر بیر فرد ئوزی ایچون بیر

و شفقت، تجاوزکار و خائنلره قارشو نفرت و عداوت، انصاف و مروت صاحب‌لرینه قارشو ایسه، صداقت و مودت احساساتی ایله دولو اولاردی. خاطریمدان چیقماز که دی آیین اوللری، آیدینلیق بر آخسام ایدی. سحر دن آخساما قدر منه تاپشیریلیمیش یوسنلاردا، چوللرده، دره‌لر و تپه‌لرده، فدائی سمتیله گزدیگم ایچون یورولموش و ازیلمیشدیم. اونا گورده استراحت موقعینده، ایوبمیزده، پنجره‌نین قاباغندا، کیلیم پارچاسینین اوزه‌رینده اوزانمیش، باشیمی، ننه‌مین دیزی اوسته قویموشدوم. اوجاقدا یاندیریلان اودون یاش اولدوغو جهت کلبه‌میز توستو ایله دولموش، اونا گورده باجیم پنجره‌نی آچمیشدی. آنام ۵۰ یاشندا بیر قاری اولدوغو حالدا اوندا ۲۵ یاشلی گنج بیر قادین روحی و جلدلیگی وارایدی. او، اللریله منیم باشیمی اوقشایاراق آهسته-آهسته میریلداییر، جوانلیق گونلریندن، دها دوغروسو ستارخان دوریندن، یادگار اولاراق، یادیندا ساخالدیغی، آزادلیق و استقلالیت حقیقده قوشولموش ماهنی‌لاردان اوخویور، ظن ایدیره‌مکه اوخودوقجا قلبینده ظاهر ایدن احساساتین شدتیندن گوزلری‌ده یاشاریردی. لاکن من اونون نه باطنی احساساتیندن و نه‌ده منه قارشو ایندیگی ظاهری نوازشیندن هیچ بیر شی حس ایتمیردیم. من فقط و فقط گوزلریمی، گویون گوزه‌للیگی و یاراشیغی اولان آیین اوزینه تیکمیشدیم. فضا‌ده قوزی دریسینه اوقشایان آغیمتول رنگده سیره‌ک بولوط بیغینلاری سیر ایدیردیم. اونلار بعضاً آیین قاباغیندان کچرکن، منیم عالمیمده گویون اوزینه، ینی بیر زینت ویریلمش اولوردی. من آیین حرکتینی آشکارچاسینا گورور، دهادا دقتله باخیر، باخدیقچادا واله و حیران اولوردوم. بو زمان خیالیمده، افسانه‌لرده ایشیتدیگیم سلیمان خالچاسینی خاطرلاییر، او خالچانین‌دا حرکتی، بیر آیین حرکتی کیمی اولدوغونو

تصوريمة گتيريرديم. نه اولايدي بو «آي» سليمانين خالچاسى و من ده سليمان اولايديم، گويون اوزهري ايله گزيب، يئر كره سيني هر طرفينه نظر سالايديم. خلقينى، آزاد و خوشبختليك ايله ياشادان ئولكله ره گلر- چيچكلر سه پيب، اسارت و بدبختليك ايله ياشدان ئولكله ره اولار و اولار سه په يديم، ديبه دوشونور و معناسيز اولان بو دوشونجه مدن معنوى بير ذوق و روحانى بير لذت آليرديم. بو حالدا كوچه دن منى بير نفرين چاغيرديغىنى ايشيتجك خيال عالميندن آيلوب فوري آياغا دوردوم. «غريبين سسینه اوخشاير» ديبه آنام ديللندی من قاپى يا دوغرو گيدرکن «غريب!» ديبه چاغيردم. -هه، منم، قاپويا گل ديبه جواب ايشيتديم. قاپونى آچوب- «بويور گوره ك بس نيه تك گليسن؟» ديبه سوردوم. - «يوخ اوتورماغا گلمه ميشم، سنى چاغيرماغا گل ميشم» ديدى. - «خير اول؛ نه ايش وار؟» - «انشاء الله خير اولاجاق، جمال آقا سنى چاغيرير» - «آغا جمال؟ تبريزدن گلدى؟» - «بلى گلدى.» - «نه وقت؟» - «ايله، گون باتان موقع ايدى كه يتيشدى.» - «گيدك» ديبوب اوزىمى ايويميزه طرف چه ويرديم و چاغيرديم - «آنا!» - «جانا!» - «من گيديرم آقا جمال گيله.» - جمال، شهردن گليب؟» - «بلى، غريب ديبور كه گليبدر.» - «ياخشى داي، نيليوم، ئوزين بيل، گيديرسن گيت.» بيز يولا دوشديك. گيتديك، جمال گيله چاتديق. ايوه داخل اولدوقدا، كندين بر چوخ كيشى لرينى داها دوغروسو، آزادلق يولونون فدائى لرينى اولاردا گوردوم. جمال دانيشير اونلاردا قولاق آسيرديلار. سلام ويريپ ايلرى يئيرديم. گوروشوب و بيريريمزين احواليميزى سوردوقدان صونرا من ده بير طرفه اوتوردوم. اوينه ده سوزينه دوام ايدهرك ديدى:

- «ایندی به قدر بزیم ئولکه میزده، فیودال، خانلیق و مطاقت اصول اداره سی دوام ایتمیشدر. بیز کندلیلر ۱۶ نجی عصرین قوللاری کیمی، مرتجع اربابلارین و تجاوزکار دولت مامورلارینین ظلم و فشاری آلتیندا آغیر، دوزولمز و یوروجی بیر حیات کیچیرمیشیک. اونلار، بیزلردن حقسیزلیکله ساییسز حسابسیز مالیاتلار و مختلف ویرگیلر آلیر، بیزلری، آج، چپلاق و بیر تیکه چوره گه محتاج قویوردولار، یایین ایستی گونلرینین قباغیندا، بده نیمیز یانیر، قاپ قارا قارالیردی. قیشین سو یوق هولاریندا شاختالارین قباغندا دونوردوق، بو زحمتلرین مقابلینده قازاندیغیمیز چوره گی یوان اولراق قارنیمیز دویونجایا قدر بیه بیلمیردیک اکیدیگیمیز بوغدا، بچدیگیمیز بوغدا اولدوغو حالدا، بیدیگیمیز آریا و داری چوره گیندن باشقا آیری بیر شئی دگیلدی محصولیمیز یاغ قایماق اولدوغو حالدا یوانلیغمز آنجاق تورشوموش آیراندان عبارت ایدی: سیمامزدان بیر مختصر ناراضی لق مشاهده ایتدیکلری زمان ناحق اولراق بیزلری دویور، یارالاییر حبس ایدیر و بعضا ئولدییردیلر و حتی وحشیجه سینه ناموسوموزا بئله تجاوز ایدیردیلر. اونلارین ایندییه کیمی کندی میزده توره تدیکلری وحشت و جنایتلر و آزادلیق حرکاتینه قارشو آپاردیقلاری قانلی و فجیع مبارزه لر سایماقلا قورتاراسی حادثه لردن دگلدن. بیز کندلیلر آرتیق بو قدر انصافسزلیغا و عدالتسزلیگه صبر ایده بیلمدیک. شهرلریمیزده یاشایان و بیزلردن بدتر فشار و تضحیه معروض قالان کارگر قارداشلاریمیزلا بیرلشدیک، ال اله ویردیک و استبدادین بینوره سی خراب اولموش بناسینی ووروب اوچورتدوق، یئرینده، ایللر بوی آرزوسنی چکدیگیمیز، تاریخلر بوی حسرتینده قالدیغیمیز دموکرات بیر دولت و ملی بیر حکومتین بناسینی تیکدیک. بیز، بو دولتی خلقمیزین قانی بهاسینا

اولاراق ياراتديق. بونى قوراركن نه قدر فداكارلق گوسترديكسه، بوندان صونرا اونى مدافه ايتمك اوغروندا، اوندان داهادا آرتق فداكارلق ايديب جاندان كيچمهلى بييك و اونى گوزلر يميزين به به گى كيمي محافظه ايديب اليميزده ساخالامالى و گله جك جوان نسليميزين الينه، تميز و صاغلام بير صورتده تاپشيرمالى بييق. آنالار يميزين، باجيلار يميزين و گله جك نسليميزين، قيدسيز، غمسيز و كدرسيز ياشاملارى ايچون وار قملر يميز ايله ايندى دن چاليشمالى بييق. بودور، ايندى بير آيدان آرتيقدر كه، بيزدن بير نيچه آغاچ مسافده قهرمان فدائيلر يميز، اشرار دسته لرى ايله ووروشورلار. نه ايچون؟ - اونلارين شر و خطاسينى بيزيم باشمىزدان رفع ايتمك ايچون. داهان ايچون؟ اونلارين وحشيانه حركتلرينه كه خلقين مالينا، جانينا، عرض و ناموسينا تجاوز ايتمگه ينيدين باشلاميشلار، صون قويماق ايچون. جسور و بيگيت فدائيلر، اونلارى، او وطن خائلرينى كند به كند قوووب تعقيب ايديرلر. بشر صورتينده اولان او خطرناك، ديولر، آرتق، مقاومتته تاب گتيرمه ييب زومبالان ميشه لرينه پناه آپاروب، تولكى و چاققاللار يووالاريندا گيزلنميشلر. ايندى بيزيم اساس وظيفه ميزدر كه اونلارى دوتماق ايچون، مبارز و فداكار قارداشلار يميزين كومگينه گيدهك، سعى و جديت ايديب بو شرفلى ايشه تيز خاتمه ويرهك. فرقه يميزين ياندا باشيميز اوجا اولماق ايچون، بو خصوصدا اجازهنى حكومت يميزدن ئوزوم آلميشام. هامومز جمالين آتشرين نطقيندن متاثر اولوب جانفشانلىقدا حاضر اولماغي موزى بيلديرديك. جمال رضامندليك اظهار ايدهر ك ديدى كه «عزيز قارداشلاريم! من ئوزيم معتقدم و سيزى ده اينانديريرام كه سيزين بو فداكارليغي نيز فرقه و حكومت يميز طرفيندن اونودولمايماقدر. ايندى گيدين بير بو و بيرده صباح گيجه نى ايوي نيزده راحت ياتين، چونكه بير

نیچه گون آراسی کسيلمه‌دن استراحت ایتمگه وقتیمیز اولمایدایا بیلر. صباح تدارکیمیزی گوره‌ریک صونکی گون، انشاء الله تیزدن، گونش؛ زرین شعاعلاری ایچه‌رسینده کائاتی جانلانديرماق ایچون مشرق داغلارینین آرقاسیندان چیخان موقعه‌ده، بیزده آتشین گولله‌لریمیز ایچه‌ری‌سینده خلقیمیزین غدار دشمنلرینی سرنگون ایتمک ایچون مسلح صورتده کندیمزدن چیخاجاغیق. هامومز قالخدیق، هرکس نوز ایوینه گیتدی صباحکی گیجه ینه‌ده جمال گيله یغیشمیشدیق. بالاجا ریحان، نه ایسه-گیجه آتاسیندان آیریلماق ایسته‌میردی. او، آتاسینا قارشو اولان محبتی‌نین چوقلوغونو سانکی بو گیجه بیزه اثبات ایتمک ایسته‌یردی. آناسی نیچه دفعه او بری اوتاقدان گلیب اونی چاغیردیکه آپاریب یاتیرتسین. لکن او گیتدی. آتاسی نیچه دفعه اونی دیله دوتوب آناسنین یانینا گونده‌رمک ایسته‌سه‌ده، اما او ینه‌ده گیتدی و برک-برک آتاسینین بوینونا ساریلاراق گاه اوزیندن، گاه آلتیندان، گاه‌دا گوزلریندن اوپمگه باشلادی و هر دفعه‌ده اوپدیکجه ده!

- «آغا جانیم، قربان اولوم آی‌الله! منه شهردن نوغول آلیب گتیریب، قشنگ دون آلوب، باشماق آلوب گتیریبدر.» دیردی. فدائیلر اونون شیرین دیلین سه‌وه‌رک، هره‌سی نوبه ایله بیر سوال وریب اونی دانیشدیرماق ایسته‌ردیلر. او ایسه، اونلارین هر بیریسینه، آیری-آیری مطابق جوابلار ویرمکله ایشیده‌نلری اختیارسیز اولاراق گولدی‌یریدی سنی آلتیمیشی دوتیمیش بیر فدائی:

- «الله، بونی سنه چوق گورمه‌سین، جمال آقا! ریحان بو ایوین یاراشیغی‌در.» دیدی. آنجاق بیلمیره‌م دیلی‌می، دوتولدی و یا خاطریندن‌می

اونوتدى «سنى ده بونا چوق گورمه سين» جمله سىنى سوزىنين مابعدينه علاوه ايتدى.

دان يئرى آغاراندا كندىمىز غم يوخوسوندان اوياندى. او گيجه، حياتين آجى حادثه لرىنى دادميان و كدرلى و قايغىنى حس ايتميهن بعضى شخصلردن و بيرده دوشونجه سى تكامل ايتميهن اوشاقلاردان باشقا، يوخى آدلانان قضيه، هامى نين، استهر قوجا اولسون يا جوان، گوزلر بندن قاچاق دوشميشدى. گونش، گوزه ليك نوريله، آغ چادرايا بورونمش داغلارين مغرور باشىنى بزهين زمان، كندىن عموم اهالىسى، استهر قادين اولسون يا كيشى، اجتماعى و يغينجاق يئرلى اولان مسجدين قاباغينداكى ميدانچايا طوپلانمشديلار. گيجه دن تداركلرينى گورمش فدائيلر و كندىن مرد و ناموسلى كيشى لرى مسلح صورته، آتلارينين جلووى اللرينده، بيربير گليب سلاملاشيريديلار. بو زمان بو فدائى دسته سىنين سركرده سى حساب اولونان جمال دا پلنگ باخيشلى، آصلان يئريشلى بوز آتى نين اوستونده گليب چىقدى. هر فدائى، باشينا طوپلانميش قادينى و آنا - باجى لارى ايله قزغين بير صورته دانيشيغا مشغول ايدى اوره كلرى يوموشاق و رقيق اولان قادينلارين دانيشديقجا احساساتدان دوداقلارى تېتره بير، گوزلرى ايسه، اينجى دانه لرينه بنزهر ياش دامالارى ايله دولوردى. بو حالدا سه ويملى ريحان دا آناسىنين يانينجا گليب ازدهامين ايچه رسينه قاريشدى. او، آتاسىنين يانينا يه تيردى و:

- «آغا جان! ينده ده شهره گيده سن؟» ديبه سوروشماغا باشلادى. رعنانين رنگى بهار بولوطى كيمى دوتولموشدى. ئوزينه باخان اونون قلبى نين حدسىز درجه ده هيجان و اضطرابدا اولدوغونو آنلاردى. شدت كدرن

گوزلری شیشمیش نوره گی ایسه پارتلاماق ایسته بیردی. همیشه فرح و سهوینچلر مسگنی اولان قلبینی، ایندی استیلا ایدن محنتلردن بوشالتماق ایچون، او، آغلايير، لکن گوز یاشلارینی مهربان ارینه گوسترمه مک ایچون، چول نوزه دگل ایچهری آخیدیردی او، ارینه یول اوستونده مزاحم اولماماق ایچون ریحانی قوجاغینا آلماق ایستدی. اوشاق ایسه:

- «بوراق، آغامدان سوز سوروشورام «دیه اونون الینی گیری ایتهدلی. جمال:

- «بلی قیزیم. شهره گیدیره نه سفارش ایدیرسن؟» دیه ریحانه هم جواب و هم سوال ویردی.

- «منه گلنده نه آلوب گتیره جکسن؟»

- «نه کونلین ایسته سه اونی آلاجام.»

- «بیر چادرا، بیرده شیرنی بالیق آل گتیر.»

- «منیم گوزلریم اوسته ریحان جان! آرام؛ اما سندن نه وی اینجیتمه، سوزلریندن چیقما، هر نه دیسه باش اوسته دیگیلن، یاخشی؟»

ریحان «باش اوسته» دیه رکن جمال آتن اوستندن اگیلب، اونی یئردن قالدیردی و دوداقلاریندان ئوپوب، آناسینین قوجاغینا ویردی. صونرا، ئوزینی دستهیه چهویریب بر فرمانده کیمی «حاضر اول!» فرمانینی ویردی.

فدائیلر هاموسی آیلارینین بیلینه سیچراییب حاضر دایاندیلار. جمال ئوزینی کند اهالیسینه چهویریب اوجا سس ایله دیدی:

- «عزیز قارداشلار! حرمتلی باجیلار! عموم آزادلیق سهوهن خلقلر، شرافت و افتخار ایله یاشاماق ایچون فداکارلیق ایدیب، قربانیقلار ویرمیشلر. همچنین بیزیم بابالاریمیزدا بو تقدیره لایق صیرادان گیری قالمامیشلار.

اجدادىمىزىن آدلارى، تارىخىن، قانلى صحنه لرى گوستره ن صحفه لرېنده، ايرى و پوزولمىان خط ايله، قهرمانلىق شه ره تيله قيد ايدىلميشدر. اونا گوره بيزده ئوز آتالارىمىز گيتدىگى يول ايله گىدىب، اوزىمىزى اونلارا اوخشاتمالي، و ايگىتلىكده اونلاردان گىرى قالمالى يىق. بىز چالشماليق و وروشمالي يىق، قازاندىغىمىز غالبىتى باشا چاتدىرمالي يىق. بىز قولوموزون گوجىنى اجلاف و بوش بوغاز ارتجاعه گوسته رمكله اونلارنى ئوره كلرېنه قورخو، جانلارنى تېتره مه سالمالي يىق، قوى اونلار حسدن كور اولسون، بىزلىرى گورمگه گوزلى اولماسىن. بىز ايسته يىرىك كه داها بوندان صونرا، داغلارنىمىزدا - باغلارنىمىزدا، بانىان بايقوشلارنى يىرىنده بلبلر اوخوسون باغلارنىمىز و باغچالارنىمىزدا بېته ن قاراتىكانلارنى عوضىنده آل-الوان چىچكلر بېتسىن.»

دېدىكەن صونرا جمال حرەت امرى وىردى. فدائىلر يولا دوشه رەكن، كندىن اهلى قوجالار و قادىنلار اونلارنى مظفرىتله قايتمالارى ايچون، اوجا سسلرايله خىر دعا اوخويوب اللهه يالوارىردىلار.

جمال مهربان قادىنى و سه وىملى قزىندان آيرىلماق ايسته رەكن، قادىنىنا: - «رىحانى اول اللهه ايكىنجى ايسه سئنه تاپشىرىرام، اوندان متوجه اولارسان، آغلاماغا قويمازسان هميشه غم، غصه سىنى رفع ايتمگه چالشماسان» دىدى. بو سوزىن تائىرىندن رەئانين دىلى دانىشماق اقتدارىنى ايتىردى. او، اورەگى نىن صىقىنتى و نىگرانلىغىنى آنجاق و آنجاق ياناقلارى ئوزه ريله آخوب، يره دامجى - دامجى دوشەن گوزياشلارى واسطه سىله بىلدىردى. رىحان ايسه، آناسىندان اوگرەندىگى و هميشه، آتاسى بىر يىزه و يا بىر مسافرتە گىدرەكن دىدىگى سوزلى تىكرار ايتدى:

- «آقاجان! گیت. اللهه تاپشیردیم سنی» دیدی. لاکن منیم ایچون مبهم اولان سر بو اولدی که دخی بیلمدیم او معصوم اوشاغبین صمیمیتله دیدیگی او سوزلری، الله نه ایچون ایشیتمه‌دی. خلاصه جمال، خانیمی و قیزی ایله وداعلاشدیقدان صونرا آغیر ووروشمالار گورمیش بیر فرمانده کیمی قارشوموزا دوشدی او، قاباقجا، بیزده اونون دالینجا، مقصده دوغرو آتلاریمیزی سورمگه باشلادیق. کندین یاریم آغاجلیغیندا، و، یولون اوستنده اولان مشهور یاشیل تپه‌نی، که یای یازدا گوی اوتلار و رنگارنگ گلر و چیچکلرله اورتولمگه برابر، قمری‌ر، بلبلر و قناره‌لرین عیش و عشرت مجلسی اولاردی، داغی آشانا قدر، کندیمیزین ساکنلری، اوشاق بویوک هاموسی آرقامیزجا باقا-باقا قالمیشدی‌لار.

بیز ایسه آتلاریمیزی مهمیزلیه‌ره ک گیریبه باقمادان گیدیر و جانیمیزین اختیارینی قضا و قدره تاپشیرمیشدیق. هوا خوش گونشلی ایدی سه‌ده لکن یئرین اوستینده بیر گون آراسی کسيلمه‌دن دوام ایدن یاغینلیغین نتیجه‌سینده، یوکسه‌کلیگی بیر چاره‌کدن آرتق اولان قار وارایدی. بو جهته هم ئوزیمیز و هم‌ده آتلاریمیز، بیریمکده و یولون ایزینی تعیین ایتمکده چتینلیک چکیردیک. گیتدیگیمیز یوللار هر یئرده داغ اته‌کلری ایدی. اونلارین بیر قسمتی اوپله خطرناک ایدی که اگر تصادف بیر نفریمیزین ایاغی سوروشسه ایدی، داها اونون سلامت قورتاراجاگی ممکن اولمیاچاق ایدی. بئله یئرلرده بیز آتدان انیب، پیاده بیرمه‌گه مجبور اولوردوق. بو موقعلرده هر دم ممکن اولسا بیر غیراختیاری اولاراق نظریمیزی چیویریب، دیبی گورونمیه‌ن دهره‌لرین درینلیگینه باقدیقدا گوزلریمیز قارالیر، زروه‌سی گورونمیه‌ن داغلارین یوکسه‌کلیگینه باقدیقدا باشیمیز گیجه‌لیردی. خلاصه بو طریقیله آتلاریمیزی سوروردیک، آرتق، ایکیندی

زمانى ايدىكه، آرابير اوزاقدا آتيلان تفنگ گورولتولارېنين، داغلار و اشارلا سالميش عكس صدالارى، بيزيم قولاغيمىزا گليب يتيشيردى. مقصده ياخينلاشديغيمىزى خبر ويره ن بو سسلردن بيز وجده گله ره ك آتلاريمىزى مهمزله ديك، نهايت، گون باتماغا آز قالان موقع لرده، زومبالان آدينا صاحب اولان هيبتلى داغين، ئته گينه ياخينلاشديق. مغرور باشيني بو لوطلارا قدر قالديرميش بو عظمتلى داغين اوزه رى، قول- بوداخلارى بېربيرينين آراسينا سوخولموش صيق آغاجلى ميشه ليكدن عبارت ايدى. داغ ساكت، ميشه ساكت، فضا ده ساكت ايدى. بو سكوتى هر دم بير، ميشه ايچه ريسيندن آچيلان تفنگ شاققيلتى لارى پوزوردى. جمال ۵ آچيلانيني چيگنندن آراق ۳ گولله آتدى. بو حالدا ميشه نين كناريندان - «آدام كيمسن؟» ديه ن بير سس ايشيتديك جمال اوجادان، بيز باشا دوشمه دېگيمىز بير نيچه سوز دېدى. قاراوول دا عيني سوزلرى تكرر ايتدى. بو رمزدن قاراوول آنلادىكى، بيز اونلارا كومك گلميشيك، جمال دا آنلادىكى، او كشي كچى، اورادا فدائيلر طرفيندن پست مامورى تعيين ايديلميشدر. اونلار هر ايكيسى، بېربيرينه ياخينلاشديلار، ال ويري ب گوروشديلر و بير آزدا دانيشديلار. صونرا جمال اوزيني بيزه چه ويري ب - «سيز اورادا دا يانين، من، فدائيلر باشچيسى ايله گوروشيم ديبوب، ميشه نين آغاجلارى آراسيندا نظريمىزدن غايب اولدى. بير ساعتد ن صونرا قايدوب بيزى چاغيردى بيز ميشه يه وارد اولدوق. صيق آغاجلارين آراسيله بيز خيلى مسافه گيتديكدن صونرا فدائيلر سنگرينه چاتديق و مشاهدله ريمىزدن حيرته ده قالديق. حقيقتا احتياج انساني چاليشماغا مجبور ايتديكى كيمي دوشونمگه ده مجبور ايدرمش. قوچاق فدائيلر، قيش هواسى نين، بوران شاختا و صووغوندان ئوزلرينى و آتلا ريني محافظه

ایتمک ایچون محکم و لیاقتلی سنگرلر دوزه لتمیشدیلر. بیزی نهایت عزت و احتراملا قبول ایدیب ئوزیمیزی و آتلا ریمیزی راحتلندیردیلر. بیر ایکی ساعت ایتدیگیمیز صحبتلر نتیجه سینده آنلادیق که، اونلار دشمنی آرتق آیاقدان سالمیش و دورت طرفدن محاصره یه آلمیشلار. همیشه خلقین عرض و ناموسینا دوقونماق فکرینده اولان او غیرتسیز وجودلار ایسه، قدیمدن وحشی حیوانلار طرفیندن قازیلیمیش بیر مغاره ده ئوز سنگرلرینی محکم لندیرمیشلر. - «آرتق، نجات یوللارینی ئوزلرینه باغلامیشیق، مغاره دن کناره چیکا بیلیمه جکلر. نه قدر که فشنگلری وارسا آتاجاق، چوره کلری وارسا بیبه جک، صولاری وارسا ایچه جکلر، قورتاردیقدان صونرا ایسه مطلق تسلیم اولاجاقلار.» دیبه دسته باشی بیزه خبر ویردی. گنجه نی تونقال باشیندا صحبتلرله کیچیردیک. ایله که هوا ایشیقلا ندی. وورشما یا حاضرلاندیق. ایلک گولله لر دشمن طرفیندن آچیلماغا باشلادی. بیزده هر طرفدن اونلاری آتسه دوتدوق. مسئله آرتق جدی بیر شکل آلمیشدی. اونلارین مقصدی بیزیم صفیمیزی یاروب جانلارین بو فرطنادان سلامت قورتارماق ایدی. بیزیم ایسه مقصدیمیز، ایندیه قدر قالدیغیمیز یوخوسوزلیقلارین، چکدیگیمیز زحمت و اذیتلرین هدره گیتمه مه سی ایچون اونلاری دیری دوتماق ایدی. اونا گوره هر ایکی طرف ئوز طلب و آرزولارینا نائل اولماقدان ئوتری سعی ایدیب و فعالیت گوستریردیلر. همیشه بیرتیجی حیوانلار و یابانی قوشلار مسگنی اولان بو دهشناک میشه لرده ایندی، ئوز ساکنلریندن نمونه ایچون، بیر تکی بیله گوزه گورونمیردی.

هميشه ساكت و سامتليگين حكمرانلق ايتديگى بو دائرهده ايندى، اراسى كسىلمه دن ايشيديلن ماوزهر، بهرنو و بش آچيلان نعره لریندن قولاقلا ر دوتور، ئوره گلر ايسه واهمه دن چابالييوردي.

ووروشماميزين ايكنجى گونى محاصره نين دائره سىنى كافى قدر كىچىتديك، ووروشمانى ايسه اول گونه نسبتا ارتق درجه ده قزىشديرديق. صونكى گون ده بو طريقيه، داها صونكى گون ينه بو منوال ايله. مختصر ۷نجى گون دشمنين جانينى، لاپ بوغازينا يغبديق. اونلارين آذوقه لرینين، قورتارديغينا هيچ شك و شهبه ميز يوخ ايدى. بيليرديك كه آجليق و فلاكت چكىرلر. صباح يا او بيري گون تسليم اولاجاقلارى گوزيميزين قاباغيندا ايدى.

۸نجى گون آخشامدان، فضانى دومان آلدیغى ايچون صبح زمانيندان قار ياغماغا باشلادی.

دقيقه لر كىچىدىكجه ياغما پروسسه سى شدتلندى. آخر بئله اولديكه ۱۵-۱۰ قديملىك بير مسافه دن او يانى گورمك ممكن اولمادى. طبيعتين بو آجىقلى وقتيندن استفاده ايدره رك فرمانده يمىز هجوما كىچمك ايچون بيزه امر وىردى بيزه هوررا چكىب ايلرييه، مغارايه، دوغرو، سرعتلى آدديم لارلا بىريمگه باشلادىق. سنگرلرينى، مقاره نين آغزیندا محكم لنميش دشمنلر، بيزيم اورا سسلريمىزدن ديسگىنيب اياغا قالدويلار و دوشونمه دن، جانلارینى ئولوم چنگالیندن قورتارماق ايچون هره سى بير طرفه دوغرو قاچماغا باشلاديلار.

- «اوشاقلار! قويمايين» ديهه جمال بيزه قارشى چيغىردى و عىنى زماندا:-
«دايان بى شرف! هارايى قاچيرسان؟ مگر ظن ايديرسن كه ياخاوى منيم
اليمدن قورتارا بيله جكسن؟» ديهه، اونلاردان، ديوانه كيمى قاچان بير

نفری عجله ایله تعقیب ایتدی. آزغین جاناوار دوتولا جاغینی یقین ایدیب
 ئوزینی ایتیردی و فوریتله یانندان اوتدیگی یوغون گووده لی بیر آغاجین
 دالیسینا پناهلاندی. ۳ ثانیه کیچمدی که آغاجین دالیندان جمالا دوغرو دال
 با دال ۲ دفعه آتش آچوب یینه ده قاچماغا باشلادی.

- «آخ! نامرد قودوزلوغوی اثبات ایتدین. منیم نظریم اگر سنی وورماق
 اولسایدی، قاچماغا باشلادیغین ایلك آددیمدا، به نیوی بومیا کیمی
 پارتلاداریم» دییه جمال، اونی فورا نشانیه آلوب، ماوزه رین ایاغینی
 چکدی ماوزه ر ایلدیریم کیمی گورولدایان موقعه ده او مردار بشر، شدتله،
 نه سن کوله گین قارشوسیندا دوران بینوره سیز بیر دیوار کیمی بیردن بیره
 یخیلدی، صونرا دوروب یینه ده قاچماق ایستدی لکن با جارمادی، چوق
 ایچمیش شراب دوشگونلری کیمی گیجه لله نیب بیر نیچه آددیم آتاندان
 صورا یینه ده یخیلدی، جمال ماوزه ری الیندن یره سالیب، اونون آرقاسیجا
 یوگورمگه باشلادی. لکن بیر نیچه آددیمدا صونرا سرعتینی آزالدیب
 یئریمه گه باشلادی بیر نیچه آددیم یریبه ندن صونرا، اوزینی چه ویریب بزه
 طرف باخدی و بیر الی سینه سی نین اوستونده اولدوغو حالدا یاواش-
 یاواش چوکوب یئره اوتوردی.

من اونون بو حالینی مشاهده ایدن کیمی شاشدیم و ئوزیمی بیر نیچه نفر
 یاخینیمدا اولان کندیلیریمیزه چه ویریب:

- «اوشاخلار! دییه سن جمال یارالانوبدر، گلین گوره ک» دییه چیغیردیم ۶-
 ۵ نفر فورا ئوزیمیزی اونون یانینا یتیردیک. گوردیگیمیز دهشتناک
 منظره دن قلبیمیز پارچالاندی. جمال قان دریاسی ایچینده ال- ایاق چالیر
 و اوره ک یاندیریجی سسلر چیخاردیردی.

- «جمال آقا! جمال آقا!» دییه اونى سسله دیم او، گوزلرینی یاریمچیق بیر طرزده آچوب، فقط زورگوج ایله کسیک کسیک بو سوزلری دییه بیلدی.

- «قارداشلار... من ... ئولوره م... منیم... سلامیمی... فرقه... و حکومتیمیزین ... رهبرلرینه یتیرین... بیرده که ... ریحانلا... آناسیندان... جمال سوزلرینی دییوب قورتارا بیلمدی. او، نفتی قوتارمیش بیر چراغ کیمی بگردن بیره خاموش اولدی. من، اللریم تیترهیه- تیترهیه اونون یاخاسنی آچدم صول دوشی نین اوستینده ایکی یئرده گولله یاراسی وارایدی.

- «حیف اولسون سنه جمال! حیف اولسون» دیدیم.

- «سن بو تیزلیگده ئوله سی اوغلان دگلدین. سنین هله ئولمک وقتیه چوق قالیردی. سن جوان ایکن، ئوز جانیوی، ئوز حیاتیوی، ملتییون آزاد و دینچ یاشاماسی اوغروندا قربان ویردین. اونا گوره سنین ده آدین، تاریخین قزل صحیفه لرینده «آزادلیق یولوندا شهید اولموش ناموسلی قهرمانلار صراسیندا ثبت و ضبط اولوناجا قدر» خلاصه، قهرمانلیق نامی آماغا لیاقتی اولان فدائیلریمیز اجلاف قولدرلاری دستگیر ایدیب قوللارینی محکم باغلادیلار. بو حالدا زومبالان یاخینلیغیندا اولان کندلرین اهلیندن که اکثریتی ارمنی خلقیندن عبارتدر، ۱۰-۱۲ نفر عورت و کیشی چیگیئلرینده دولو خورچون گلیب چیقدیلار. اونلار فدائیلر ایچون پیشمیش ات، یومورتا و سود کیمی شیئرلر گتیرمیشدیله. بونودا قید ایتلمی یم که، بو ووروشما باشلانان گوندن بو قورتاران گونه قدر اولان مدته، اونلار، فدائیلره بیمک و ایچمک جهتیندن چوق کومکلیک ایتمیشدیله. اونا گوره که اونلار همین قولدورلارین ییندن چوق ستملر چکمیش چوق جفالار گورمیشدیله، اونا گوره که اونلار گنج فدائیلهریمیزه ئوزلرینین الله طرفیندن گونده ریلیمیش خلاصکاری نظریله باخیردیله.

خلاصه هدیه لرین قبول ایتدیکن صونرا تعجیلی صورتده بیر تابوت گتیرمه لرینی خواهش ایدیب اونلاری یولا سالدیق. ارشد فدائیلرده ایکی قسمته آیریلدیلار. بیر قسمتی اسیر ایدیلیمیش اشراری آرایا آلوب شهره طرف یولا دوشدیله ایکنجی قسمت ایسه شهید یولداشیمیزین جنازه سینی تشییع ایتمک ایچون بیزیم یانیمیزدا قالدیلار.

تخمینا ساعت یاریم کئچدی. گوزله دیگیمیز آداملار گلیب چیقدیله. جمالین نعشینی، سیل کیمی آخان گوز یاشاریمیزلا، اونلارین گتیردیگی تابوته قویوب، ئوز آتینا حمل ایتدیک و سرکرده سینی ایتیرمش اولان باشی پوزوخ و اوره گی سینیق بیر اوردو کیمی، بیر دنیا غم و غصه ایله ئوز کندیمزه طرف یولا دوشدیک.

من، آتی سرعتله قاچان بیر یولداشیمیزی، ئوزیمیزدن قاباق، کندیمزه یولا سالدیم و اونا تاپشیردیم که، آتاسینین میتینی گورمه مک، اصلا جمالین ئولدیگینی بیلمه مک ایچون ریحانی، اوزاق همسایه لردن بیرینین ایوینده ساخالایوب، باشی نی بیر اگلنجه ایله مشغول ایتسینلر. ئوزیمیزده جهد ایدیب یولون اوچوروملی حصه لرینی، گونشین غروبینه قدر قطع ایتدیک راحت یرلرینی ایسه، آیین، دومانان دوتقونلاشمیش ایشیغیندا گیده رک، نهایت کندیمزه یاخینلاشدق. کندیمیزین اهلیندن بیر نیچه نفر، مشهور یا شیل تپه نین یانینا قدر، بیزیم قاباغیمیزا گلیمیشدیله. اونلارین دیدیگنه گوره کندین آغ ساققال و آغ بیرچکلری، بیر چوق عورتلر و گلینلر، جمال گیله یغشوب نیگرانیقلا بیزی گوزله بیرمیشلر. اونلار، ئوزیمیزدن قاباق گوندردیگیمیز آدامین- اونا اوگره تدیگیم کیمی دیدیگینه گوره، جمالی ئولمیش یوخ، یارالی ظن ایتمیشلر.

من - «ريحان، ئوز ايولريندهدر، يا آيرى بير يئره آپاروبلار ديبه سوردوم. - ریحانی، غریبین باجیسی دیله دوتوب، ئوز ایولرینه آپاروبدر.» دیدیلر، «اگر چه اولجه رعنا خانم ریحانی قویمور و گوزینین ئونیندن کناره بوراقماق ایسته میردی. لکن، آغ - بیرچکلر مصلحت گوردیلر که قوی آپارسینلار، بورادا قالب آتاسینی یارالی گوره رسه، قورخار و اوره گی اوزولر. اونا گوره ده رعنا خانم مانع اولمادی.» ديبه علاوه ایتدیله من رعنا خانمین ئوزینین حالیندن سوال ایتدیم.

- «اونین حالیندن سوروشما» دیدیلر، جمالین یارانماسینی ایشیدن احوالی ده گیشیلیب ئوزینی ایتیریپدر نه ایش گوره جگینی بیلیم، فقط گوزلرینین یاشینی آخیدیر نه قدر ئوگود نصیحت ویریرسه لر، بیر ذره اثراتیمز حتی اری نین قاباغنا گلک استیردی، گیجه اولدوغو ایچون راضی اولمادیلار «جمالین آجیغی دوتار» ديبه یئرینده اوتورتدیلار.

خلاصه بو صحبتلرین انجامیندا کنده وارد اولدوق. بیزیم ورود خبریمیز شایع اولدی. بوتون ایولردن اطلاع ایچون خارجه چیقدیلار. او جمله دن رعنا خانمدا ایولرینده یغشان عورت و کیشی لرله بیرلیکده کوچه یه چیقدیلار. بیچاره قادین هامودان قاباق بیزیم قارشومیزا یوگوروب-«آقا جمال! آقا جمال!» ديبه چاغیردی. لکن جواب ایشیتمه دیگی ایچون حوصله سیزلیگله-«هانی بس جمال؟» نیه منه جواب ویرمیر؟» ديبه سوروشماغا باشلادی.

بیز اونا بیر جواب ویره بیلمدیک. آخر، نه ديبه دیدیک، بیردن بیره وای خبری ویره دیدیک، یا یالان دانیشایدق. نه لازم، ایندی قضیه نی گوزیله گوروب آنلایاجاق و باشینا کول الیه جک ایدی. آرتق قاپی لارینین قاباغنا چاتدیق فورا آتلا ریمیزدان یئره توکولدیک. او، آیین کم نور ایشیغندا

فدائیلرین آراسیندا جمالی آختاریب و گوره بیلمه دیگی ایچون- «قارداشلارا سیزالله، منه بیر دییون گوروم، جمالی نیله دینیز؟ هارادا قویدونوز؟ یوخ خدا نکرده باشیندا بیر ایش می وار؟ دییوردیلر یارالانیبدر، هاراسیندان و نه جور یارالانیبدر؟» دییه دییه جور به جور سواللار ویریدی. من بیر نیچه نفرایله تابوتی آتان اندیریب، قاپودان ایچری کیچرمک ایسته دیگیمیز آندا ببردن بیره او گوردی و صیحه چکه رک یخیلوب هوشدان گیتدی. آرتیق، مسئله هامی ایچون آیدین اولموشدی. گیجه نین یاریسیندا شیوه ن سسی او جالدی. بیز جنازه نی اوتاغا آپاردیق.

آغ برچکلر، نوزلرینی دیدیب ساچلارینی یولماغا، آغ ساققاللارایسه باشلارینا و دیزلرینه وورماغا باشلادیلار فریاد و فغان سسی گوگلره او جالدی، کندین عورت و گلینلری نیچه دفعه رعنانی آییلتدیلارسا، او، تکرارا زوزه چکیب بیهوش اولوردی. بو قدر دییه بیلرم که نه قدر داش قبللی بیر وجود اولسایدی، اوره گی اونون آه و ناله سسیندن یومشالوب موما دونه ردی. صحبتی چوق اوزاتماماق ایچون آنجاق بونی ذکر ایدیرم که، شیوه ن- قیامت سسی، صیاح گوندن ایکی ساعت گیده نه قدر آراسی کسيلمه دن دوام ایتدی.

اوره ک یانديران بو نوحه لر، بو چیغیرتیلار، گوی اوزه ريله اوچوب گیدن قوشلاری بيله، آغلادیردی دیسم خطا و مبالغه دانیشمادیغیمی گمان ایدهرم.

خلاصه او گیجه نین سحری، گون اورتا زمانی ایدی که جمالین میتی یویولدی و کفنه دوتولوب تابوته قویولدی. دفن مراسمی ایچون قبرستانه یوللانارکن، رعنا خانم جنازه نین آرقاسینجا چیغیریر، ئوزینی دویور و خفتدن نفسی دوتولا- دوتولا بو سوزلری دییوردی: آه... جمال! هارا

گيديرسن؟ ريحانى كيمه تاپشيرييسان، كيمه خاطر جمع اولورسان، باخ سنه دييرم، من، اونى ساخلاماغى، اونون نازىنى چككمگى باجارمياجاغام، الله خاطرينه قاييت گل اوشاغيو اوزون صاحب اول.

جمال! سنه يالواريرام، ياخاريرام، اگر سوزيمى ايشيتيمه سن، گيرى دونميه سن، والله عزيز بالاوى تك قويوب دالينجا گله جگم داها اونها منى مذمت اتمگه حقن اولمياقاقدر دييردى. خلاصه، جمالين دفيندن بوگونه قدر، اونون نولوم خبرينى ريحانه هيچ كس بيلديرمه ييبدر. بيچاره اوشاق هله ينده بيله گمان ايدير كه آتاسى شهردهدر، اونا گوردهده هميشه جمالين يولونى گوزله ير، و كناردان گلن آدام لارى دا، شهردن گلن ظن ايديب اوندان جور به جور سوروشماغا باشلار، رعنا خانىما گلديكده ايسه اونون ايشى پشه سى بوگونه قدر، گيجه لرده آغلاماق، گونوزلرده آغلاماقدر. بعضى دانيشيغىنى دوشونميه ن آداملار دييرديلر كه، آغلاييب- آغلاييب آخر يورولوب سوساجاقلار. اما اونلار سهو ايديرميشلر چونكى بوندا نه يورولماق و ننده سوسماق علامتلى و اردور.

حتى او خلق دشمنلرينين، تبريزده، صحرائى محكمه طرفيندن اعدام اولوندوقلاريني ايشيتدى ايسهده يندهده احوال روحيه سينده بير دگيشيكله عمله گلمدى. دفعه لرايله كندين آغ ساققال و آغ بيرچكلرى، تسلى و دلدارليق و بيرمك ايچون اونون يانينا گيديب، جوربه جور مصلحت آميز سوزلر و «اللهين امتحانى» عنوانيله حديثلر سويله ميشلرسه، صحبتلر اصلا و ابداء، اونا ذره قدر تاثير ايتمه ميش، بلكده قلوبينه دولموش غم و غصه لرى، طلاطمه گلميش درياني ن دالغالارى كيمي، موجه گتيرميشدر. و وجهله گوزلرينين ياشيني سيل تك آخيدا آخيدا اونلارين جوابينا بو سوزلرى ديميشدر: مهربان آنالاريم! قارداشلاريم! عزيز آنالاريم و

باجیلاریم! خواهش ایديرم که منه مانع اولمايین چونکه اختيار نوز ایلمده دگل منی بو ایشه مجبور ایدن واردر. منیم آغلاماقدان سوای آیری بیر چاره‌م، گیری بیر علاجم یوخدر، یالواریرام سیزه، رحم ایدین. منی مذمت اتمه‌یین، سیز بویله مذمت‌آمیز سوزلرایله منیم هم روحیمی اینجیدیب هم‌ده اوره‌گیمی داغدار ایديرسینیز دوغرو دور سیزین مقصدینیز منیم قلبیمین یانار اودونا سو سه‌پمک، اونون آلووینی خاموش ایتمکدر، لکن بونی بیلین که منیم نوره‌گیمین جوشغون دردینی سیزین نصیحت‌آمیز سوزلرینیز یوخ، فقط گوز یاشلاریم تسکین ایده بیلر، چونکه ازل گونده، من، خلق اولونارکن منیم سرنوشتیمده یالنیز ایکی شئی یازیلیمیشدر. اونلاردان بیرسی «حسرت اودوندا یانماق» ایکنجیسی ایسه «یاندیقجا دردلی- دردلی آغلاماقدور» ایندی آنلادینیزی؟ دوشونمه‌دینیز ایسه بیرده دییوم «حیاتدا منیم نصیبیم، فقط ایکی شبیدن عبارتدر:

برنجی گوز یاشیمدر، ایکنجی ایسه حسرتدر»

صون

لیاقتلی بیر تحفه^۱

یاز فصلی، اردیبهشت آبی نین صون گونلریندن بیر، سحر چاغی ساعت ۸ راده لر ایدی. آغاجلارین ماهر بیر باغبانین ایله منظم بیر شکلده اکیلمیش و بو گونه قدر دقیق صورتده بسله نیلیب محافظه ایدیلیمیش بویوک بیر باغچادا، ریحان کیمی ظریف یاپراقلاردان یاشیل رنگده لباس گئیمیش قیزیل گل کوللاری یاندا صندل اوزه رینده بیر قیز اوتورموشدی. اوزی باغچانین قاپی سینا طرف اولان بو قیز، دیرسه کلریله، قارشسیندا اولان میزه تکیه ایتیمیش، چنه سینی ایسه اوووجلاری آراسینا آلمیشدی.

او، گوزلرینی، میزین اوزه رینده قارشسینا آچدیغی بیر کتابین نظام ایله دوزولموش سطرلرینه تیکمیشدی. کناردان باخان بیر نفر، اونون درین مطالعهیه مشغول اولدوغونو ظن ایده ردی.

لکن حقیقت حالدا بئله دگل ایدی. اونون توجهی کتابا دوغرو ایدیسده آنجاق فکری باشقا ایدی. اونا گوره ده، هر دم بیر، خفیف بیر سس ایشیده ر ایشیتمز کیچیک بیر تکائلا باشینی قالدیریب، قاپی یا طرف باخیر و منتظری اولدوغونین ورودینی گورمدیگی ایچون نظرنی بینده کتابا دوغرو چه ویریدی.

اگنینه کی لباس، تحصیل ایتیمیش قیزلارین مودی اوزه ره تیکیلیمیش تازه یون پارچادان ایدی.

^۱ - بو حنکایه نین ایلک سای آذربایجان قزنته سینین نمره ۲۲۲ ده ونرلیمیشدیر. حنکایه آردیجیل باسیلراق نمره ۲۵۷ ده سونا چاتمیشدیر.

سنى ۱۷ دن آشاغى ۱۸ دن ده يوخارى اولمازدى. عاشقى آلما رنگندە كى ياناقلارى، يىنە ھىمىن رنگدە، اينجە دوداقلارين و مقناطيس قدر جاذبەدار باخيشلارى وارايدى سىماسىندان محزون اولديغى آنلاشيليردى بونونلا بئله بو محزونلوق اونون گوزەلليگىنى بيرقات داھادا آرتيريردى. گنج قىز دارىخدى، كتابى ئورتوب آياغا قالخدى و باغچانين ايچيندە زانباق ياپراغى كىمى ياشىل اونلارين اوزەريندە قدم وورارق ئوزىنى احاطە ايدن طبيعى منظره يە نازايله تماشا ايتمگە باشلادى.

دادلى ميوەلر ايله بشرين آغزىنى شيرينلنديرەن آغاجلار باشلارينا آللى- گوللى شالار ئورتىمىش فرشتەلرە بنزەيىردى. اونلارين پامبوق كىمى آغ و لالە كىمى قيرمىزى چىچكلرە بزەنمىش اينجە بوداقلارى آراسىندا، گل و سنبەل دیداريله نوقە گلمىش قمرى و بلبللر، اينجە و ظريف چە - چەلريلە آھنگدار بير طرزدە نغمە اوخوماغا مشغول ايدىلر. فصلن بو نشئەلى چاغىندا بير طرفدندە گونش، ئوزىنين روچرور شعاعريلە بو صفابخش منظرەنى نوازش ايتمكە ايدى.

گىجە كى جزئى ياغىنلىقدان تر و طراوتلى اوتلار اوزەريندە شبنم دانەلرى دوزولمىشىدى بو شبنملردە گونش زرين ضياعى قارشى سىندا اينجى و الماس دانەلرى كىمى پارلاماقدا ايدىلر. بونلار، ياريم ساعت دولانماغىن نتيجه سىندە، گنج قزىن ايپك جورابى نين مسامەلریندن نفوذ ايدەرک، اونون قىچلارینی ايسلاتدى. اونا گورە، او، يەندە قايدىب اولكى يئریندە اوتوردى و كتابى ورقلەيب، عكسلىرینە تماشا ايتمگە مشغول اولدى. بو حالدا حياطين قايسىسى آچىلدى. نظامى فورمادا لباس و اوزون بوغاز چكەمە گئىمىش بير جوان ايچرى داخل اولدى. اونون اوجا بويى و خوش سىماسى وارايدى. سنى تخمينا ۲۳ يا ۲۴ دورەلريندە اولاردى.

او، حیاط قاپیسینین آغزیندا یاریم دقیقه قدر آیاق ساخلایب اطرافه گوز گزیدردی و گنج قیزی باغچادا گوره‌ن کیمی آهسته قدملرله اونا طرف یئریمگه باشلادی.

قیز، اونون گلیشینی آنلادی ایسه‌ده لاکن ئوزینی بیلمه‌مزلیگه ووروب، باشینی یوخاری قالدیرمادی. اوغلان ایسه اونون بو اعتناسیزلیغینین اوره‌کدن اولمادیغینا معتقد اولدوغو ایچون حالینه تغییر ویرمدی و گولومسه‌دیگی بیر حالدا اونون قارشیسیندا دایانیب «سلام، فریده خانم!» دیدی.

فریده، ئوزینی، اونون گلیشیندن خبری یوخ ایمیش کیمی گوسته‌ریب تیز باشینی قالدیردی و سلامین جوابینی ویرمکله برابر، آیاغا قالدی:

- «بویورون اگله‌شین عارف!» دئییه اوتوردوغو صندلی، بیر ساعتدن زیاده اولاراق، انتظارینی چکدیگی همین جوانا تعارف ایتدی.

- «خیر، خانم! سیز اگله‌شین، من فقط بوندا اوتوراجام» دئییه قیزیل گل کوللاری یاندا اولان یوغون بیر آغاجین، مستوی شکلده کسيلمیش کوتوگینه اشاره ایدیپ اوزهرینده اوتوردی و :

- «ویردیگیم وعدنی اونوتمامیشدیم» دئییه دانیشماغا باشلادی «خدمت‌نیزه بیر ساعت بوندان قاباق یتیشمه‌لی ایدیم، لکن ایش بیر جور اولدی که یوبانماغا مجبور اولدوم. بو جهت عذر ایسته‌مکله برابر عفو ایتمه‌گینیزی خواهش ایدیرم» دیدی.

فریده: «او نه جور ایش ایدیکه اونون اهمیتی سیزین یانینیزدا منیم دعوتیمدن آرتق اولدی» دئییه گیلایه طریقیله سوال ایتدی.

لکن عارف [باشین] آشای سالاراق جواب ویرمدی. فریده ایسه سوزینین مابعدینه بو طرزله دوام ایتدی:

- «يوخ، عارف! بئله دگل، منه بئله گورونور كه سن هميشه كى عارف دگلسن، بو گونلرده نوره گين مندن سوويوبودور، سن داها منى بگه نميرسن، منى ئوزينه لايىق بيلميرسن، داها دوغروسو منى گورمك و گوزيمه گورونمك ايسته ميرسن. بو گونلر اوره گيمده سنه قارشى بسله ديگيم عشق و سه وگى نين گوندىن گونه آرتديغنى گوروب، سندن ال چكميه جگيمي دوشونوبسن، اونا گوره اليمدن ياخاوى قورتارماق ايچون حربى مكتب عنوانيله، بو شهردن گيتمك، مندن اوزاقلاشماق ايسته ييرسن، سويله گوروم منيم گناهم نهدر.

هانسى بير خلاف ايش مندن باش ويريددر؟ ئوز باشينا اولاراق سنين طبعينه مختلف اولان هانسى بر حرکته اقدام ايديب هانسى بير عمله انجام ويرميشم. اگر گونده بير دفعه، اوره گيمه سانجديغين مهر و محبت ريشه سى نين لحظه به لحظه جانلانديغيني قول قاناد آتيب محكم لندېگيني سنه اظهار ايتمك ايچون، گوندرديگيم نامه لرى يازماغى، منه نقصان حساب ايديرسن، او، منيم يوخ، يالنيز قليبمين تقصيريدر چونكه، بو ايشين اجراسينا او، منى مجبور ايدير.

عارف! سنى مذمت ايتمكده من حقلى دگلم، چونكه سنين گناهمين يوخدر. بو ايشده گناهكار يالنيز ئوزيمي بيليرم.

بو جهته كه ان اول عقليمين ويرديگى نصيحتلره ئوزوم قولاق آسماييب، ديدىگى سوزلرى ده ئوزيم تكذيب ايتديم، قليبم ايلك دفعه اولاراق، ئوز ايجريسينده، سنه قارشى، محبت تخمىنى اكن زمان، عقلم اونونلا مبارزه يه باشلادى. سنين وفادار اولمياجاغين حقنده گزارش ويرهرك، بو ايشه اقدام ايتمه سى ايچون اونا مانع اولماق ايستدى.

لکن من عقلیمین چاشدیغینی یقین ایدیب قلبیمه کومک ایتدیم. بو جهته‌ده مبارزه‌ده، قلبیمین غالب، عقلیمین ایسه مغلوب اولماسینا باعث اولدوم. ایندی منه ثابت اولور که من آلدانمیشام.

عارف! نوره‌گیم منه خبر ویریر که، بو ایشده بیر سبب وارد. منیم علیهمه سیز بیر تبلیغ ایدهن سنین بورایا گلمه‌گینه مانع اولان بیر منبع وارد. نوره‌گین مندن سویوتماغا چالیشان، ظاهرده نوزینی سنه نوره‌گی یانان دوست گوستره‌ن، لکن باطنده غدار و جفاکار دشمنین اولان بیر ناصحین یوخ دگلد.

سیز اونو منه بیلدیرمیر و بیلدیرمک ده ایسته‌میرسینیز هیچ عیبی یوخدور، منی بگه‌نمیرسینیز ایسه بگه‌نم‌یین. من، زوريله، نوزیمی سنه سه‌ودیریب سنی نوزومه تسلیم ایده بیلهرم.

لکن سندن بیرجه خواهشیم وارد، گرک اونو قبول ایده‌سن و هیچ وقت یاددان چیخارتمیاجاغین ایچون ده آند ایچه‌سن. اودا بوندان عبارتدر که سینیق قلبیمه تسلی ویرمک ایچون گرک گونده بیر دفعه منیم گوزلریمه گورونه‌سن». دییه فریده اللری ایله اوزینی دوتاراق حزین - حزین آغلاماغا باشلادی اونون بیر نیچه دقیقه دوام ایدهن آغلاماق سسی، باشی‌نین نوزه‌رینده کی شاخه‌ده اوتوران، و قیزیل گل فراقینده پریشان حال اولان بیر بلبلین غملی - غملی چالیدیغی چه - چه سسلرینه قاریشدی.

خانم فریده‌نین ۹ کلاس سوادو وارایدی. او، مشهور و ثروتمند بیر خانواده‌یه منسوب ایدی. مرحوم ستارخان دورینده، آذربایجان نولکه‌سینده، آزادلیق تخمینی سه‌پن، ایران خلقینی قول حالینه سالماق ایچون، اروپا دولترینین آپاردیقلاری مستعمره سیاستینه ضد اولان و

ئوز ملتى نىن ترقى و تعالىسى ايچون جانيندان ماليندان كيچەن،
 وطن پرست بير كيشى نىن قىزى ايدى.

آتاسى ۱۰-۱۲ ايل بوندان قاباق، رضاخان دىكتاتورلىغى ظلمى نىن آشوب
 داشماغا باشلايدىغى گونلرده، دموقراتىك بير قورولوشون حسرتينده ايكن
 قوجا وقتينده، بو دنيايه قارشى وداع ايتدى. فريده ايسه آنجاق آتاسى نىن
 وفاتيندن سونرا مکتب ياشينا چاتدى. او ۹ ايل متمادى اولاراق ارتجاع
 تعليم و تربيه سى وئرهن مدرسه لرده تحصيل ايتدى. آزادلىق افكارى اونا
 بير ارث اولاراق آتاسيندان قالدىغى ايچون بو مکتبلىرىن بيرديگى تربيه
 اونون اخلاقينده هيچ بير تبدلات وجوده گتيره بيلمىدى.

خلاصه شهريور حادثه سيندن سونرا، آذربايجاندا ۴۰ ايل بوندان قاباق
 سه پىلميش آزادلىق توخوملارى تدرىجا گوگرمگه باشلادى.

بير چوق شهر و کندلرده تشكىل اولدوغو كىمى بو شهرده ده حزب توده
 تشكىل اولدى. ذلت و فلاكتله گون كيچرمكدن جانا دويموش خلق، يا بير
 يوللوق ئولوب اسير و قول حالينده ياشاماقدان قورتولماق و يا اينكه آزاد
 و خوشبخت بير حياتين تملينى قورماق مقصديله، استبداد مامورلارينىن
 تهديد و تعرضينه، فشار و تضييقينه اعتنا ايتميه رهك گليب بو تشكىلاته
 يازيلماغا باشلاديلار. نه ايسه مطلبدن اوزاق دوشميهك.

فريده نىن ارتجاعى اخلاق و مفكوره يه صاحب اولان بعضى يولداشلارى
 بو تشكىلاته عضو اولان اشخاصه، نفرت آميز بير نظرله ايله باخديقلارى
 حالدا، او، عموميتله حزب افرادى نىن ان سوادسىزىنى بئله وطنى نىن
 غيرت و ناموسلى اوغوللاريندان حساب ايدهردى.

فريده مکتبه گيديب گلن وقتده، يولى اورادان اولدغو ايچون حزب توده
 بناسى نىن قاباغيندان كنجردى.

او، بعضا سالونون پنجره لریندن گلن چه پیک و اوررا سسلرینی ایشیده ر احساساتی جوشه گلر، و آرزو ایلردیکه کاش نه اولایدی من ده کیشی اولوب، او جلسه لرده اشتراک ایده دیدیم.

استقلالیت، حریت و سعادتین نه اولدوغونو دوشونمیه ن و طنداشارلریما آنلادیب، اونلاری اتفاق و اتحاد یاراتماغا تشویق ایده دیدیم.

بو یولیه بو مقدس تشکیلاتی وسعتلندیریب، وطنیمین خرابه زاره چه وریلمه سینه، ملتیمین ذلیل اولماسینا باعث اولان مردار ارتجاعین بدینیه رعشه اوره گینه ایسه لرزه سالایدیم.

او، ۹ کلاس درسی مدرسه ده معلم لریندن اوگره ندیگی کیمی، بیر عائله نین زنده گانلیغنی قابل تقدیر بیر طرزده اداره ایتمک ایشلرینی ده ایولرینده آنا- باجی سیندان ئوگره نمیشدی.

۹ نجی کلاسی اتمام ایتمکدن صورنا، فریده نین داها تحصیه احتیاجی اولمادی.

سنی ۱۷ نی کیچیب ۱۸ ه قدم قویموشدی. ایندی اونون احتیاجی یالنیز بیر شیئه ایدی؛ اودا بوندان عبارت ایدی که طبیعتین قانونی اوزره ئوزینه مخصوص بیر عائله تشکیل ایتمسین و مهربان بیر آنا اولراق نسل تربیه لندیرسین. بو احتیاجی رفع ایتمک ایچون، او، بیر نفر اوغلان ایله ازدواج ایتمه لی ایدی ائله بیر اوغلان ائله که آداب و اخلاقی، فهم و ذکاسی، هر جهتدن ئوزینه موافق اولسون. فریده بئله بیر اوغلانی ئوز خواسته کارلارینین ایچه رسینده آختاریب تاپا بیلمیردی. ایلچی گونده رن اشخاصین هره سینده بیر یوخ بلکه بیر نیچه عیب گوروب، خواهش لرینی رد ایدیردی.

مىنلرجه جوانلار، اوندان ئوتىرى بىقرار اولوردولارسا، او يالنىز بيرجه نىفردن ئوتىرى بىقرار اولوردى. بو مىن نفر آختارايىب اونى تاپمىشىدى، او ايسه چوق آختاردى، لاکن ئوره گينه ياتان و اخلاقينه اويغون اولان بير نفر تاپا بيلمىدى، نهايت ۲۱ آذر انقلابى نين قدرت و عدالتلى گونشى، آذربايجانين عموم نقطه لرينه سعادتبخش شعاعلاريني سانجماغا باشلادى. اونون گوزلرى خيره لنديرىجى و عقللى حيران ايدىجى ايشيغيندا، سايسيز - حسابسيز خلق ئوز ايتيگىنى تاپديغى كىمى، فريده ده ئوز آختارديغىنى تاپدى.

او، مىلى حكومتى يارادان دموقرات فرقه سىنين مبارز عضولى ايجهرىسينده، قهرمانلق گوستهرن گنج بير فدائى سه ودى. بو فدائى ياد دگىلدى اونلارين ان ياخين همسايه لریندن برىنين اوغلو ايدى فريده اونى چوخدان تانيباردى. حتى اوشاقلق دورلرينده اونونلا گىزلن - قاچ دا اوينامىشىدى.

فريده نين اونى بىردن بىره سه وىكى نين، و عىنى زماندا ئوزىنى ده اونا سه ودىرمىكى نين موضوعى، بو قرار ايله واقع اولموشدى. اگر كه اوشاقلق گونلرينده، بير يئرده يعنى بير كوچه ده، بير برىنين همسايه ليگينده نشو و نما ايتمىش، سحردهن آخشاماقدر، گونلرينى بىرليكنده اويناماق و دىيب گولمكله كىچىرمىشىدیلر.

لكن بويويندن صورنا، كلمه و پىرىب كلمه آلا بيلمىمىشديلر، چونكه محيط، گنجلىك دورىندن اولان يىتتىشمىش بير قىزا، هيچ وقت اجازه وىرمىردى كه، او اوشاقلق دورىنده دوست اولدوغو بير اوغلانلا، يول ئوزه رينده، اوز به اوز چىخديغى زمان، احوالپرسانلق طريقيه، بير نيچه كلمه دانىشىين و يا هيچ اولمازسا سلاملاشىين.

اونا گوره، فریده، کوچه‌ده و یا غیر بیر محله‌ده، اونا، تصادف ایتدیگی موقفلرده، غیرلرینه ایتمدیگی کیمی، اوانادا، اعتنا ایتمه‌دن کیچر، و یولونا دوام ایدیب گیده‌ردی.

اونون معصوم و مشفق قلبینده جوانا قارشی آنجاق و آنجاق هموطنلیک و همسایه‌لیک محبتی وارایدی. سه‌وگی نامینه اولان محبتدن، ذره قدر اثر یوخ ایدی. اگر یوزلرجه خانواده‌لر طرفیندن گلدیگی کیمی، اونون‌دا طرفیندن بیر ایلچی گلسه‌یدی، حتما، فریده، اونونکینی‌دا منفی جوابلا گیری قایتاراردی. لاکن تصادف ایله تعجبلی بیر شکلده واقع اولدی که، گنج قیز، ساکت و آرام اولان قلبینده، جوانا قارشی بیردن بیره جوشغون بیر عشق و صمیمیت دفينه‌سی کشف ایتدی.

او، داشغین اولان بو مهر و محبت سیلی‌نین قارشیسیندا دایانا بیلمه‌یه جگینی یقین ایتدیگی ایچون، قلبی‌نین پاک و صادقانه اسرارینی اوغلانا اظهار ایتدی. قضیه‌نین شرحی بو طریقيله‌در: دمورات فرقه‌سی، حکومت ایشلرینی هله ئوز الینه آلمامیشدی ایسه‌ده، آنجاق اونون شهامتلی پیشواسی‌نین رهبرلیگی ایله، مبارزه، صون درجه‌یه قدر یوکسه‌لمیش و جان و پیرمک حالیندا اولان ارتجاعین آخر نفسی بوغازیا یغلمیشدی. آذرین، یاخشی یادیمدا دگل ۱۱ یا ۱۲نجی گونی ایدی. فریده، آناسی باجیسی و کلفتلی ایله برلیکده حماما ایدیلر.

او، حماما، آناسی و باجسیندان بیر ساعت قاباق گیتدیگی ایچون اونلاردان دا بیر ساعت قاباق یویونوب چیخدی، بو مقصدله که، ایولرینه گیتسین و آناسی باجیسی گلینجه چایدان و پیشمیشدن حاضرلا سین.

فریده‌نین بیر عادت وارایدی ایسته‌ر، کوچه اولسون یا ایسته‌ر بازار، همیشه یول گیدرکن، گوزلری بیر نیچه قدم مسافه ایله یئره باخاردی.

قطعيا اطرافينه نظر سالماز و يولدان ئوتوب كيچنلرده گوز ساتاشديرمازدى: بو جهتهده، او، نه، حمامه و نهده حمامدان چيخيب ايولرينه قاييداركن، بير نفر مرموز شخصين، اونى تعقيب ايتديگيني باشا دوشمهدى.

لاكن، خيابانين نسبتا ازدهاملى بير حصه سيندن عبور ايدركن، قولاقلارى، آهسته بير سسله تلفظ ايديلن بو جملهنى ايشيتدى:

- «اجازه ویرسه پدینیز، او، قایماقدان دادلی اولان دوداقلاردان اوپهردیم.» فریده، بو سسه قارشى، نه اعتنا ایدیپ و نهده باشینی قالدیردی. فقط حیادن رنگی قزاریب، نورهگی ده دوگونمهگه باشلادی تقریبا ۶۰-۵۰ قدم گیدینجه بو تاثیر دوام ایدیپ صونرا آراملاشدى.

خلاصه، فریده، ايولرينه چاتدى. جامه داندان آچارى چيخارديپ، حياط قاپى سینی آچدی. ايچرى داخل اولوب ينده نورتدی. لکن آناسى گيلين چوق چکمه دن گله جگينه جهت مى و يا ايشيتديگى چيرکين سوزين تاثيريندن چاشديغيئا جهت مى، نه ايسه، قاپى نين چيفته سینی وورمادى. حياطه و باغچايا گوز گزديرديکدن صونرا ايره لييه يئريپ بالقونا چيخدى ايوينده قاپى سینی آچيب، اول دهليزه، اونداندا اوطاغا داخل اولدى اول پيله تهنى يانديريپ. قازانچانى اوستونه قويدى. صونرا سماورى گوتوروب دهليزه آپاردى. اورادا صو توکمک مقصدى ايله سماورين قاپاغيني چيخارماق ايبسته رکن آرخا طرفدن غفلتا، ايکى قوتلى قوللارين اونى قوجاخلاييب يخماق ايبسته ديگيني حس ايتدى. درحال چه وريلدى و نوزونون، ناموس و شرافت اوغروسونون بيرتيجى پنجه سینه گرفتار اولدوغونو مشاهده ايتدى.

بو جهته آنی اولاراق واهمه دن دامارلاریندا آخان قان قاچیب، رنگی کاغذ کیمی آغاردی. نه قدر زور وئردی دارتیندی، ئوزینی قورتارا بیلمدی. نهایت بوتون گوجینی، بوغازینا توپلایاراق:- «آماندر، قویمایین کومک ایدین، ناموسیم ایمدن گیدیر دییه شدتله چیغیریب هارای چکمه گه باشلادی.

قولاق پارتلادیجی بو چیغیرتی دان تجاوز اللر گیری چکیلهدی عکسینه اولاراق، گنج قیزی ئوزینه تسلیم ایتمک ایچون، داهادا قوتله سیخماقدا دوام ایتدی.

فریده عصبی لیکدن، آغزینا گلن فحش و ناسزلاری، آراسی کسيلمه دن یاغدییردی. او، حرص و حدتدن، عقل و شعورینی ایتیره ن کیمی اولموش، آرتیق شهوت اسیری اولان بیر اجلاف بی شرفین چنگیندن ئوزینی خلاص ایتمک ایچون تلاش ایتمکدن تاب و طاقدن دوشمیشدی.

علاجی هر یئزدن کسلیب، امیددی هر طرفدن اوزولدیگی بیر حالدا یوگوره ک گلن چکمه لی بیر ایاق سسینی حس ایتدی دهشت و کردن بو سس صاحبی نین دوست و یا دشمن اولدوغونو دوشونمه دن بوغوق بیر سسله:- «آماندر، دیدی گلین، منه، بو وجدانسیزین ایندن نجات».

فریده جمله سینی قورتارمامیش، «دایان! ال ساخلا! بی شرم، بی شرف انسان!» دییه غضبه سویله ن، مدهش بیر سس ایشیتدی. و سسین تاثیریندن او، آزغین بشرین، دها دوغروسو بشر جلدیندن اولان خائن جاناوارین، ایتی دیشلریندن آزاد اولدی و ئوز ناجی و حامی سینه باخاراق تانیدی. سهوینجدن بیلمدی که، تشکر و راضی لیق می ایتسین، و یا اینکه، او بیغیرت مخلوقن ایندن شکایت می ایتسن.

لاكن ديل و دوداقلاريندا دانيشماق اقتدارى اولماديغيندان بونلارين هيچ بيريىسنى ايده بلمدى. آنجاق و آنجاق ئوزينين مظلوم، طرفين ايسه ظالم ليگيني افشا و اثبات ايتمك ايچون آغلاماغا باشلادى.

خائن شخص ئوزنى ايتيردى، قاچماق حالينه دوشدى. لکن غيور اوغلان محکم بير سد كيمي اونون قاباغيني كسب آچيقلی شیر كيمي ئوزهرينه آتيلدى. قولاقلارينين ديبندن ۳ دفعه ايله شاپالاق (سيلي لر) ياپيشديردى كه سسلرى طپانچه كيمي آچيلدى. سيلي نين تاتيريندن تجاوزكارين گوزيندن قيغليجيملار داشلاندى. حددن زياده مشروب ايچميش آداملار كيمي باش گيجه ليب يخلماق ايسته بيردى كه چوخ چتتين ليكله ئوزيني آياق اوسته ساخلادى ايگيت جوان حدت و غضبله اونون اوزهرينه چيغيرماغا باشلادى: - «غيرتسيز بشر! سنين قلوبنده مگر رحم، مروت مفهوميىندن بير ذره اثر يوخدور؟؟؟ سن هانسى ساس، سند موجبنجه، هانسى عداوت و انتقام حسى ايله ناموسلى بير كيشى نين معصوم قيزيني بدبخت بيلب، اونون سعادتيني محو و پايمال ايديردين!

سويله گوروم سنين آتاني مى بونون آتاسى ئولدوروب آنانى قارا لچهك قويموشدر؟ يا اينكه يه زنه وى مى ئولدوروب باجيني دول و گوزى آغلار قويموشدور؟ جواب ويرا! تجاوزكارين جواب ويرمگه اقتدارى يوخ ايدى. دلاور اوغلان سوزينن مابعدينه ينه ده دوام ايتدى. چيگينه ووردوغون او پاغونلارى سيزه وئرميشلر كه خلقين ماليني جانيني حفظ ايده سيز؟ و يا اينكه اونلارا خيانت ايديب قزلارينين ناموسينه تجاوز و شرافتلىرىنى لكه دار ايده سيز؟ عار اولسون سنه!!!

منه بير سويله گوروم، سيزه بو اجازه نى بو اختياراتى هانسى قانون ويريبدر؟ بو تربيه نى هانسى معلملردن درس آلوب سينيىز؟ اقدام ايتديگين

بو ناسزا عملینه مکافات اولاراق من سنن حقیقنده اعدام جزاسی تعیین ایدیب، بو ایشده ده نوزومی ذیحق حساب ایدیرم. لکن ایندی ایسه، بورادا تمیز بر شهرته مالک اولان بیر خانواده‌نین ایوینی، سنین ایگرنج و مردار قانینلا بویاماق ایسته‌میرم. ایتیل بورادان گیت، آنجاق و آنجاق اونوتما که، یاخین گونلرده، بو اقداماتینین نتیجه‌سیندن بهره‌مند اولماق ایچون سنی عدالت محکمه‌سی میزینین قارشسی سینا دعوت ایده‌جکم» دییب گیتمک ایچون اونا یول ویردی. وطن و ملتہ خیانت ایتمک آداب و رسومینی نوز مافوق‌لاریندان اوگرہ‌نمش او عرض و ناموس‌سیز گنج اصلان پنجه‌سیندن خلاص اولموش تولکی کیمی، کور- پشیمان و خوار ذلیل بیر حالدا قاپودان خارج اولاراق چخب گیتدی.

فریده، نوز خلاصکارینا بیر نظرله باخاراق، اونا یاخینلاشدی و:

- «بو جسور اللردن اوپمک ایچون، منه اجازہ ویرین، عارف!» دیدی «چونکہ خائن اللرین، منه نسبت، ایتدیگی دوزولمز تجاوزدن، بوگون بونلار منه نجات ویرمیشدر.

اعتراف ایدیرم که اگر سیز بوگون منیم فریادیمی ایشیتمه‌سه‌نینیز کومگه گل‌سه‌یدینیز، منیم عزت و حیثیتیم نابود اولاجاق، عفت و عصمتیم برباد اولاجاق ایدی. سیزین بوگون حقیقده ایتدیگینیز فداکارلیغی تقدیر ایدیرم. بوندان صورا نه قدر یاشاسام، عمریم اوزونی بو تشبثیزی اونوتمایوب و بو یاخشلیغینیزی هج وقت یاددان چیخارمیا‌جاغام. همیشه سیزین منتیز آلتیندا یاشایا‌جاغام. ساغ اولون سیزدن چوخ راضی‌ام.» دییه اظهار تشکر ایتدی. عارف، اونون بو قدر تمجید و دلخواه‌لیغیندان اوتاناراق دیدی فریده خانم! من ایله بویوک بیر خدمت ایتمه‌میشم که سیزین بو قدر لطف و مرحمتینیزه لایق اولام. من فقط

انسانيت عالمينه اولان بورجومون ان جزئى بير حصه سيني تاديه ايتميشم.

ناموس و وجدان صاحى اولان هر بير وطنداشين ان مهم وظيفه لرېندن بېرى ده بودور كه گرک هميشه ئوز ملتى نېن خصوصا ئوز هم نوعى نېن قېدينه قالسين، دردلرينين درمانيني آراسين. داراسين دا كومك ايديب، برک آياقدا هارايينا چاتسين.

بو مناسبتله من ده بوگون تصادفا كوچه دن كيچركن فريادىنيزى ايشيديب، گله جك سعادت و بختيارليغينيزين خطرده اولدوغونو دوشونديم.

اونا گوره حياتينيزى تهديد ايدن تهلكه دن جلو گيرليك قصدى ايله آرانيزدا حائيل اولماغى ئوزوم ايچون شرفلى بير ايش بيلديم. هله ليك خداحافظ.

- هله گيتمه بين عارف! خواهش ايديرم بويورون اوطاقتا اگله شين. چاي قويورام: حاضر اولسون، بير استكان ايچيب صورنا تشرېف آپارين.

- «چوق ممنونم، خانم! آيرى وقت اولسايدى، سوزينيزى چه ويرمزديم، لکن

ايندى تكليفينيزى قبول ايده بيلميه جگيم ايچون عذر ايسته بيرم، بو جهته كه وقتيم مساعد دگل، بو ساعت من تشكيلاته گيتمه لي يم. ايشيمز چوق،

وقتيميز ايسه تنگدر بيز گرک بو تنگ وقتده چوق ايشلر گوره ك. بو

گونلرده كيچيرديگيميز هر بير دقيقه، بيزيم ايچون، قيزيلدان داهادا قيمتليدر. اونا گوره بيز فرصتى فوته ويرمه ييب اوندان استفاده

ايتملى بيك.

بيز چاليشاجاغيق؛ قارشيمزدا دوران هر بير ايشين اجراسينا

چارپيشاجاغيق. پيشرفتميزه مانع اولان هر بير مشكلاتين رفيعينه جديتله

اقدام ايده جگيك. شن بير حيات قوروب آزاد و خوشبخت ياشاماق ايچون

یا قانون و عدالتلی بیر حکومتی یاراداجاغیق و یا اینکه بو مرام یولوندا شرف افتخارایله ئوله جگیک.

فریده عارفین بئله فصاحتلی دانیشیقلا رینا واله اولدی و خداحافظلشمک طریقیله غیراختیاری اولاراق الینی اوزاتدی. بیربیرینین النی صیخارکن گنج قیز، قوچاق اوغلانا بو طرزله جواب ویردی:

«عارف! من بونا امینم و سنه اطمینانلیق ویریرم که انشاء الله ئولمه ییب، مرام و مقصدینیزه ده چاتا جاق سینیز، چونکه سیز پولاد قدر محکم بیر عزم و اراده صاحبی سینیز، آرانیزدادا قریلماز بیر اتحاد وارد.

بیز اگر تاریخین هر هانسی بیر صحیفه سینی نظردن کیچیرسک، اوندا مشاهده ایده ریز که کیچمیش دورلرده هانسی بیر ملت و یا طایفه اعضاسی آراسیندا که ثبت اراده و بیرلیک علاقه سی اولموشدور. همیشه فتح ظفرده اولار طرفندن اولموشدور. هله لیک خوش گلدینیز. خلاصه عارف گیتدی.

آنجا ق فریده نین قلبینی ده ئوزی ایله آپاردی. چونکه ئوزینین مردلیک، جوانلیق و جرى لیک صفتیله، گنج قیزین آزاد قلبینده، سونمز و توکنمز بیر محبت شمعین یاندریمیشدی عارف، احترامی محله آراسیندا منظور اولان خوش طینت و خوش خلقت بیر خانواده ده دنیا یه گلیمش، انسانیت عالمینه موافق اولان بیر تربیه ایله نشوونما ایتیمیشدی.

۶ ایل مدرسه یه گیتمیش فعال صورتده تحصیل آلمیشدی. او، نجارلیق صنعتی ایله مشغول اولان، عائله سینین حیاتی نی الینین زحمتی ایله تامین ایدن، آغ سقال بیر کیشی نین اوغلو ایدی. دبستانی قورتاردیق دان صونرا عارف داها مدرسه یه گیتمدی محیطینی دقتله تحقیق ایتدی. دوشوندی که بو مملکتده علم و بیلک صاحب لرینین قیمتی یوخدور.

ايلار اوزونى زحمت چكيب، گيجه - گوندوز مطالعه ايله مشغول اولان شخصلر، يوخسول طبقه يه منسوب اولان اهاليدن داها بدتر حسرت فلاكت و ذلالتله ياشايبيرلار. مملكتين سياسى و اقتصادى وضعياتى ايله بېر طرز و شكلده قورولموشدى كه، علم و فن اسلحه سى ايله تجهيز اولموش اشخاص ايله سواد و بېليك مفهومىنى آنلاميان آداملارين آراسيندا هيچ بېر فرق يوخدى. اگر، بوندان صورا، اون ايل، ينى دن اوخوسادا، ينده ده هيچ بېر نتيجه حاصل اولمياچاق. آخرده، ئوزينه و عائله سينه بېر پارچا چوره ك پولى قازانماق ايچون، اگر بېر جزئى سرمايه سى اولارسا، يا بقال ليق و يا قهوه چى ليك ايشى ايله مشغول اولماغا مجبور اولاجاقدور.

بو جهته دبستانى قورتارديقدان صورا آتاسى نين صنعتىنى اوگره نمك فكرينه دوشوب، ئوز دكانلاريندا ايشله مگه اقدام ايتدى ايشه، سعى و جديتيله، شوق و ياناشماسى نتيجه سينده اوچ دورت ايلين ايچه ريسينده نجارليق صنعتىنى اوگره نيب آناسينين اليندن دوتماق، و، اونا كومك ايتمكه باشلادى.

شهر يور حادثه سينين وقوعىندن صونرا ايرانين تمام نقطه لرينده ظهور ايتديگى كيمي، بو شهرده ده آزادليق نهضتى ظهور ايتدى. وطنين استقلاللى، خلقين رفاه حالى اوغروندا مبارزه ايچون بورادادا، حزب تشكىلاتى تاسيس اولدى. بو تشكىلاتين مقدس مرامىنى قبول ايديب بېرنجى نوبه ده عضو يازيلانلاردان بېرى ده عارف اولدى. او، اولينجى گوندن اعتبارا جلسه لرده فعال بېر حالدا اشتراك ايده رك، ئوزينين، فعال بېر عضو فداكار بېر مبارز اولدوغونو نشان ويرير و فرقه طرفيندن تقدير

و تشکر تحصیل ایدیردی. اونون، آرتیق ایولنمک وقتی گلیب چاتمیشدی. نوزی ایسه ایولنمک خیالینده دگلدی.

لاکن آتا- آناسی اونى ایولندیرمک هوسینه دوشوب، ایللر بویى آرزوسینی چکدیکلری بیر گونی گورمک ایسته‌بیردیلر. بو جهته، او گیجه اولمازدی که، ار ایله آرواد نوز آرالاریندا، آلاجالاری قیزی تعیین ایتمه‌میش، طوی خصوصینده دانیشمیایدیلار. اونلارین مقصدی ائله بیر قیز تاپیب آماق ایدیکه، اولا اصیل و نجیب بیر خانواده دن اولسون ثانیاً هم عقل و کمال صاحبی، هم ده عصمت و جمال صاحبی اولسون. هم ایو ایشیک قدری بیلسین، هم ده، ار – اوشاق قدری. بیله بیر قیزی انتخاب ایتمک ایچون، اونلار، بیر چوق قیزلارین آداب و خصلتی، ذات و خلقتی خصوصنده بیر-بیرله چوق- چوق دانیشدیلار، تانیش- بیلش لردن تحقیق ایدهرک سوراقلاشدیلار. بیلیرم اوره‌کلرینه یاتان بیر قیزین یئرینی ایتمیشدیلمی، یا اینکه ایده بیلمه‌میشدیلمر که بیر گیجه، عارف، اونلارا بیله بیر تاپشریق ویردی. آتاجان! آنا جان! بیلیرم سیز نه خیاله دوشوبسینیز، نیه یئرینیزده راحت اگلشمیرسینیز.

آخر بو سوزلر نه‌در که، سیز اونلارین یاخاسینی بوراخماق ایسته‌میرسینیز، من، نه وقت سیزه دیمیشم که، منی ایولندیرین سیز بئله ال، آیاغا دوشوبسینیز من نچه دفعه ایسته‌میشم که، سیزین جوابینیزی ویرم، لکن خجالتدن دوداقلاریمی ترپده بیلمه‌میشم.

آنجاق ایندی گورورم که، سیز، مندن ال گوتورمیه جکسینیز، بو جهته ده، دیمگه مجبور اولموشام. آتاجان! سیز مگر هرگون و هر ساعت مشاهده ایتمیرسینیز که، بی‌زیم مقدس وطنیمیز، عزیز، دوغما، آنا یوردوموز محو اولماق اوزره‌در؟ مگر گورمیرسینیزی که فرهاد کیمی کولونک ووروب

داغلارى كوكوندن قوپارماغا مهارت و قابليتى اولان جوانلاريميز بوگون ايشسيزليك بحرانى نتيجه سينده، عائله سينين قارشيسينا قويماق ايچون، آخشاملار ايولرينه گيدركن، ايكي عدد سنگك آماغا باجاريق ايده بيلميرلر. مگر ايگرهنج و ياتاقلى كوچه لر يمیزده، قيشين دوندوروجو، يايين يانديريجى گونلرينده، ديوارلار دييينده اوتوروب، سيزلايان صاحبسيز قادينلاريميزين، سوال ايتمگه مجبور اولان عصمت و حيالى باجيلاريميزين گوگلره اوجالان آجى فريادلرينى، آه و ناله سسلرينى ايشيتميرسينيز؟ خرابه زاره چه وريلمه گه دوغرو گوتورديگى قدملرينى گوندن گونه سرعتلنديره ن شهر يميزين بنلارى قارشى سيندا، باش آچيق- آياق يالين آواره و سرگردان گزه ن، بير نيکه چوره ك پولى ايچون «آغاجان، رحم ايت، آجام» دييه الينى آچاراق ئوتوب گيچنلرين آرقاسينجا يوگوره ن كيچيك بالالار يمیزی، قيمتلى ايكن دگرلرينى ايتيره ن، آچيلماميش ايكن صولماق ايسته يه ن، مدرسه لرده تعليم تربيه آلماق عوضينده گونلرينى بدبختليك و سفيل ليكله كيچيره ن او معصوم اوشاقلار يمیزی مگر گورمك ايسته ميرسينيز؟ آنجاق من بونلارى گورور، گورديكجه يوره گيم يارالانير، نهايت، بو، ايگرهنج و گوارا اولميان محيطدن قاچيب اوزاقلاشماق ايسته ييرم. منيم هيچ وقت انصافيم راضى اولمور، وجدانيم قبول ايتمير كه عزيز هموطنلريم، ذلت و فلاكت، عسرت و اسارت اوچوروموندا يوورالانان بير زماندا، من، عيش و عشرت و راحتليك خياليينه دوشوم. يوخ، بو هيچ بير زمان اولمياجاقدر گوگلره آيا و گوشنه قدر- پرواز ايتمگه لياقت و باجاريغيميز اولدوغو حالدا، مرموز اللر طرفيندن، قول- قانادلار يمیز باغلان، اوچماق، يوكسه كلره قالمماق، آرزولارينا حسرت قالميشيق مدنى ئولكله ر اهاليسى كيمي، ترقى و تكامل ايتمگه، قابليت و

امکانیمیز اولدوغو حالدا، استعدادیمیزین قارشیسیندا اوچورولماز بیر سد چکیب، انکشاف ایتمه سینه یول ویرمه ییرلر همیشه لیک اولراق ئوزلرینین آقا، بیزیم ایسه اسیر و قول اوماغیمیزا چالیشیرلار.

انسانلیغا عائد اولان بوتون حق و امتیازلاردان بیزی محروم ایتمیشر دوغما آنا دیلیمزده دانیشماق، دردی میزی اظهار ایتمک اختیار اتینی بیله الیمیزدن آلمیشلار.

بو جهتله گوره، بئله بیر زماندا، ایولنمک سهلدر، استراحت لیک ایتمک، دییب گولمک بئله، بیزیم ایچون حرامدر.

ایندی هر ایشدن اول، بیزه لازمدر که عزیز وطنیمیزین غیرت و ناموس صاحبی اولان عموم جوانلاری بیر یئره طوپلاشیب ال-اله ویره رک، اوزون ایللردن بری مریض اولان آنا یوردوموزون معالجه سینه همت و تعصبه سعی ایدهک. اونون، کومک لیک ایسته مک قصدیله، بیزه قارشى آچدیغى قوللاریندان، حرمت و شفقتله یاپیشیب آیاغا قالدیراق.

وقتیکه بو مهربان آنامیز، ئوزینین حاذق و بیلجی اولان، طبیب بالالارینین یاردیمی ایله دچار اولدوغو خطرناک دردن خلاص اولوب، خائن اللرین رحمسیز چنگالیندن نجات تاپدی.

آسوده نفس آلماق، دنیایه قارشى خوش نظرله باخماق، اوندان صورا بیزیم جانیمیزا گوارا اولابیلر.

نه قدر که بو فخری و شرفلی ایشی یئرینه یه تیره بیلمه میشیک، نه قدر که، اسارت زنجیرینی قیرماقلا ناحق ظالمترین کوکینی کسمه میشیک، نه قدر که عدالتلی بیر قورولوشون سارسیلماز تملینی تیکمکه حقسیز اولراق آغلادیلان گوزلرین آجی یاشلارینی قوروتمامیشیق. نوش جانلیقلا

يئىمك، آرخابن ليقلا ياتماق، كوكل شادليغى ايله گزىمك بيزه قطعى صورتده حرامدر.

عارفين سوزلرينه دقتله قولاق آسان آناسى، اونا بئله جواب ويردى:
 «اوغلوم عارف! سنى بسله مك، سنى بوپوتمك، نهايت، بو گونكى گونده،
 خيريلى گورمك ايچون، چوق زحمتلره قاتلانميشام چوق گيجه لرى صبحه
 قدر، يوخوسوز قالاراق بشيگينين يانيندا اوتوروب سنى لاي-لاي لار
 ديميشم. سن، يوخويا گيتمه يينجه ئوزوم ياتماز، سنى دويورمايىنجا
 ئوزوم يئىمگه ال اوزاتمازديم. آتان منه آيب گتيرديكى لذىذ ميوه لرين بير
 دانه سيني بئله يئىمگه قىيماز، بوغازيومان كسيب سنى ساخالارديم.
 گوزلريمه تيكان باتماغا راضى اولار، لاكلن سنين بير توكونون اينجيمه سینه،
 يوره گينين بير دقيقه غمگين اولماسينا راضى اولمازديم.

ايندى شكر ايديرم اللهه كه چكديگيم زحمتلريم هدره گيتمه ميشدر
 اوشاقلق دورينده سنى بسله مك بو، بوى بوخونا يتيرمك ايچون چكديگم
 اذيت و مشقتلى خاطريره گتيرهرك اوزينه باقديقدا، گوزلريمين
 قارشى سينا ايگيت بير اوغلان، ئوره گى وطن عشقيه دولو گنج بير
 قهرمان گوروره م.

بو جهته سه وينير و جوانلانيرام، ئوره گيمين ان ده رينليگيندن قوپان
 جوشغون بير فريادلا دييرم: «اوغلوم عارف! اوغروندا صرف ايتديگيم
 امكلريمى ايتيرمكديگين ايچون ويرديگم سود، سنى حلال خوشون
 اولسون. آتاسى ايسه بو جور سوزه باشلادى: «اوغلوم! آنانين، سنى
 حقينده ايتديگى خير - دعانى، ظن ايديرم كه عمرين اوزونى
 اونوتميا جاقسان.

بونونلا برابر اولاراق ایسته‌ییرهم که منیم‌ده ویره‌جگیم بیر نیچه کلمه تذکری، خاطرینده حفظ ایده‌سن.

اودا بوندان عبارتدر که اقدام ایتدیگینیز بو ایش اهمیتلی بیر ایشدر بوندا شرکت ایتمک بوتون وطن اولادی‌نین ان شرفلی بیر وظیفه‌سیدر. سن‌ده گیت وطنینین اصلان اوره‌کلی مرد اوغوللاری ایله بیرلش حالت احتضارده اولان آنا یوردومیزین شفا و نجاتی ایچون چالیشین، ووروشون مرامینیز اوستونده ثابت قدم اولون. بویولدا شرافتله ئولون، لاکن مقصدینیزدن اوز چه‌ویرمه‌یین، اگر ئولومه حاضر اولسانیز، اینان که غالب گله‌جکسینز.

چونکه تاریخده اثبات ایدلمیشدر که، ئولومدن قورخان طایفه‌لر، همیشه مغلوب اولموشلار. اونا گوره اساس توصیه‌م سیزه بودور که جسور اولون، مبارزه میدانینا جرئت و جسارتله آتیلین. ئوستونیزه ال قالخیزان دشمنلری، ازمگه و محو ایتمگه چالیشین.

چونکه اونلار سیزه ال تاپسالار، بیر نفرینیز قالاناقدر، محو ایتمه‌یینجه گیری دونمیه‌جکلر. اما تسلیم اولانلار، پناهینیزده دالانالار. ایله محاکمه طریقیله رفتار ایدین، گناهسیزلاری عفو، مجرملری ایسه قانون موجبنجه جزالاندیرین.

اونلارین اساس خصوصیتلریندن بیریده بودور که «یالانچی و اغفال ایدیجی دیللی و واردرور. هر لحظه سیزی آداتماغا، گوزلرینیزین قارشیسینا پرده چکمگه چالیشاجاقلار. آنجاق سیز آبیق و هوشیار اولون که اونلارین یالان وعده‌لرینه آدانمیا‌سینیز اوغوم! وطن و ملت خائنلرینه قارشى اوره‌گینیز داش قدر برک اولمالیدور. اونلارا رحم ایتمه‌مه‌لی‌سینیز، نیجه که ایندییه قدر، اونلار دا بیزه رحم ایتمه‌میش، هم قوللاریمیزی هم ده دیللی‌میزی باغلامیشدی‌لار.

نە دانىشماغا اختيارىمىز وارايدى، نەدە تىرپەنمگە قىدرتىمىز. گونلرېمىز، كوله-لىك دورى نىن خلقى كىمى اسارت و جهالتله كىچىردى. درد، اورەگىمىزى دەلىردى لاکن بىز اظهار ايدە بىلمىردىك، چونكە چاره يوللارى هر طرفدن اوزوموزه باغلى ايدى.

خستە تله سر، آنجاق امرود وقتىندە يتىشر، مثلى موجبجه، بىز تله سىردىك اما وقته هله قالىردى.

اونا گوره ده بىر ايش گوره بىلمىردىك گونلرېمىز، بىرى برىننن دالینجا گلیب كىچدى، نهايت قوجالدىق. آرتىق ايندى وقت گلیب چاتمىش، شانلى و شرفلى اولان مى نهضت هر طرفده ظهور ایتمگە باشلامىشدر.

بو جرياننن قارشىسىننن هېچ بىر قوه آلا بىلمن، چونكە بوندا عموم خلق اشتراك ايدىر، چونكە بوندا ائل گوجى واردور. ائل گوجى ايسه سيل گوجى نىن مثلىدر.

قارشىسىندا دايانېب مقاومت گوسترەن هر هانسى آغىر و بويوك قوه لرى نە اولورسا اولسون ئوز ايچه رىسىندە بوغوب عدم ديارينه گوندرە بىلر. هله لىك تاپشىرىقلارېمىن كفايت قدر اولدوغونو ظن ايدىرم. اللهه تاپشىردىم.

عارف، قالخېب اولجه آتاسىننن صونزادا آناسىننن البندن ئوپدى همىن گىجه نىن سحرى گون اورتا زمانى ايدى كه او تشكىلاتدان چىخىب ايولرىنه نهار يئمگە گىدىردى.

خيالىنا، فرقه طرفىندن تاپشىرىلمىش وظيفه لرى ايفا ایتمك ايچون جور به جور خط حرکتلر تعین ایتمگە مشغول ايدى.

بو جهته باشینی آشاغا سالیب یاواش آدیملارلا یولونا دوام ایلدیردی. بازارین ازدهاملی بیر یئریندن کچرکن، لبلبی و پاخلا پیشیریب ساتانلارین های- کوی سسلری اونون فکرینی مختل ایتدی.

اونا گوره، بو بیغیناقدان تیز آرالانماق ایچون قدملرینی سرعتله گوتورمگه باشلادی. بو وقت، اونون قولقلاری بیر نفرین طرفیندن بیر قیزا قارشلی خطاب اولونان بی ادبانه بیر جمله ایشیتدی. ظن ایتدی که سسین صاحبی، بازارین حیاسیز دارغا شاگردلریندن بیریدر. بونی یقین ایتمک قصدیه باشینی قالدیریب باقدی لاکن ظنی نین سهو اولدوغونون آنلادی. چونکه، او شخص، دارغا شاگرد دگل جوان بیر امنیه افسری ایدی. گوزلرینی، سوز آتدیغی قیزین آرخاسینجا تیکه‌رهک اونو تعقیب ایلدیردی.

عارفده دقتله قیزین دالینجا باخدلی و درحال اونو تانیدی قیز، اونلارین کوچه بیر قونشلیسی، حیا و آبرو صاحبی اولان بیر خانوادیه منسوب ایدی.

عارفین تعصبی جوشدی، ایستدی که بازارین ایچینده او، بی‌ادبه بیر قولاخ بورماسی ویرسین. لاکن بیردن بیره عزمینی ده‌گیشدی. افسر تخمینا ۵۰ قدم مسافه ایله قیزی تعقیب ایتدیگی ایچون، عارفده تقریباً ۱۰۰ قدم مسافه ایله اونو تعقیب ایتمگه باشلادی. نهایت بیلدیگیمیز کیمی خانم فریده‌نی او بیشرفین یتیرتیجی پنجه‌سیندن خلاص ایتدی. بونودا قید ایتمیشدیک که غیور اوغلان گنج قیزین ساکت قلبینده، ئوزی ایچون صمیمی بر محبت گونشی یاراتمیشدی.

ابدی لیک اولان بو گونش، گونلر مرو ایتدیکجه، ساچدیغی وفا و صداقت شعاعلاریله، اشغال ایتدیگی مقامین، بولوتسیز و دومانسیز فزاسینی

لحظه به لحظه شفقلىنديرير و عيني حالدا متناسب اولاراق قرار و آراميني ده آزالديردي.

گنج قيز آرتيق صبر ايده بيلميردي. چيرپينان قلبى، وورغونو اولدوغونو تاپماق ايچون. اونى، آختارماغا، قدم وورماغا، مجبور ايديردي بو جهته، او، هر ساعته بر نيچه دفعه كوچه يه چيخيب اطرافه گوز دولانديراردي. ايوده احتياج اولونان شينلري آلماق ايچون گونده بير ايكي دفعه، كلفتلريني ده يانينجا گوتوروب بازارا گيدهردى. بو زمان يولونى تشكىلاتين بناسى قارشيسيندان سالار، بويوك بير اورهك دوگونتى سى ايله اورادان كيچردى. آنجاق كه بو تشبثات و اقداماتيندان دا كونلى نين طلبينه موافق بير نتيجه حاصل ايده بيلمز، مقصده نائل اولمازدى.

به يينى گيجلدن خيالاتدان، اوره گيني داريخديران غمدن ياخاسيني قورتارماق ايچون، شقافيندا موجود اولان كتابلاردان بير بير گوتوروب آچار، باقار و ورقلردى.

لكن هيچ بيرينين موضوعيله ماراقلانماز، داها دوغروسو نگران ليقدان مطالعه ايله ده مشغول اولماغا حوصله سى اولمازدى اسرار قلبنى گيزلى ساقلاماق ايچون بوتون رفقاسيندان، انس و الفتينى كسمشدى.

هرگون ئوزينه مخصوص اولان مشغله اوتاغينا چكىلر، مطالعه بهانه سيله قارشيسينا كتاب آچار، گوزلرينى سطرلرده تيكرديسه ده، آنجاق هوشى، خيالاتين غيرمحدود بيابانلاريندا آواره و سرگردان دولاناردى گله جك حياتينى سعاده چانديرماق، شن و بختيار بير عائله نين قوروجوسو اولماق هوسى ايله غرق اولدوغو بو دوشونجه دن، دردلى كونلينه كافي قدر ذوق و سه وينج باغلاردى. بئمگه اشتها سى اولماز، ايچمك جانينا گوارا اولمازدى.

یوخو ایسه گوزلریندن قاچاق دوشمشدی بو جهته قیسا بیر زماندا ملک قدر ضعیف وجودی ضعیفله شیب، طراوتلی آل یاناقلاری ایسه سارالیب سولماغا باشلامیشدی.

پریشان قلبی نین ناگهانی اولاراق دوچار اولدوغو بو مرضه تداوی ایتمک قصدیله آختاردیغی طبیی، حتی یوخو عالمینده تاپیب درد دلینی اونا اظهار ایتمگی، آرزو ایدردیسه ده اوانادا موفق اولایلمزدی.

دوزولمز بیر چتینلیک مقابلینده ناچار قالامیشدی. صون درجه اوتانجاق و حیالی بر قیز اولدوغوندان قلبی نین اسرارینی ان یاخین سرداشینا بنله فاش ایتمزدی که بلکه نوره گی نین غم - غصه سینی بو وسیله ایله زایل ایتسین.

آناسی اونون حالی نین گوندن گونه فنالاشماغینی گورور، دردی نین نه اولدوغونو سوروشور و معالجه ایچون حکیمه آپارماق ایسته بیردی او ایسه بیر یئری آغریمادیغینی، بیر مرضی اولمادیغینی بیلدیره رک طبیب یانینا گیتمک ایچون ده آناسی نین تکلیف و یالواریشینی قبول ایتمیر، خواهش و اصرارینی رد ایدردی.

فریده، حالی نین ائیه اسفناک وضعیتیه بنله، نولکه ده و خصوصاً شهرده باش ویره ن حادثه لردن ده خبرسیز قالمزدی گونده لیک مشاهدله ریندن آنلاردی که ایمپییالیزمنی ایما و اشاره سینه قویروق بولایان، طهران مرتجع لری طرفیندن آذربایجان خلقی نین قانینی سورماغا تعیین ایدیلوب. گونده ریلیمیش اولان آزغین قوللار، خلقه وارد ایتمیکلری فشار و تضیقین دامنه سینی، گوندن گونه گنئیشلندیریرلر. او، ایشیدیردی که ناموسلارینی، آغالاری کیمی، تریاک توستوسینه قاریشدیریب، هوایه پوفله بین آلچاق نوکرلر، ظلم و ستم زنجیرینی گون به گون آغلاشدیریر و محکم لندیریرلر.

او، گوروردى كه ذلت و اسارته محكوم اولموش خلقين قلوبنده حقسىزلىك و عدالتسىزلىگه قارشى اولان، اعتراض و غضب حسلىرى، آرتىق قايناماغا باشلامىشدر. او بيليردى كه بونون داشاجاغى حتميدر، همده لاپ ياخين گونلرده واقع اولاجاقدور.

فريدهنين بو گوروش و تعبيرلىرى دوز چيخدى همين گونلرين بيريده، ايشيتدى كه دموكرات فرقهسى نين رهبرلىگى آلتيندا، آذرملتى، اودلار ئولكهسى نين ايگيت خلقى، الله بير كيمي، سوز بير و عقیده بير اولاراق اتحاد ايتميشلر حرصلى آصلانلار كيمي زور ويريپ، قوللارينا باغلانميش اسارت زنجيريني قيرميشلار و ئوزلرينه آغاليق ايدن حيله گر تولكى لرله خائن قورتلارى ئوز ايچلريندن قووموشلار. آرتىق، مى بير حكومت قورموش، ئوز مقدراتيني ئوزلىرى حل ايتمگه اقدام ايتميشلر. بير داه ديكئاتورلغا قول اولماماق ايچون عهد ايدىپ و آند ايچميشلر.

فريدهنين قلبى بو خبردن وجده گليب، فرح و سهوينچ ايله دولدى آناسينا مراجعت ايدهرك: «دور، هانسى حكيمه ايسته بيرسن گيدهك، مى گوستر» ديدى. آناسى اونون بو پيشنه ايدندان سهويندى و: «لعت شيطانا، نه عجب راضى اولدون، آخر، ايندييه كيمي منيم سوزيمه باخسايدين، جانين چوخدان صحت تاپميش اولاجاق ايدى.» ديبب آياغا قالخدى. هر ايكيسى پالتو و آياق قابلاريني گيئيب يولا دوشديلر.

كوچه لرده ازدهام چوخ ايدى. قوجا، جوان، عورت، اوشاق هاموسى قاريشميشدى بيربيريته، هر كسین اوزونه باخديقدا قلبى نين شادلىقلا دولموش اولدوغو آنلاشيليردى.

هامونون گوزلرينده سهوينچ، دوداقلاريندا گولوش مشاهده اولونوردى. هامو شتاب و سرعتله بير سمته دوغرو حركتده ايديلر.

فریده نین آناسی یانندان ئوتن بیر قادیندان سوال ایتدی: «خانم! بلکه خبرینیز اولا، جماعت هارا بئله سیل کیمی آخیر؟»
او قادین جواب ویردی: «خانم، مگر، سیز، ایشیتمه ییب سینیز که ئولکه میزده تازه حکومت قورولموشدور؟»

- سن الله دوغرومو دییرسن؟

- والله حقیقت سویله ییرم.

- سنی خیر خبر اولاسان آی خانم.

- سنین ده گوزلرین آیدین اولسون.

- خلقیمیزین بئله بیر فکده اولدوغونو بیلیردیم،

- بوگون ایسه، آرتیق، او فکری عملی ایتمیشدر.

- دولتی اداره لری، نه جور ایتمیشلر؟

- تمامیسینی اللرینه آلمیشلار.

- صونرا؟

- ایندی ده نظمیہ قاباغینداکی میدانچادا دانشیق وار فدائی رهبرلری ایشیتدیگیمه گوره، اورادا نطق ایديرلر.

منده اورایا قولاق آسماغا گیدیرم. و ظن ایديرم که بو مخلوق دا، هاموسی

اورایا گیدیرلر، تازه سوزلر ایشیتمگه اگر مایل اولسانیز سیزده بویورا

بیلر سینیز بیریکیده گیده ریک.

- گیدهک آناجان، گورهک نه دانشیرلار، هله لیک دکترا گیتمکدن ایسه اورایا

گیتمک مصلحتدر، بئله حس ایديرم که حالیم یاواش - یاواش یاخشیلاشیر،

احتمال. حکیمه ده احتیاجیم اولماسین» دییه فریده مطلبینی اظهار ایتدی.

او ایسه: نه دییرم سنین میل و خواهشین نه طوردر ایله اولسون گیدهک.

دییه جواب ویردی. و همین قادینا قوشولاراق گیتمه گه باشلادیلار.

میدانچایا وارد اولدوقدا اورادا بویوک بیر ازدهام گوردیلر. شهرین اکثر اهالیسی، قوجا، جوان هاموسی اورایا جمع اولموشدیلار. نظمیه نین قارشیسیندا قویولموش تریبونین اوزه رینده بیر نفر حرارتلی دانیشیردی. بیغیشان خلق ایسه یئریندن ترپنمه دن و ساکتلیگی پوزمادان هاموسی، دقتله، قولاق آسیر و هر دم بیر اورهک سه وینجلرینی ابراز ایتمگه آراسی کسيلمه دن ال چالیر و گورولتولو سسلرله «اوررا» دییه اوجادان چیغیریردیلار.

فریده آنی اولاراق ناطقی سسیندن تانیدی. بو سس اونون پریشان گونلی نین اینجه تئللرینی بیر مضراب کیمی چالاراق دیلندیرمگه باشلادی. ئوز - ئوزینه «اودور ئوزیدر، ساغلام جانیمی عشق دردینه مبتلا ایدن، جوان وجودیمی هجران اودوندا یانديران گنجدر» دییه دوشوندی و آناسیله بیرلیکده، بیر طرفده دایانمیش قادینلارین یانیندا دوراراق قولاق آسماغا باشلادیلار ناطق بیر طرزله دانیشیب خلقین ئوره گینده دهرین بیر احساسات یارادیردی:

- «۲۰ نجی عصرده قول تجارتی ایله مشغول اولوب ئوز ملتینی ئوز وطنینی، استعمار سیاستی ایشله دن خارجیلره ساتماق ایسته یین ارتجاع حکومتی، به بنیمیزده گوندن گونه جانلانا ن آزادلق دوشونجه لریمیزی بوغماق ایچون چوق سعی ایتدی سه ده لاکن شوم مقصودینه نایل اولما بیلمدی.

اونلار فشار و تضییقلرینی عنادلا آرتیردیقجا، بیزیم ده مقاومت و تحملیمیز همته آرتماغا باشلادی.

نهایت نور ظلمته، حق ایسه باطله غالب گلدی. نهایت ایمان و هنرلی خلقیمیز، یاراتدیقلاری محکم اتحاد و صاحب اولدوقلاری ثابت عزم و

اراده سایه سینده، شانلی فرقه میزین دوزگون و جدی رهبرلیگی نتیجه سینده ایلر بوی صبرسیزلیکله حسرتینی چکدیگی آمال و آرزویه بوگون موفق اولدولار.

لاکن اونوتامالی بیق که بو موفقیت اوزون مدت دوام ایدن دهشتلی مبارزه لردن صورنا، چوق آغیر قیمتله، یعنی جوانلاریمزین قانی، آنالاریمیزین آه و ناله لری، باجیلاریمزین گوز یاشلاری بهاسینا بیزه باشا گلیمشدر.

بیز بو گوندن صورنا تشکیل ایتدیگیمیز ملی حکومتین اساسینی محکم لندیرمک ایچون ینه ده هر جور فداکارلیغا حاضر اولمالی بیق.

اولکه میزین امنیتینی حفظ ایتمک ایچون داهادا جدیت و لیاقت گوسترملی بیق. اوزون ایلردن بهری ئولکه میزده عادت شکلینی آلمیش وحشیانه جنایتلرین تکرارینه، بیر داهایول ویرمه مک ایچون، آخرین قطره قانمیز قالانا قدر آزادلیغیمیزی مدافعه ایتمکده چالیشمالی بیق.

ایندییه قدر بیزیم فلاکت و بدبختلیگه زنده گانلیق ایتمه گیمیزه سبب اولان او ظلمکار دیققاتور حکومتی ایشیتسین و بیلسین که بیزی ایندییه کیمی اسیر و قول ایتدیکلری داهایول بوندان صورنا اونلارا هیچ وقت بلی دییب بویون اگمه جگیق.

اونلار آنلا سین کی بو گوندن صورنا ئولکه میزده همیشه لیک اولاراق آزادلق گونشی دوغموش، ئوره گیمیزه الهام دولموش، گوزلریمیز، بصیرتیمیز ایسه آچیلیمشدر داهایول بوندان صورنا اونلارین حیه و تذویرلرینه آلدانمیا جاقیق. اونلار دوشونسین که بوندان صورنا هرکس بیزه ال اوزونلوق و تجاوز ایدرسه اونلارین قبرلرینی ئوز اللریله ئوزلرینه قازدیرا جاقیق. امنیتیمیزی،

صلح و آراملیغیمیزی پوزماق فکرینده اولانلارا هیچ وقت امان ویرمییه رک اولناری رحمسیزجه سینه جزالاندیراجاغیق.

محو اولسون آنا یوردوموزا، شرفلی آذربایجانا خیانت گوزیله باخانلار یاشاسین خلقیمیزین راحتلیگی و آزادلیغی، وطنیمیزین حفظی و مدافعه سی اوغروندا جانلاریندان کیچمه گه حاضر اولان بویوک و شهامتلی رهبرلریمیز....

بو وقت فریده قفسه سالینمیش قوش کیمی چیرپینان ئوره گینی بیر طورایله آرام ایدیب، آناسینا مراجعت ایتدی و آهسته جه اولاراق:

- «آناجان اینانیرسانی کی بو دانیشان شخص کیمدر؟ دییه سوال ایتدی.

- «یوخ قیزیم! مسافه چوق اوزاق دگلسده آنجاق که بورادان اورانی تشخیص ویرمگه گوزلریمین گوجی چاتما ییر. مگر تانیش آدامدر؟»

-: «بلی، همده ان یاخین، لکن آرانیزدا بیر علاقه و رابطه اولمادیغیندان، سه سینده بلدچی لیگین یوخدور.»

- «یاخشی، دی گوروم، کیمدر؟»

- «کیم اولاجاق، خائن بیر قوردون بیرتیجی پنجه سیندن منه نجات ویره ن غیور بیر گنجدر. اگر او ئوزینی یتیرمه سهیدی، دها دوغروسو هاراییم گلمه سهیدی، منیم ناموس و شرافتیم پایمال اولاجاق ایدی.»

مهربان آنا، بو سوزلری ایشتمکدن ئوزونی ایتیردی و گوزلرینی قزینین گوزلرینه تیکه رهک اضطراب و نگرانلیقلا:

- : نیجه؟ نه دیدین؟ ... هارادا؟ نه وقت؟» دییه مختلف سواللار ویرمگه باشلادی. فریده ایسه:

- «تخمینا بیر آی بوندان قاباق ئوز ایویمیزده» دییه جواب ویردی.

- «قیز! بیلیرم سن نه دانیشیرسان، یوخو گوروسن یا سایاخلار بیرسان؟»

- «اونلارین هیچ بیرى دگل، آناجان! فقط حقیقت سویله بیرم.»
- «بس ایندییه کیمی منه نه ایچون بیلدیرمه بیبسین؟»
- «مصلحت گورمه دیگیم ایچون. لکن ایندی، ئوره گیم، قضیه دن سنی خبردار ایتمگه منه امر و اصرار ایدیر.»
- زاواللی آنا، حادثه نین جریانیتدان خبردار اولماق ایچون، صبرسیزلیکله قیزی نین قولوندان یاییشیب، اونى خلوت بیر محله چکمک ایستدی.
- فریده ایسه اونون مقصدینی آنلایاراق «صبر ایت، هله بورادا او حقه دانیشماق مناسب دگل، ایویمیزده مفصل صورتده نقل ایده جگم»
- «دی یاخشی تانیت گوروم ناجی و خلاصکار آدلاندیردیغین بو شخص کیمر؟ و کیملردندر؟»
- «آنا جان! بیرجه حوصلن اولسون، هله قولاق آس گوره ک نه دبیر صونرا بونلارین هاموسیندان سنی کاملا حالی ایده جگم،
- بو حالدا جمعیتین ینه ده گورولتولو اوررا سسلری ایله چپک سسلری بیرى بیرینه قاریشاراق، هوانین دالغالاری واسطه سیله فضا ده منتشر اولدی صونرا ناطق متینگین خاتمه تاپدیغینی بیلدیریپ، تربیوندان اندی.
- فریده ایتی باخیشلاری ایله تعقیب ایدیب اونون، ئوز همکارلاریله بیرلیکده، نظمی نین بناسینه وارد اولدوقلارینی گوردی.
- بیرآز بوندان اول قلبینده ترتیب ایتدیگی نقشه سینی اجرا ایتمک ایچون در حال اوزینی آناسینا دوغرو چه ویریپ قطیته دیدی: «آنا جان! سن بورادا دایان، من گلینجه هیچ یئره ترینمه، گیدیم، اونا دبیه جک مهم بیر سوزیم واردور، دبیم قاییدیم، صونرا گیده ک ایویمیزه، سنی نگرانچی لبقدان قورتاریم. یاخشی؟؟؟»
- «اونا دبیه جک سوزین نه یه راجعدر؟»

- «اونى دا ايوده سنه بيلديره جگم»

- «دى تيز اول يوبانما، بورادا سنى گوزله بېيرم.»

- «بوساعت» ديه رهك فریده گيتدی و بېر دنيا شرم و حيا ايله نظميه نين قاپى سيندان ايچهرى وارد اولدی. گنج قيزين آيرى چاره سى يوخیدی. او، بوتون وجودينه حاکم اولان قلبى نين امرينه اطاعت ایتمه مک اقتدارينه مالک دگیلدى.

بو محل، دورت يولون آيريجى اولدوغو ايچون، توپلانان جماعت دسته-دسته، بو يوللارلا چيخيب هره ئوز ايوبنه ئوز ايشنين دالينجا گيتمگه باشلادی، تقریباً ۶-۵ دقیقه کيچدی. بو وقت فریده داخل اولدوغو قاپودان خارجه چيخيب، گوزلرينده سه وينج، دوداق لاريندا گولوش علامتلىرى ظاهر اولدوغو بېر حالدا آناسينا دوغرو ياخينلاشدى و - «گیدهک آناجان» ديه، آناسينين يانينجا، ايولرينه طرف يولا دوشدی.

ايولرينه چاتان کيمي آناسى اوندان توضيحات آلماغا باشلادی فریده ايسه بيزه معلوم اولان حادثه نى، ابتدادان انتهايه قدر نقطه به نقطه نقل ايديب، ئوز خلاصكارينين دا عارف اولدوغونو بيلديردى.

آنا، قيزى نين بياناتيندن اول عصبى لشدی وطنين عصمت و آبرولى قيزلارينين عزت و شرافتيني ئوزينين هوا و هوسينه قوربان ایتمگه چالیشان نامردلره، شخسى استفاده لریندن ئوتري ئوز خلقيني ئوز وطنداشلاريني ذلت و بدبخت ليک اوچورومونا سوروكله ين آچاقلارا، بى رحمانه حرکتلره اقدام ایتمک ايچون اونلارا، اخلاق سزليق درسى و تربيه سى ويرهن محيط و اونون شرائطينه قارشى نفرين و لعنتلر ياغديرماغا باشلادی.

صونرا بیر سیغار یاندردی. چکدیگی بیر نیچه نفس توستونی اودماق نتیجه‌سینده وجودی نین بوتون نقطه‌لرینه سرایت ایتمیش حرص و غضب اودونی خاموش ایتدی.

بیرقدر فکره گیندیکن صونرا باشینی قالدیریب قیزینا دیدی:
- فریده! ایندییه کیمی بس نه ایچون بو واقعه‌نی منه نقل ایتمه‌میسن.
عارف، بیزیم بوینوموزا بویوک بیر حق قویموش، مثللی گورونمه‌میش
یاخشی‌لیق ایتمیشدر»
فریده، ایله بو سوزلری آناسیندان ایشیتمک ایسته‌بیردی اونا گوره فوری
سوال ویردی:

- «آنان جان! دیسه‌یدیم نه ایده‌جگیدین که؟» - «نه ایده‌جک ایدیم اونو
چاغیریب اوغول دییه مهربان بیر آنا کیمی باغریما باساجاق مرد آلتیندان
ئوپه‌جک، حقیقیزده ابراز ایتدیگی انسانیت و فداکارلیغا قارشی اظهار
تشکر ایده‌جک ایدیم.»

گنج قیز دوشوندی که کمانه قویموش اولدوغو اوخ، آرتیق هدفه اصابت
ایتمیشدر.

بو جهته در حال سوزه باشلادی- «آنا جان! من، بایاق، میداندا قضیه‌دن
سنی خبردار ایتمگی تصمیم دوتارکن سانکه سنین قلبینه داخل
اولموشدوم. بلیردیم که بو ماجرانی بو وقته قدر سندن گیزلی ساخلاماغیم
جهتینه منی مذمت ایده‌جکسن. بلیردیم که عارفدن ایده‌جگین
رضامندلیگین وقتی تاخیره دوشدیگی ایچون منه حرصلنه‌جکسن.

آنجا که نه ایده‌یدیم، چاره‌م یوخ ایدی دفعه‌لرله او خصوصدا آغزیمی
آچیب، دانیشماق ایسته‌میشدیم سه ده ممکن ایده‌بیلمه‌میش، بوتون

وجودیمی استیلا ایدهن شرم و حیائین قارشیسیندا دیز چوکمگه مجبور اولموشدوم.

لکن بوگون عارفی گوره رکن اونون جوانمردلیگیندن، ئوز مسلگی اوزه رینده ثابت قدم لیگیندن الهام آلدیم، ئوره گیم قبول ایتمدی که، اونون، حقیمده گوستردیگی فداکارلیغی، انسانیت لیگی، ئوز آنامدان مخفی ساخلیام نهایت اراده می توپلادیم، دیلیمی دوداقلاریمی تربتمگه مانع اولان قوه یه غالب گلیب اسراریمی سنین ایچون اظهار ایتدیم.

دوشونمیشدیم که، سن، او واقعه نین تفصیلینی ایشیتدیکدن صونرا انسانلیق شرفینی ایتیرمیش بیر آزغینین، وحشیانه حرکاتیندان، ئوره گینده تولید ایدهن احساساتی، آنجاق عارفی گوروب، اونا تشکر و ثنا ایده جگین موقعه ده، پاک و لطیف بیر احساسات ایله عوض ایده بیلرسن. اونا گوره بایاق میتینک قورتاران کیمی سندن اجازه آلیب نظمه نین حیاطینه گیتدیم.

- «هله اوقات تلخلیکدن هیچ یادیم دوشمیر، سندن سوروشام که، اونا نه دییه جک ایدیم ئوزینی گوروب، سوزینی دییه بیلدین یا یوخ؟»
 - «بلی، آختاریب تاپدیم باشی چوق قاریشیق اولدوغونا باخمی اراق منی گوره ن کیمی فورا یانما گلدی. کمال ادب و محجوبیتله «خانم» خیر اوللا، بورا نه ایچون تشریف گتیرمیسینیز، کیمی گوره جکسینیز» دییه سوروشدی.

من ایسه جواب ویردیم که سیزی گورمک و آنامین تاپشیریغینی یرینه یتیرمک ایچون گلیمشیم. دیدی: بس بویورون فرمایشینیزی، خدمت ایتمگه حاضریم دیدیم؛ گمان ایدیرم که، آنامین سیزینله خصوصی بیر ایشی واردر

اونا گوره منی گوندهریب سیزدن خواهش ایدم که، ممکن ایده بیلسن بیزه تشریف گتیرهسیز.»

فریده نین آناسی تعجب آمیز بر سهوینجله سوروشدی:

- «دوغرودانمی غریبه بیر ایش گورمیسن، من، ایندی فاطمه نی گوندهریب، آناسینا سفارش ایده جگیدیم که، آخشام اونو بیزه گوندهرسین. سن ایسه بو جهندن بیزی خاطر جمع ایله دین، چوق گوزه ل نه اولدی؟ تکلیفینه دائر موافق جواب ویردیمی؟

- «بلی، دیدیکه: باش اوسته. گونوز ممکن ایده بیلهرم، آنجاق گیجه، آخشام اذانیندان تخمینا بیر ساعت کیچن موقعلرده اولسون که فرصت الهه ایدیب خدمتینده حاضر اولای بیلیم. حتی، من، قطعی اطمینانلیق حاصل ایتمک ایچون «یادینیزدان چیقمیا که» دییه سورودوقدا: «هیچ وقت، اگر آدیمی اونوتسامدا لکن ویردیگیم وعده نی اونوتمارام.» دییه جواب ویردی.

آناسی فریده نین بو قدر فهم و دوشونجه سیندن احسن دییب گیجه نین ملاقتینه منتظر اولدی. او، چوق آنلاقلی بیر قادین ایدی.

قیزی نین ئوره گینده بیر آیدان بو طرفه گیزیلر بیر مطلب اولدوغونو ۲۰-۲۵ گون بوندان قاباقدان دوشونمیشدی. بو مطلبی، او اصرار یله تعقیب ایدیب بیلیمک ایسته میردی. صبر ایدیردیکه مسئله ئوزی ئوز ایاغیله گلیب اونا کشف اولسون.

اونا گوره بوگون آخشاما کیمی ئوز خیالینده، فریده نین اوشاقلیق گونلریندن بوگونه قدر کیچیردیگی وضع حالینی تصویرینه گتیریب، اونون احوال روحیه سینه عاند، بیر چوق محاکمه لر و فرضیه لری تحلیل ایتدی و نهایت یقینلیک حاصل ایتدیکه، قیزین اوره گینده عارفه نسبت بیر

صمیمی لیک واردور. بو صمیمیت ایسه اونون قلبینده، اوغلانین نجابت شجاعت و صداقت کیمی مردانه صفتلرینی مشاهده ایتمک نتیجه سینده تولید اولموشدر بو نظریه لر ایله آنایا ثابت اولدی که اونون قیزی جاه طلب ثروت پرست و بصیرتی کور بیر موجود دگل، بلکه ده انسانیت حقیقت و شهامت سه وهن بیر بشردر، خلاصه بو تخیلاتدان فارغ اولدوقدان صونرا مرحمتلی قادین آیاغا قالخیب مطبخه وارد اولدی. قیزی اورادا، شامین، مناسب بیر طرزده انجام تاپماسی ایچون، کلفتلیله بیرلیکده تدارک گورمگه مشغول ایدی.

- «فریده خانم! نیجه مصلحت بیلیرسن، قوناغیمیزین قارشیسینا لیاقتلی گورونمک ایچون هدیه نه قویمالی بیق» دئییه اوندان سوروشدی.
فریده ایسه بیرقدر فکره گیتدیکن صونرا دیدی: - «آناجان! بونون عقیده و مسلکی، آتامین عقیده و مسلکی نین عینی اولدوغو ایچون، ظن ایدیرم که اگر، او مرحومدان منه قالمیش یادگارلیقلاردان بیرینی بونون قارشیسینا قویساق چوق مقبول بیر ایش گورمیش اولاریق» دئییه جواب ویردی.

- «مثلا نهیی نظرینده دوتموسان؟»

- «او حقدده قطعی بیر قراره گلمه میشم، لکن صبر ایدین، موقعی چاتانا قدر من دوشونوب سیزه بیلدیره رم.»

دییب ئوز ایشینه مشغول اولدی. خلاصه آخشام اولموشدی. اعضاسی ۴ نفردن عبارت اولان بو خانواده ایولرینده اگلشمیشدی لر.

فریده دموکرات فرقه سی نین ناشر افکاری اولان آذربایجان روزنامه سی نین سطرلرینی گوزدن کیچیریر، ۱۴ یاشیندا اولان خرده قارداشی، معلمی نین تاپشیردیغی بیر نیچه حساب مسئله لرینی حل ایتمک ایچون فکرلشیر،

آناسی دا اوغلو ایچون یون کوینک توخویوردی. کلفتلی ایسه کرد شهناز
تضنیفینی اوخوماغا مشغول اولان، آغ سموارین یانیندا اوتوروب قند
دوغرایردی. اورتالیقدا یانان قوشا پیلته‌لی ایگرملی لیک چراغ، پارلاق
شعله‌سی نین بوراقدیغی نور دسته‌لریله اوتاغین فضا‌سینی گونشی کیمی
ایشیق‌لان‌دیرمیشدی.

گونشین غروب‌اندان تخمیناً ۵ ربع کیچیردی. عارفین تعیین ایتدیگی وقت
یاخینلاشدیغی ایچون خانملار، آرا - بیر آهسته دانیشیردی‌لار سادا، لکن
قولقلاری قاپودا ایدی.

ال‌رینده کی استکان‌لارین چاینی ایچیب هله قورتارمامیشدی‌لار که قاپی
دوگولدی.

کیچیک اوغلان آچماق ایچون فوری قالخیب حیاطه قاچدی فریده‌نین
ایسه، وجودینده آهسته بیر رعشه، قلبینده سرعتلی بیر دوگونتی ظاهر
اولدی.

کوجه قاپوسی آچیلیب باغلان‌دیقدان صورنا، قارداشی نین حیاطده بر نفره
قارشسی «بویورون ایچری، آنام سیزین منتظرینیزدر» دئییه ایتدیگی
دل‌وازیغی ایشیدیب، ای‌اغا قالخدی.

ایولرینه اولنجی دفعه اولاراق قدم قویان قوناغا، احترام ایتمک مقصدیله
حاضر دایاندی. بو وقت آناسی دا توخودوغو کوینه‌گی کناره قویوب
یئریندن قالخدی و دهلیزده: «خانم! اجازه بویورور سیزینیز؟» دئییه داخل
اولماق ایچون اذن ایسته‌ین شخصی استقبال ایدهرک:

- «بویورونیز، اوغلوم! کنار آدام یوخدور، اوزیمیزیک.» دئییه جواب ویردی.
گنج فدائی ایچری داخل اولوب سلام ویردی.

فریده و آناسی سلامین جوابینی ویره رک اونى عزت و ملاطفتله قبول ایدی ب یوخاری باشدا اولجه دن اونون ایچون سالینمیش دوشه کجه نین اوزهرینده اگلشدیردی لر.

هرکس ئوز یئرینده اوتوردوقدان صونرا فریده نین آناسی عارفه مراجعت ایدهرک بوجور سوزه باشلادی:

- شکر ایدیرم الله که، آذربایجان ئولکه سینده یاشایان خلقلری آزاد و خوشبخت بیر گونه چیقارماق ایچون، ایندییه قدر، ارتجاع حکومتی ایله، خصوصاً اونون قویروغندا سورونه نر ایله آپاردیغینیز مبارزه لر نتیجه سینده، چکدیگینیز زحمتلر بوشا گیتدی.

بوگون مشاهده ایتدیم که سیز، آصلان کیمی چکدیگینیز نهره لرینیزله، ارتجاع حکومتی نین حقسیز فرمانلارینا کورکورانه اطاعت ایده نلرین استبداد حکمرانلیغی نین غیرقانونی امرلرینی اجرا ایده نلرین بو طریقله ئوز ملتینی عدم دیارینه، فلاکت و بدبختلیک اوچورومونا سوق ایده نلرین، داشدان برک اولان قلبلرینی صویا دونده ردینیز.

نهایت، اولنار، سیزین وحدتینیز اتحادینیز، قورخامازلغینیز، داهای دوغروسی حقیقی آزادلیغی الهه ایتمک ایچون ئولومه گوله ر اوزله حاضر اولماغینیز قارشوسیندا تاب و تحمل گتیره بیلمه ییب، دیزه چوکمه گه اسلحه لرینی توکوب تسلیم اولماغا مجبور اولدولار.

من بوگون تصادف ایتدیگیم هر هانسی بیر قادینین اوزونه باخیردیم سا، قلبی نین سه وینجله دولو اولدوغونو گوزلریندن حس ایدیردیم. هامونین اوره گینده بو تاریخی و اونودولماز انقلابه قارشى دهرین بیر احساسات جوشغونلوی تظاهر ایدیردی.

چونکه اونلار آرتیق دوشونمیش و اینانمیشلار که، آذربایجان قادینلارینین جهالت و ذلالتدن قورتاریب بختیار یاشاماسی آنجاق و آنجاق بو غالبیتین نتیجه سینده تامین اولاجاق دور.

اونا گوره اوغلوم! من عموم آذری قادینلارینین طرفیندن وطنیمیزین سیزین کیمی قهرمان اوغوللارینی تبریک ایدریم و بیلدیریم که سیزین آنالارینیز و باجیلارینیزدان عبارت اولان بیز قادینلار، سیزین، همیشه، دشمنلره ظفر چالماغینیزی، اقدام ایده جگینیز بوتون ایشلرده، اجرا ایده جگینیز بوتون وظیفه لرده تام بیر موفقیت حاصل ایتمه گینیزی آرزو ایدریم.

بو کیمی صحبتلردن بیر قدر دانیشدیقدان صونرا، سفره سالیب شام بیمگه مشغول اولدولار.

سفره بیغشدیقدان صونرا آنا ینه ده دانیشماغا باشلادی:

- «اوغلوم عارف! بیر آی بوندان قاباق، بو ایوده واقع اولان قضیه دن، من، فقط، بوگون خبردار اولموشام.

حتی ایندی یه قدر منه بیلدیرمه مگی جهتینه، بوگون، فریده نی لازمی قدرده دانلامیشام.

او گون اگر سنین عوضینه من گلیب، او حادثه نین شاهدی اولسایدیم، او شرفسیز مخلوقین روحینی، عزرائیله تحویل ویرمه بینجه، بوغازینی باق بو بارماقلاریمین فشاریندان ایتمزدیم. اما که چه فایده، منه قسمت اولمادی.

بیلیمیرم آناسی نماز اوسته ایمیش یا اینکه اجلی تمام دگلمیش هر حالدا کیچیب، کیچه نه ده گذشت دییه رلر.

ايندى ايسه بو صحبتى يادا سالماقدان مقصديم اونى بيديرمكدر كه سن فريدهنى، منيم قزىمى، بويوك بير بدنامليقدان قورتارمش، رسوايلىقدان نجات ويرميشسن.

بىزىم عقيدهمىزجه ئولمك بدنام ياشاماقدان خلق ايچىنده بى آبرو اولماقدان افضلدر، اونا گوره سن بىزىم خانوادهمىزى حقيقتا ئولومدن خلاص ايتمىسن، اگر ئولم، قبرىمىن اوسته بير آرشىن اوجاليقدا اوت بيتته، ينده ياخشى ليغىن، بىزىم خاطرهمىزدن سيلينىب اونودولمايماقدىر. سن تقدير و توصيفه لايىق، عالى طبع بير وجودسان. من فخر ايدىرم كه، بوگون شان و شرف صاحى بير وجود بىزىم بو حقير خانهمىزه قدم قويوموشدر.

فخر ايدىرم بو جهتته كه، بوگون منيم قىزىم، وجدان و ناموسلى بير شخصين قارشىسىندا بير كنىز كىمى دوروب خدمت ايتمگه حاضردر. عارف ديدى: - «خانم!» او حادثهنى ظن ايتمكه من اونوتموش اولام. كيچن گىجه صبحه ياخين، ژاندارم ادارهسىنه هجوم ايدىب، ارتجاعين يالتاق نوكرلرئىنى خلع سلاح ايتديگىمىز زمان. او اجلافا آدمى عدالت محكمهسىنين مىزى قارشىسىنا چكمك ايچون مخصوصا چوق آختاردىم لاكلن تاپا بىلمهديم.

نهايت سوراقلاشدىم و آلدىغىم جوابدان معلوم اولدى كه حريف، دايانارسا اگر، چىخىلماز بير تلهيه دوشه جگىنى يقين ايتمىش، ۳-۴ گون بوندان قاباقدان باشىنى گوتوروب بىراهه لرله قاچمىش و جانىنى؛ بىزىم، خانلره نسبت رحمىسيز اولان چنگىمىزدن قورتارمىشدر.

بو حالدا فريده اوزه رينه ايپك ئورتوك چكىلمىش بير وارشوو پادىنوس گتيرىب عارفىن قارشوسىندا يره قويدى.

آناسی ئورتوگی گوتوروب: - «بویور میل ایت عارف! ئوز باغیمیزین محصوللارینداند. دیدی، بونلارین آغاجینی فریدهنین رحمت لیک آتاسی ئوز ایله ئەکیب و پیوند ووروب، کمال شوقیله، بیجه رمیشدر. همیشه لیک اولراق بیزیمله وداعلاشان موقعده، اولنارین حفظ و حراستنه خصوصی دقت ویرمک ایچون باغانیمیزا وصیت ایتمیشدر.»

پادنوسدا، چینی بوشقابلارا سلیقه ایله دوزولمیش ایری- ایری آلما، آرمود و نارلار وارایدی.

بونلار ایله ساغلام و شفقتلی ایدیلر که، چراغین ساچدیغی شعاعلاری عکس ایدهرک پارلاپیر سانکه ئوزلری ده بیر چراغ کیمی یانیب مجلسی گوزه لشدیرمک ایسته بیردیلر.

هر بوشقابین یانیندا خارجه مالی آغ ورشوو بیر پیچاق دا وارایدی بونلاردان علاوه پادنوس ایچه ریسینده نظرلری برینجی نوبه ده جلب ایدن شی قبضه سی گوموش اولدوزلارلا نقش لنمیش شیرماهی دان، غلافی ایسه پارلاق داش قاشلارلا زینت لنمیش خورومدان عبارت اولان قیمتلی بیر خنجر ایدی.

بو خنجرین قبضه و غلافینه نصب اولونموش کیچیک داشلار چراغین پارلاق ایشیفیندا هره سی بیررنگ چالراق خرداجا اولدوزلار کیمی توجهی ئوزلرینه جلب ایدیردیلر.

شاعرانه بیر منظره نین اشتراکچی لاری اولان بو مجلسیمیزین عضولری میوه لردن دوغرایوب یئمگه مشغول اولدولار.

نهایت عارف ئوزینی مجلسین باشچی سینا چه وریب دیدی: - «خانم! من ده وطنیمیزین اصیل- نجابتلی، ناموس و شرفلی بیر خانواده سیله تانیش اولماغیم، و اولنارین نظافتلی ایوینه اجازه ایله حقیر قدملریمی قویماغیم

ایچون افتخار ایدیرم و بو وسیله ایله عرض ایدیرم که استراحت ایتمک ایچون تشکیلات طرفیندن منه فقط ۳ ساعت وقت ویریلیمیشدی. من اختیاریمده اولان بو ساعتلردن استفاده ایدهرک سزین خدمتیزده حاضر اولدوم ایندی ماذونیت وقتیم تمام اولماغا آز قالیر. شهریمیز ایچه ریسینده آسایش و امنیتی حفظ و برقرار ایتمک ایچون انضباطی ایشلریمیزی نظامه سالانا قدر، موقتی اولاراق فداکار جوانلاریمیزلا سحره کیمی، محله لر و بازارلاردا، کوچه لر و خیابانلاردا گزیب دولانمالی بیق. اونا گوره بنده رخصت ویرسه دیدینیز گیده ر و افتخاری وظیفه می انجام ویرمگه اقدام ایده ردیم.» دییه آیاغا قالخدی.

فریده نین آناسی دا: «اعتراضیم یو خدور، مرخص سینیز» دییه خنجری پادنوسین ایچه ریسیندن گوتوروب آیاغا قالخدی و: - «اوغلوم! بو خنجر قیرخ ایل بوندان قابق واقع اولان مشروطه انقلابینده، استعمار سیاستی و استبداد اصول اداره سی علیه نه کسگین مبارزه آپاران آذربایجان آزادیخواه لاریندن بیرینین، که عبارت اول فریده خانمین آناسینین نشانه سیدر.

بوگون سن ملی آزادلیق نهضتینده فداکارلیقلا اشتراک ایدن، آنا توپراغیمیزین شهر و کندلرینده بانلیان بایقوش لارین شوم سه سلرینی کسه ن مبارز جوانلاریمیزدان بیری اولدوغون ایچون فریده خانم بو خنجری یادگارلیق عنوانیله سیزه ابدی لیک بیر تحفه اولاراق تقدیم ایدیر. بوتون ایتی لیگینی مشاهده ایتمک ایچون، حوض کنارینده دورار و ایپک بیر دستمالی صویون اوزه رینه سه ره رسن، صونرا، باق، بوجور، (ئوزی تعلیم ویریر) غلافیندن چکوب، اوستدن وورارسان، او وقت همین دستمالی پنیر پیچاق کیمی، ایکی حصه یه آیریلدیغینی گوره رسن.

فریده‌نین آتاسی، جوانلق ایلکینده، بیر دفعه، شمالی آذربایجانا مسافرت ایتمیش، اورادا یاشادیغی آز بیر مدت ظرفینده شمالی قافقازدا چار حکمرانلیغی نین دوزولمز ظلم و ستملرینه تاب و تحمل ایده بیلمه‌ییب قیام بایراغی قالدیران کندیلره، پارتیزانلارا، رهبرلیک و باشچی لبق ایده‌ن بیر لزگی ایله دوست اولمشدی.

نهایت، بیر مدتدن صورا ئوز وطنینه قاییتماق ایچون یولا دوشن زماندا، همین لزگی دوستی ایله وداعلاشیب آیریلارکن، او صداقتلی دوست، بو خنجری ئوز بئلیندن آچیب یادگارلیق ایچون، او مرحومین بئلینه باغلامیشدی.

دیمک بو سلاح همیشه ناموسلی کیشی لرین به‌لینده گزمشدر. سن ده وطنیمیزین غیور و ناموسلی بیر اوغلی اولدوغون ایچون، فریده، بوگون، بو خنجری، سنین کمرینه باغلانماسنی مصلحت بیلیر.

عارف: - «سیزین ده، فریده خانیمین دا، حقیمهده بویوردیغینیز لطف و مرحمتلرینه قارشی چوق - چوق تشکرلر ایدیرم، دیبه کمال ادبله خنجری آلیب بئلینه باغلادی و خداحافظ دیمک ایسترکن، قادین، آخیرینجی سوزلرینی بو طرزله بیان ایتدی:

- «عارف! بیزیم صمیمیت و صداقتیمیز، گوندن گونه آرتماقدا دوام ایتمکله همیشه‌لیک پایدار اولمالیدر. اونا گوره سیزه تذکر ویریرم که بو ایو - ایشیک بوندان صونرا سنین ئوزونه متعلقدر.

بو گوندن اعتبارا سن منیم بویوک اوغلوم، من ایسه سنین کیچیک آنان اولمالی‌یام. بونو نظره آلاق ممکن ایده بیلدیگین موقعلرده بورا تشریف گتیرمه‌لیسن.

داها بوندان آرتیق سیزی معطل ایتمک ایسته میرم، الله ایشینی راست گتیرسن.» دیدی. عارف الینی گوزی اوسته آپاردیقان صونرا: هله لیک خداحافظ دییب اوتاقدان چیقدی.

فریده گیل حیاط قاپیسینا قدر اونی مشایعت ایتدیلر.

هامی یاتدیسادا لکن فریده او گیجه یاتا بیلمدی. صبحه کیمی یئرینین (رختخوابین) ایچینده دادلی دوشونجه لره غرق اولوب نوز سعادتینی خیال عالمینده آختاریردی.

- «ساغ اولسون آنامی، عارفله لاپ منیم اورده گیم ایسته دیگی کیمی صحبت ایتدی.

بو صحبتلردن گوره سن عارف باشا دوشدیمی که منیم قلبیمده اونا نسبت توکنمز بیر محبت واردر.

گوره سن اونون دا قلبینده منه قارشى سه وگی حسلری او یانمیشدرمی؟ بیرجه اونون دا منی سه ویدیگینی بیلیب یقین ایتسه دیدیم، داها دردیم اولمازدی... بلکه ده اونون قلبی نین اختیاری نوز اینده دگل؟ بلکه، اودا، بیر باشقاسنین عشق کمندینه گرفتار اولموشدور؟

الله ایله مه سین که بوجور اولسون؟ یوخسا من بدبخت اولارام. چونکه منیم کونلومین قوشی، آنجاق اونون محبت بوداغینا قونماق و اورادا مهر و وفا نغمه لرینی ترنم ایتمک ایسته بییر.

خلاصه فریده بو کیمی خیال لارلا نه اینکه تک او گیجه، بلکه بیر نیچه گون مشغول اولدی.

آخر بو قراره گلدی که، نگرانلیقلارین قارشوسینی آماق ایچون، بو دفعه عارف گلنده، نه طور اولورسا اولسون، اوتانماغی بیر کنارا قویوب هر شیئی اوندان سوروشسون، ویره جگیم جوربه جور سنوالار واسطه سیله

بوسبتون بو قارانلیق مسئله‌لری آیدینلاشدیریب ئوگره‌نه‌جک، و بیر بوللوق، ئوزوم ایچون خاطر جمع‌لیک حاصل ایده‌جگم دییه ئوزی ئوزینه قطع ایتدی.

لکن اونون بو قراریندان اوچ گون صونرا، عارف اونلارا گلیب، بیر ایکی ساعت اگلشدیسه‌ده، فریده، نه اسرار قلبینی اونا فاش ایده بیلدی و نه‌ده نگران قالدیغی مسئله‌لر حقیقنده اوندان توضیحات آلا بیلدی.

دانش‌دیقلاری صحبت آنجاق و آنجاق گونده‌لیک یینی خبرلر و حادثه‌لره راجع، مختلف موضوعلاردان عبارت اولدی.

عارف گیتدیکن صونرا فریده، لاقید و آرزوسینی اونا اظهار ایده بیلمه‌دیگینه جهت اول ئوزینی مذمت ایتدی. صونرا ایسه دوشونوب اقرار ائتدیکه، بو تصمیمی، او، هیچ وقت یئرینه یئتیره بیلمه‌یه‌جکدر بونون ایچون آیری بیر چاره و تدبیر دوشونمک لازمدر. بو خصوصاً دوشوندی-دشیندی، نهایت بو مشکلاتین رفعی ایچون آسان بیر یول پیدا ایتدی، درحال دوروب میزین چکمه‌سیندن بیر ورق کاغذ چیخارتدی و الینه قلم آلیب یازماغا باشلادی.

قورتاردیق‌دان صونرا بوکوب پاکته قویدی و کلفت‌لرینی چاغریب دیدی: «فاطمه خالا! بو کاغذی آپاریب نظمیه‌ده ریاست اوطاغیندا عارفه ویره‌رسن و «جوابینی آپارماق ایچون صباح گله‌جگم دییه‌رسن.

اما خواهش ایدیره‌م که آنامین بو ایشدن خبری اولماسین.

اگر ایشدر، قضادر سندن سوروشا که هارا گیتیمیشدین؟ دییه‌رسن که فریده شیرینی آماغا گونده‌رمیشدی فاطمه خالا «خاطر جمع اولون خانم!» دییه‌رک کاغذی جیبینه قویدی و چادراسینی باشینا سالیب یولا دوشدی.

عارف دمۇكرات فرقهسى تاسىس اولان گوندن تا انقلاب گونىنه قدر، ولايتى قومىته نىن تاپشيريغى اوزره، اطراف و نواحى ده اولان كندلىرى گزيب، جلسه لر، ميتنگلر، قونفرانسلا ر ويرمكله، اهالىنى، فرقه نىن نظامنامه و مرامنامه سىنين مضمونىندان باشا سالاردى.

شن و خوشبخت گونلره چاتماق ايچون، اولار ين بئە پىننده، وحدت و اتحاد دوشونجه لر ين يارادار، مى نهضت شعورىنى اويادار و انقلابچى لىق روحينى جانلانديراردى.

قيام گونلرينده ايسه اولارا باشچى لىق ايدهر ك دوغرو و دوزگون بير خط - حركت گوسترمىشىدى.

همين گونلره قدر بدبخت ليكله ياشامىش اولان، او، مظلوم كندلىلر، قيام گونلرينده قابارلى اللرينه سلاح كسرلى آلتلر گوتوروب قيزمىش اصلانا دونمىشديلر.

اولار عارفين رهبرليگى سايه سىنده، ارتجاع حكومتى نىن، تريا ك دوگوشلريندن عبارت اولان بير دسته مسلح قوه سىنى، اولارين، بش قران پول خاطر ينه شرفى و حيثيتىنى باده ويرهن يالتاق نوكرلرينى، داهها دوغروسو، ساللاخ خانه ايتلرى كيمي گوزلرينى اونون بونون ايلنه تيكمگه عادت ايدهن آج گوز و ديلنچى خصلت ژاندرملار ينى خلع سلاح ايدره رك دوگوب كندلر و قصبه لر يندن چىخارتديلار، صونرا ايسه فدائى دسته لرى تشكيل ويره رك شهره داخل اولوب ميتفق لرى اولان شهر كارگر لرى و ضىالي لارى ايله بيرلشديلر و اورانى دا، ارتجاع قويدوقلار ينين قاچماغا امكان تايا بيلمه ين تور توكونتى لر يندن تمىزله ديلر.

بو وسيله ايله قهرمان اجدادى كيمي، آذربايجان اوددان آلوودان قورخمايان اوغوللارى آدىنى آلوب مى حكومتين اساس قوروجوسو

اولدولار و هم‌ده تاریخین شانلی صحیفه‌لرینده نوزلرینه مخصوص حرمت و افتخارلا یاد ایديله جک بیر آد قازاندیلار.

ولایتی قومیت‌ه عارفین فداکارلیغینی تقدیر ایدهرک اونون لیاقتی و خدماتی حقینده مرکزی قومیت‌ه‌یه اطلاع ویردی.

داخله وزارت‌ده مرکزی قومیت‌ه‌نین مصلحتی و گوستریشی اوزره عارفی نوز شهرلرینده نظمی‌ه اداره‌سینین ریاستینه تعیین ایدیب حکمینی صادر ایتدی.

بو طریقیله مسئول بیر وظیفه‌نین اجراچیسى اولوب نوز خلقینه جدیت و صداقتله خدمت ایتمگه مشغول اولدی.

او، فریده ایله آناسی‌نین، اونون حقینده اظهار ایتدیکلری حرمتدن چوق ممنون اولوب، پیشکش‌لرینی قبول ایتدی و نوز اوره‌گینده، اوچ گون‌دن دورت گون‌دن بیر، الینه فرصت دوشن موقعلرده، اونلارا گیدیب خدمت‌لرینه سلام ویرمگی قراره آلدی.

او هیچ ده خیالینه گتیرمزدی که، فریده اونى سه‌ودیگی ایچون بو قدر اونا مهربانلیق ایدیرلر.

ظن ایدیردی که، اونلارین ابراز ایتدیکلری عزت و احترام، فقط، او گونکی حادثه‌ده گوستردیگی خدمت و کومک‌لیگیله قارشی قدردانلیق عنوانیله‌در. فریده‌نین جاذبه‌لی باخیشی، ملک سیماسی ملاحظلی گولیشی و ظریف صداسی، عارفین حساس قلبینده صمیمی بیر عشق سه‌وگیسی یاراتماق ایستتیر دیسه‌ده لکن ایگیت اوغلانین عالی طبعی، بو سه‌وگینی قوغماق، گیتمدیکده ایسه بوغماق، داها دوغروسو، اونى، باجی قارداشلیق محبتی ایله عوض ایتمک ایسته‌ییردی.

چونکه اونون اورهگی طبیعتین ان صفالی بیر گوشه سینده ینی آچیلیمیش
بیر چیچک قدر ترتمیمز و طراوتلی ایدی.

او تکبر و مغرورلیق بیلمز، ایده نلری ده سهومز و دیندیرمزدی.

او دوشونردیکه، انسان گرک یورقانینا گوره ایاغینی اوزادا، او خیال
ایدیردیکی اگر فریده گیل آنیالار که اونون اوره گینده بنله فکرلردن عمله
گلمک ایستییر، اوندا، بو صداقتلی دوستلوق محبتینی قیرارلار و نتیجه ده
باجی قرداشلیق محبتی ده آرادا محو اولار گیدر.

عارف بو نوع مایوسانه خیاللاری ایده رکن قلبی نین دومانلی فضا سینی
بیردهن بیره سونمز بیر امید اولدوزی ایشیق لاندیردی.

بو اولدوز عبارت ایدی فریده نین گونده ردیگی نامه دن.

عارف نامه نی بیردفعه او خودوقدان صونرا، گوزلرینه اینانمایب ینی دن
بیرده او خودی.

نتیجه ده، مضمونیندان درست حالی اولان اورهگی، فرح و سهوینجیله
دولوب، گله جکده خوشبخت بیر عائله نین باشچیسی اولاجاغینا، اونی
امیدوار ایتدی.

نامه نین یازیلیشی بو ترتیب اوزره ایدی.

عزیزیم عارف! آتشین سلاملاریمی تقدیم ایتدیکدن صونرا، سریمی
اورهک سوزومی سیزه شرح ویرمک ایسته بیرهم.

بیله که شهامت و ذکالی بیر جور اولدوغنیز منه ثابت اولدوقدان صونرا،
قلبیمده سیزه نسبت سونسوز بیر محبت یارانمیشدر.

بو محبتی من نیچه دفعه سیزه شفاها اظهار ایتمک ایسته میشم سده لکن
تکلم ایتمک ایچون ئوزومده جرئت و جسارت حس ایده بیلمه میشم.

اونا گوره نامه وسیله سیله بیلدیرمک قرارینه گلیب، نهایت بو ایشه اقدام ایتتمشم.

بوگون عارف! نائل اولماق حسرتینی چکدیگیم آرزولاردان ان اولینجیسی بودور که، کاش منیم سه‌و‌گیمین یاریسی قدرده، سیزین قلبنیزده منه نسبت صمیمی بیر سئه‌وگی ظاهر اولایدی.

اوندامی ئوزیمی تماميله خوشبخت حساب ایده‌ردیم. اگر آرزومین عکسینه اولارسا اوندا وای اولسون منیم حالیمه، من بدبخت اولاجام.

عمریمین بهار فصلینده، بنی آچیلماق ایسته‌ین چیچکلر و لاله‌لر کیمی شفق‌له نمک و عطرلنمک عوضینده خزان یاپراق‌لاری تک سارالیب سولاجام. بئله اولان صورتده، من سیزی هیچ وقت مجبور ایده بیلرم که سیز منی حکما سه‌وینیز چونکه کونولسیز بیر تیکه‌نی میل ایتمک گوارا اولماز و بیر ده اولا بیلر که، سیزین، نیچه مدت بوندان قاباق دان لیاقتده مندن افضل اولان بیر سه‌وگیلی نیز اولسون، او حالدا من هیچ وقت راضی اولمارام که سیزین آرانیزا نفاق و ضدیت دوشسون و سن اوندان ال چکه‌سن.

اگر من سنی اونون الیندن آلامسا اوندا من ئوزوم ده هیچ خیر گورمرهم. بونونلا سوزیمی قورتاریب، عمرینیزین صون نفسینه قدر، سیزین خوشبخت یا شام‌اغینیزی آرزو ایدیرم و سیزه ویره‌جگیم زحمت ده یال نیز بوندان عبارتدر که بو مکتوبین جوابینی محرمانه بیر صورتده یازیب حاضرلار و صباح فاطمه خالا گلنده اونا ویره‌رسینیز منه گتیره‌ر. هله‌لیک خداحافظ.

عارف كاغذى ۲ دفعه اوخوماقلا كفايتلەنمەييب ۳ نجى و ۴ نجى دفعه داها اوخودوقدان صونرا اليه قلم آليب بو طرزده جواب يازماغا باشلادى: «عزيز و محترم خانم فريده! اولاً سيزه چوق چوق سلام گوندهريرم. و ثانيا سيزه معلوم ايديرم كه يازديغينيز نامه منه وصول اولدى. اوخودوم، مضمونيندان حديسيز درجه ده شاد و مسرور اولدوم. زيرا كه بو نامه، گله جك گونلريمده، شن و شيرين بير حياتين منه قسمت اولاجاغينين مژده سيني ويريردى.

چونكه بو نامه انتظاريمي چكن نوق و صفالى بير زنده گانليقدان منه خبر ويريردى. خلاصه سيزين بو فرحبخش نامه نيز، مضطرب و پريشان قلبيمه، تسلى و آرامليق باغيشلاييب، اونى نگرانليغين آجى تحسريندن خلاص ايتدى. عزيزيم! اعتراف ايديب سيزى امين ايديرم و اينانديريرم كه منيمده پاك و بى آلايش قلبيده، سيزين صميمى و صداقتلى محبتينيزه قارشى حقيقى و دائىمى بير سهوگى نين خاص دويغولارى اويانميش و لحظه به لحظه آرتماقدا دوام ايتمكده در فريده! سيز، ايندييه قدر اوره گينيزين او مبارك اسراريني منه شفاها بيلديرمگى اوتانديغينيز كيىمى، منده، رسما بيلديرمگه جرئت ايتمير و احتياط ايديرديم.

ظن ايديرديم كه اگر من بو خصوصدا سيزه سوز آراسيندا بير اشاره گوسته رسم، او وقت سيز مندن اينجيبب اوزا فلاشاجاق و داها گوزلريمه گورونميه جك سينيز لاكين ايندى سيزين نامه نيز منه اثبات ايتديكه طبيعتين چرخى بو جهتن ده، منيم دلخواهيمجه دور ايتميش و منى، خبريم اولمادان حسرتيني چكديگيم آمال و آرزويه نايل ايتميشدر.

هله لیک سیزین قابل ستایش اولان احساساتینیزه نسبت تشکر عرض ایدیب ئوزومون وفادار اولاجاغیم ایچون سیزه اطمینانلیق ویریرم. امضاء عارف ۲۴/۱۰/۳»

نامه نی پاکته، پاکتی ده جیبینه قویوب حاضر ساخلادی و صباحیسی گون فاطمه خالانین توسطیله گوندردی.

وقتیکه فریده نامه نی اوخویوب مضمونیندان خبردار اولدی، سهویندیگبندن قوش کیمی قاناد چالیب اوچماق ایسته دی.

او گوندن اعتبارا، آرتیق، عارفه ئوزونون ابدیلیک بیر حیات یولداسی نظریله باقماغا باشلادی.

اونون کونلی عارفی هرگون گوروب، اونونلا دادلی و دوزلی صحبتلر ایتمگی ایسته بیردیسده اما که بو خواهشینه موفق اولایلمیردی: چونکه عارف هفته ده ایکی دفعه دن آرتیق اونلارا گلیردی سبب بو ایدی که اولای تیز-تیز گیتمگه اوتاناردی و ایکینجی سی مسئول بیر وظیفه نین اجراچیسسی اولدوغوندان صبحدن آخشاما قدر ئوز پوستوندا دایانار و ئوز اداره سینه مربوط اولان ایشلره انجام ویرمکله مشغول اولاردی.

حتی بعضی وقتلر مهم و تعجیلی ایشلرین چوقلوغوندان ایکی دفعه ده فرصت تاپا بیلمه ییب، آنجاق بیر دفعه گیده ردی.

بو جهته فریده ده هر دم گیلایه ایتمک ایسته ردیسسه عارف فوراً اونی منطقی دلیللر ایله قانع ایدیب کونلینی آلا و آرام ایدردی.

خلاصه گونلر بو طریقیه کچیره ک قیش چیخوب بهار گلدی.

نهایت بهارین دا اول آیی خداحافظ دیبه گیدیب، اوردیبهشت آدلانان ایکینجی آیی تشریف گتیردی.

بو گوزهل آی گلرکن ئوزیله برابر بیر عالم نوق و صفا گتیره رک بوتون کائناتی روحلاندیریپ و نشئه لندیمرگه باشلادی.

بو گونلر عارفین ایشی او قدر چوق اولوردی که باشینی قاشیماغا امکانی اولموردی.

اونا گوره بیر هفته نین عرضینده ایکی دفعه سهلدر، هیچ بر دفعه ده فریده گیله گیده بیلمدی.

نتیجه ده گنج قیزین ئوره گی شبهه لنیب مین جور خیاللارا دوشدی و اونون گلمه مه گنین سببینی سایمامازلیق و وفاسیزلیغا حمل ایتدی.

نهایت قلبی نین مهتاب فضا سینه چوگن غم غصه و دومانلارینی داغیتماق ایچون گیزلینجه اولاراق بیر قدر، بو طریقیله درد و آلامینی آزالدیپ ساکتلشندن صونرا کلفتلرینی چاغیریپ دیدی: فاطمه خالا! بیر شئی آماق ایچون اگر بازارا گیده سی اولسان، بولونی نظمیه نین قاباغیندان سالیپ عارفی ملاقات ایده رسن و صباح تیزدهن یاریم ساعتلیگه بیزه گلمه سی ایچون منیم دیلیمجه اوندان خواهش ایده رسن.

فاطمه خالا باش اوسته دییب ینه ده ئوز ایشینین دالینجا گیتدی و بازارا گیده ن موقعه ده فریده نین تاپیشیریغینی یئرینه یتیردی قایتدیقدا ایسه عارفین صباح سحر چاغی گله جگینه سوز ویردیگینی اونا خبر ویردی.

نجه که حکایه میزین باشلانغچیندا گوردوک، فریده باغچادا اوتوروب ظاهرا مطالعه یه مشغول ایدی سه باطینا صبرسیزلیکله اونی گوزله بیردی.

نهایت عارف گلیب چیخدی. فریده بیر چوخ گیلایه ایتدیکن صونرا آرتیق تاب گتیرمه ییب آغلاماغا باشلادی.

عارف ایسه اونو ساکتلشدیرمک، قلبینی اشغال ایدهن موهومی خیالاتدان آزاد ایتمک و ئوزونون اونا نسبت اولان مهر و محبتی نین دائمی لیک اولدوغونو ثبوتاً یتیرمک ایچون بوجور سوزه باشلادی:

عزیزیم فریده! نیجه که سیز دانیشدینیز من قولاق آسدم، ایله ده خواهش ایدیرهم که سیز قولاق آسینیز، من دانیشمیم، اگر حقلی اولدوغومو تصدیق ایتمه‌سه‌نیز، اوندان صورنا هر جور سوزلر دانشماغا اختیارینیز واردور.

منیم خدمتینیزه گل‌مکده تاخیر ایتمگیمه سبب، مسئولیتی عهدمه‌ده اولان وظیفه‌لرین چوقلوغیندان باشقا آیری بیر شی دگلدر سیز بیهوده و اصلی اولمیان فکرلره قانینیزی قاراتماین، نئجه که فرقه‌میزین صادق و فداکار اوغوللاری، نئجه که آزادلیق جبهه‌سینین رشید فاتح‌لری گیجه گوندوز دینجه‌لمه‌دن چالشیرلار ایله ده من چالیشمالیام.

بیزیم بو چالیشماقدان مقصدیمیز، موهومات و جهالت ایچریسینده گونلرینی کچره‌ن آنا باجیلاریمیزی، ذلالت و فلاکتله عمرلرینی چوروده‌ن قارداشلاریمیزی، اسارت و حقارت دستگیری اولان سیزین کیمی خانم قیزلاریمیزی بو سایدیغیم بدبخت‌لیکلرده‌ن قورتارماق داها دوغروسی آزاد و مدنی بیر حیاته چاتدیرماق و ابدی لیک اولان بیر سعادت‌ه یاشاتماق ایچوندر.

بو مرامه‌ده نائل اولماق ایچون، قدرتلی قهرمانلار، آزادیخواه انقلابچی‌لار، تالانت و استعدادلی شاعرلر وطنی اولان آنا یوردوموزین آزادلیغینی محافظ ایتمه‌لی‌بیک.

اونا گوره بیرینجی نوبه ده جد و جهد ایدیب نولوم دیریم مبارزه سینده شهید اولان جوانلاریمیزین ناحق توکولن قانلاری بهاسینه برپا ایتدیگیمیز آزادلیغیمیزین اساس پایه لرینی محکم لندیرملی بیک.

ملی حکومتی قوردوغوموز هله بش آی تمام دگلدر. بونونلا بئله بو آز مدتین عرضینده چوق بویوک موفقیتلره نائل اولموشوق. جوان حکومتیمیز منظم و مسلح بیر ملی قوشون تشکیل ایتمیشدر. رهبرلریمیز هر بیررسی نوز وظیفه لرینده ملی مجلسیمیزین تصویب ایتدیگی قانونلار و ماده لری اجرا ایتمکده چوخ فعالیت گوسترمیشدر. اقتصادی وضعیتیمیزین یاخشیشماسی ایچون بیر نئچه کارخانلر ایشه سالینمیشدر، مرکزی شهریمیز تبریزین آبادلاشماسینا اقدام اولونموشدر. مریضخانه لریمیز، ماهر حکیملر و موثر دواجات ایله تجهیز ایدیلیمیشدر که یوخسول طبقه لرین معالجه سینه صرف اولونور. بوندان صنورا کیچیک یاشلی اوشاقلاریمیزین تحصیلی مجانی و اجباری اولاجاقدور.

اوشاقلاریمیزین احوال روحیه سینده دموکراتیک افکار تولید ایدهن تعلیم و تربیه کتابلاری نوز آنا دیلمزده چاپ اولونماقدادور. تبریز شهرینده حربی افسرلیک مکتبی، نظمیه مدرسه سی، دمیریول، پست و تلغراف و اینجه صنعتلر مدرسه لری آچیلیمیش و درس لر باشلانمیشدر بونلاردان علاوه عالی بیر دارالفنونین ده آچیلماسی ایچون معارف وزارتیمیزده دقیق و سریع حاضرلیق آپاریلماقدادور ملی حکومتیمیز ان چوق کندچیلریمیزین قیدینه قالیر و قالاچاقدور.

اونلارین زندگانلیقیندا اولان تمام احتیاجلارینی هم، صحیه هم معارف هم زراعت و غیر جهتدن رفع و تامین ایتمگه چالیشاچاقدور.

ایندی ایسه اول قدمده، ملی نهضتمیزه مخالف اولان، دموکرات فرقه‌میزین علیینه تبلیغات و مبارزه آپاران نهایت ملی حکومتیمیزی قورمامیشدان قاباق کندچیلریمیزه بیر چوق ظلم و اشکنجه‌لر ایتدیکدن صونرا آذربایجانمیزی ترک ایدیب قورخوسیندان طهرانا فراری اولان خلق دشمنلرینین املاک ایله خالصه توپراقلاری یوخسول کندیلریمیز آراسیندا تقسیم ایتمیشدر.

هله بونودا نظرینیزه چاندیریم که، خوشبخت‌لیگه دوغرو گوتوردوگوموز قدملردهن ان مهمی بودور که، وطنیمیزین مرکزی تبریز شهرینده رادیو ستانسیاسی تاسیس اولونموشدر.

بو ستانسیا واسطه‌سیله آذربایجانین شهامتلی خلقی، ئوزلرینین، قهرمان، آزادلیق سهوه‌ن و صلح طرفداری اولدوقلارینی بوتون دنیانین قولاغینا چاتدیریر و اونلارا آنلاتدیریر که بیز مدنی و آزاد بیر حیات کیچیرمگه لایقیق، بیز معاصر علم و ته‌خنیقایا صاحب اولماق ایسته‌ییریک و اولاجاغیق.

بیز قان توکولمگه راضی دگیلیک، لاکین اگر اونودولماز دشمنیمیز اولان ارتجاع، بیزیم سعادت و آزادلیغیمیزا دوخونماق ایسته‌رسه، بیز کوزه‌رمیش اوت اولوب اونلارین جانینا یاپیشاجایق و یاندیریب کولینی گوگه سوووراجاغیق.

بیز هیچ وقت ئولمکدن قورخماریق، وطن و ملت یولوندا ئولومه حاضر اولماق بیزه اجدادیمیزدان قالما ارثی بیر عادتدر، بیر عده نافهملر هر دقیقه‌ده بیزیم غیبتیمیزی ایدیر و مین جوهره افترالار دانیشیرلار. اونلار ظن ایدیرلر که بیز خلقیمیزی اداره ایده بیلیمه جگیک، وطنیمیزی آبادلاشدیریمیاچاغیق.

اونلارین گیج بیینلری بیزیم استعداد و قابلیتمیزی تصدیق ایتمگه عاجزدرلر. لکن بیز اونلارا اثبات ایتلمی بیک که اوزون ایللر آپاردیغیمیز مبارزه لردن صونرا آلدیغیمیز آزادلیغی دائمی اولاراق ساخلاماغا قابلیت و قدرتییمیز واردر و بوندان صونرا بیزیم قوت و قدرتییمیزین قارشسینا هیچکس سد چکیب ممانعت گوستره بیلیمه چکدر.

آذر خلقی آرتیق آند ایچیب تصمیم دوتوشلار که ایندییه قدر اولدوقلاری بسدر، بوندان صونرا داها هر تجعله قول اولمیا جاقلار.

اونا گوره بوتون شهرلر و کندلرده عموم فرقه عضولری، احتمالی بیر حادثه موقعینده، غدار دشمنه غلبه چالماق عقیده سیله، داوطلب اولاراق حربی تعلیم اوگره نمگه باشلامیشلار.

حکومتیمیز ده وطن و خلقیمیزین سعادت و آزادلیغینی محفوظ ایتمک ایچون حربی قوه لریمیزی گنیشلندیرمکده هرگون ینی- ینی تدبیرلر دوشونمکده در.

جوانلاریمیزی حربی معاصر فنلریله آشنا ایتمک ایچون افسرلیک مکتبی نین ایکینجی دوره سی تبریزده آچیلماقدادر. او مکتبه تحصیل ایتمک ایچون فرقه قومیته سی طرفینده شهریمیزین ایمان و اراده لی جوانلاریندان بیر عهده تعیین ایدیلیب و آدلاری سیاهییه آلینمیشدر.

- نه وقت گوندره چکلر عارف؟

- اوچ دورت گونه قدر یولا سالاجاقلار.

- دیمک سیزین ده آدینیزی یازیبلار؟

- بلی، منیم ده، او مکتبی اتمام ایدیب قابل بیر وطن مدافعه چیسی اولماغیم قومیته نین هیئت جلسه سینده مصلحت گورولوب و قراره آلینمیشدر.

- گیدین عارف! سیزین ایچون صحت و موفقیت آرزو ایدیره‌م. آنجاق بیرجه خواهشیم بودور که بو صمیمی دوستلارینیزی یاددان چیقارما‌یب هردن بیر، کیچیک بیر نامه ایله اونلارین دا مسکین قلبینی خوشحال ایدینیز.

- البته اونسوزدا اولمیا‌جاقدر، و من ده مطمئن اولورام که صادق دوستلاریم منیم بو آز مدتلی آیریلیغیمدا قلبلرینه داخل اولماق ایسته‌یه‌ن غم- غصه‌یه قطعاً یول ویرمیه‌جک و بو موقتی فراق‌تدهن صونرا ابدیلیک بیر وصلت امید‌ی ایله همیشه گونلرینی شادلیق و مسرتله کچیره‌جکلر، من‌ده تعهد ایدیره‌م که نیجه که بو گونه قدر وطن و آزادلیق اوغروندا آپار‌دیغیمیز مبارزه‌لرده ئوزیمی آذربایجان خلقی‌نین قورخماز و فداکار بیر اوغلو صفتیله نشان ویرمیشم، بو گوندهن صونرا ینه‌ده ضرورت موقعه‌ده همین مرام و مقصدیمیز یولوندا جانیمی قربان ویرمگه حاضر اولاجا‌غام. اوره‌کدهن گلن بو سوزی تک من یوخ، بلکه عموم آذربایجان جوانلاری دیبرلر.

نانصاف بیرچۆره کچی نین آخیری^۱

باشیمی آشاغی سالیب یولبله گیدیر و گوره جگیم بیر ایشین نقشه سینی خیالیمدا ترتیب ایدیردیم. کوجه نین تینینی دؤنرکن بیر نفرین دیگرینه دیدیگی بو سوزلری ایشیتدیم.

- «حاجی آقا! سنی آند ویریرم گیتدیگین کعبه یه بیر آز بییین یئری، سوزیوی اورادا دییب ئوزیوی مدافعه ائدرسن. آخر منه دیمکن بیر نتیجه سنین ایچون حاصل اولماز. چونکه ئوزین بیلیرسن که من کیچیک درجه لی بیر مامورام. منیم الیمده هیچ بیر اختیار یوخر. منیم وظیفه م آنجاق تاپشیریلان ایشلری و امرلری یئرینه یئتیرمکن عبارتدر. بوندان باشقا غیر بیر ایشه اقدام و یا دخالت ایتمگه حق و اختیاریم یوخر. بونا گوره سن، نه منی اینجیت و نه ده ئوزیوی معطل ایت» دییه نصیحت ایدیردی.

بو سسین صاحبینین کیم و نه چی اولدوغونو و هانسی حاجیا خطاب ایتدیگینی بیلک ایچون باشیمی قالدیردیم. مشاهده ایتدیم که بو سوزلری دانیشان بیر نفر آزان، مخاطبی ایسه هم محله میز حاج مهدیقلی در. ایکسی ده بیرلیکده بیر سمته دوغری گیدیردیلر. یئریشلرینین سیاقیندان آنلادیم که حاجی نین بیر آیاغی گیدیرسه ده او بیرسی گیتک ایسته میر، لکن یاندا آزان اولدوغی ایچون یئریمگه مجبور اولموشدر. آزاندان ایشیتمه دیگنی سوزلره اساسا دوشوندیم که حاجی دان بیر یانلیشلیق باش ویرمیشدر کی نتیجه ده استنطاقه محکوم ایدیلیمیشدر. او

^۱ - آذربایجان روزنامه سی. ۳۶۰-۳۵۶

ايسه ايندى دن ئوزىنى تمىزه چىخارتماق ايسته بېر. ماراقلاندىم و - «حاجى آقا! خىر اولا تشرىفنىز هارادر بيله؟» دىيه سئوال ايتدىم لاکن حاجى جواب وىرمىدى. من، حاجى نىن سسىمى ايشىتىدىگىنى ظن ايدىب، سئوالىمى تکرار ايتدىم. بو دفعه او، اياق ساخالايوب اوزىنى منه دوغرو چه وىردى و منىمله، هميشه، ملايم و گولر اوزله ايتدىگى رفتارىن عكسىنه اولراق، آجىقى بىر حالدا، قابا بىر سسله اوزه ريمه چىغىردى:

- «جانىم يولون ايله دوز گىده بىلمىرسن، سنى نه دخلى وار که منىم تشرىفنىم هارادر. مگر سنى منه قىوم تعىن ايتمىش لر که، منىم، هارايى گىتىدىگىمى، نه ايچون گىتىدىگىمى و نه ايش گوردىگىمى گرک يوخلايوب اوگره نه سن؟ عجب ايشه قالمىشيق، داغىلاسان زمانه، هر يىتن بىر وکیل اولماق ايسته بېر.»

اونون بو طرز جوابىندن تعجب، و ايتدىگىم سئوالدان پشيمان اولدوم و: - «حاجى آقا! باغىشلا آنلامادىم» دىيه عذر ايسته بىب يولوما دوام ايتدىم. - «هلبت که آنلامادىن، هيچ من سندن سوروشورام که فلانکس هارادان گلىب هارايى گىدىرسن؟» دىيه آرقامجا اونون دئىندىگىنى ايشىتىدىم.

حاجى آقا ۵۵-۵۰ ياشىندا، بويدان قىسا، اما بدنن يوغون بىر وجودايدى. بورونى حددن زىاده يئکه، گوزلرى ايسه اولدوقجا كىچىك ايدى. ئوزى نىن ده قوجالىقدان زهله سى گىتىدىگىندن، گوزلره جوان گورونمک ايچون هميشه ساققالىنى دىبدن ماشىن ايله ووردورار و لباسىن تازه مودلار اوزره تىكىدىرىب گىبه ردى.

حاجى آقا شهرىمىزىن مشهور وارلىلارىندان در. اونی تانىمايان آدم چوق آز تاپىلار. چونکه سنگک پز دکانى اولدوغوندان، ئوز محله مىزدن سواى، ياخىن محله لرىن اهلىنىن ده بىر قىسمى اونون مشتىرلىرى در. اونون ان

چوق گوزه چارپان حرکتلریندن بیرى بودر که هامى ایله همیشه گوله گوله شوخلوق و ظرافتيله صحبت ایدر، بو خاصیتینین عکسینه اولاراق بوگون منیمله گوبوت رفتار ایتدی بونلاردان علاوه حاجی آقا اللهین بگه نیلمیش و مؤمن بنده‌لرینده بیریدر.

دیبرلر هیچ کس ئوز پیشه‌سیندن راضی اولماز. اما حاجی او کسلردن دگل ایدی. چونکه او ئوز پیشه‌سیندن نیجه ناراضی اولا بیلردی بیر صورتده که بوگون صاحب اولدوغو مال و ملکی هانسی که قیمتلرینی چوتکایا سالدیقدا لاقلا ۷۰-۶۰ مین تومن میزانینده اولار، مشغول اولدوغی پیشه واسطه‌سیله قازانمیشدی بوندان علاوه ۴-۳ دفعه گیتدیگی زیارت یوللاریندا خرج ایتدیگی پوللاری ینه همین واسطه ایله قازانمیشدی.

او، چوق سیاستچی بیر آدام ایدی. همیشه ئوز دوستلارینا پولی نه کیمی یرلره خرچلمک لازم اولدوغی حقده معلومات ویریب، ئوزینی اونلارا خیرخواه گوسته‌ره‌ردی و:

- «اوغوم! پولی قازانماق آساندر، خرچله‌مک چتین. آغیر زحمتلر سایه‌سینده قازاندیغین پولی خرچلیرکن فکرلش، اوپله یئرہ صرف ایله که هم بو دنیاپه خیری اولسون هم‌ده آخريتوه» ديبه نصیحت ویرردی.

حاجی عالم بی‌عمل دگلدی، ئوزگه‌لره گوستردیگی ثواب ایشلرین یولونی اولجه ئوزی گیدر، ئوزگه‌لره ایتدیکی توصیه‌لرین ریا اولمادیغینی اثبات ایدردی.

حاجی مهدیقلی سویله‌دیگیمیز وجهله پول خرچله‌مگین اصولینی باجاردیغی کیمی، پول قارانماغین دا وقتینی و یولونی گوزلجه‌سینه بیلیردی. او بو یولدا فوق‌العاده مهارت و جلدلیکله حرکت ایدیب کالان-کالان پول‌لار قازانماغا موفق اولوردی او بیلیردی که، نه قدر که

امپرياليزمىن استعمار سياستى ايراندا دوام ايدهجك، نه قدر كه بو سياستين تاپشيريغى ايله اللهليق ادعاسى ايدن رضاشاه پهلوى كبرو غروريله تخت سلطنتده اگله شيب، حكم رانليق ايشلرينى نوز كئفى ايسته ديگى كيمى داهدا دوغروسى، اوامرينه مطيع اولدوغو آغلارى نين گوستردىگى كيمى اجرا ايدهجكدر اونها ايران اهاليسى نين اقتصادى وضعيتى گوندن- گونه فلاكت اوچورومونا دوغرو گيدهجك و بدبخت ليگله هم آغوش اولان بو ئولكه ده دائمى اولاراق ذلت، جهالت، آجليق و قحطليك حكم سوره جكده. بو خياللار حاجى آقانىن قلوبىنى چوق سه وينديريردى. اونا گوره كه او كئچميش ايللرده مشاهده ايتميش و تجربه لنىميشدى كه، چوره ك قحط اولان ايللرده، آنجاق سرمايه سى چوق اولان چوره كچى لر، سايسيز- حسابسيز مقداردا پوللار قازانا بيلرلر. اونا گوره او، هميشه، موجود نقدلرينى خرمن موقعينده اوجوز قيمتله آريا- بوغدادان علاوه، مكه، دارى و غيرحوبانه وئريب انبارلارنى دولدورار. باهالانان و قحط ليگين ميزانى يوكسك درجه يه قالخان گونلره ساخلاردى. بو طريقيه حاجى آقانىن غله انبارلارى دائمى اولاراق هر جنسدن اولان ۴-۳ و حتى ۵ ايلدن قالما اون تايلارى ايله دولو و آغللارى (قاپى لارى) مهر و موم اولاردى. حتى بيريگون كيچيك اوغلى حاجى نين بو احتكارليغينا اعتراض ايديب ديميشدى كه «آقا! اگر بو گوندن اعتبارا بير آووج بيله آلمياسان دكانيميزين ايكي ايلليك مصرفيندن آرتيق انبارلاريميزدا موجود غله ميز واردر. آخريه بو قدر آليرسان، او كه، بوغدادر بيت دوشور او كه اون در آجيلانير» اونون جوابينده حاجى ديميشدى:- «اوغول هله سنين پول قازانماق وقتوا چوق وار، نه آنلابيرسان بورا ايراندر، قوى بير موسمى

گلسین، اوندا گوره رسن که بو بیت دوشمیش بوغدا ایله، آجیلانمیش اونون کوتلری اوستونده نیجه باش یاردی- ساچ یولدی دوشه جکدر.»
 حقیقتاده اوغلی آز زماندان صونرا آتاسی نین دیدیگی سوزلرین جانلی بیر حقیقت اولدوغونی مشاهده ایتدی. پاییزین ایکینجی آییندان اعتبارا قحط لیک باشلاناراق عموم چوره کچی خانه لرده اولدوغو کیمی حاجی نین دا سنگک پزخانه سینده عرصات محشر بریا اولوب نوز شدت و حدتینی گوندن گونه آرتیرماغا باشلادی.

اگرچه ایکی عدد پالچیق کیمی قارا و خمیر سنگکن نوتری، آلا قارانلیقدان دوروب گوشه و کنار دان گلن و گون اورتایا قدر «آقا شاطرا» ایوده آغلار اوشاق قویوب گلمیشم، سن الله منی ده یولا سال» دییه سیزیلدایان یوخسول قادینلارا، حاجی نین تاپشیریغی موجبنجه، بیر عددده اولسون سنگک ویریلیمیر و «جهنم اولون گیدین آری کیمی ویزیلداییب باشیمیزی آز آغریدین!» دییه اونلارا آجیقلی جواب ویریلیدی.

بونونلا بیله ینده نوبه یه دورانلارین صایی تدریجا آرتیر و چوره کچی خانه عمله لری ایشدن چیخاندا بیر پارا کیمسه سیز غریب و ال سیز- ایاقسیزلارا چوره ک چاتمیردی.

بو یله تاسفلی بیر وضعیت حاجی نین دکانیندا ۳ گون یا ۵ گون دگل، بلکه خرمن دوگونینه قدر دوام ایدر، اوندان صونرا ۲ آی یا افراط ایتسه ۳ آی ساکتله شیب یوخسول و زحمتکش طبقه نی بیر قدر آسوده خاطر ایدردی.

عمومی وضعیتین ذکر ایتدیگیمیز کیمی آجینا جاقلی بیر گونینده حاجی آقا نوزینین مخصوصی ضیافت سالونوندا دعوت ایتدیگی بیر عده محترم قوناقلارلا، داها دوغروسو، بعضی مشکل ایشلرینین حل ایدیلمه سی ایچون آسیلی اولدوغو عالیجنابلارلا اگله شیب، پیشیرتدیردیگی نوع به

نوع دادلى و لذتلى طعام لارى، خميرى سود ايله يوغورولموش سارى بوغدا لاواشى ايله يئيبير و آرا- صرادا عراقيله دولى گيلاسارى قالديراراق بىر- بىرىنين صاغليغنا ايچير، صورا ايسه شن قهقهه لرله قارىشيق صحبتلر ايديرديلر.

هاموسى منصب صاحبلى اولماقدان علاوه همده ارباب و ملك صاحبلى اولدوقلارى ايچون صحبتلى نين اساس موضوعى، جارى ايلده باغ، بوستان و خصوصا زميلريندن گوتوردىكلرى محصوللارين مقدارى نين چوخلوغوندان و جنسلى نين اعلاليغيندان عبارت ايدى.

بو وقت اوتاغين بىر گوشه سينده اوتوروب ظاهرده جغرافيا كتابى نين نقشه لرينه باخماق باطنده ايسه اونلارين صحبتلرينه قولاق آسماقلا سرگرم اولان حاجى نين اوغلى بىردن بىره سوزه باشلاييب اونلارين توجهىنى اوزينه جلب ايتدى.

- «بو كتابدا يازيلديغينا گوره ايران اهالىسى نين اكثريتى اكينچىليك ايشلريله مشغول اولوب اساس محصوللارى بوغدا، آرپا و دوگيدن عبارتدر، و سيزينده ايندى ايتديگيز صحبتلر بو موضوعين صحتينه دلالت ايدير، اونا گوره من تعجب ايديره م بونا كه، ماداميكه وطنيميز زراعت ئولكه سى در بس نه ايچون شهر و كندلريميزده آجلىق و قحطلىك حكمرانلىق ايله بىر، بىر صورتده كه، كيچن ايلين اكينلر ينى نه دولى وورموش، نه مرض محو ايتميش و نه ده چكىرتگه يئميشدر؟ ئوزينيزين فرمايشينيزه گوره ده حتى لاپ ياخشى حاصل الده ايتمشسينز خواهش ايديره م كه، بو سئواليمه قانع ايديجى جواب ويرين!

قوناقلاردان بىرى:- «اوغول! سنين نه رجوعين وار كه بوجور ايشلره مداخله ايديرسن؟ سن، بودور، (قارشودا كى آغ لاواشدان بىر پارچا اينه

گوتوروب اونا گوستردی) بو، قوزی قویروغی کیمی چوره‌گیوی یئی،
آلاهینه شکر ائله» دئی.

- «خواهش ایديره‌م که مذمت ایتمه‌یین. مثبت جواب ویریب مسئله‌نی
روشن ایتمگله منی انتظارلیقدان قورتارین، دوغروسی من بو سری
اوگره‌نمک ایسته‌ییرم.»

- «چوق یاخشی، قولاق آس من بو ساعت سنی باشا سالیم دییه ایکنجی
قوناق اونا جواب ویردی: «اعلیحضرت همایون دوستلوق رابطه‌سینی
محکم‌لندیرمک ایچون، هر ایل، ایراندا عمله گلن غله‌نین بیر قسمتینی،
آلمان دولتینه ویرمگه قول ویرمیشدر»

- «دیمک غله ایندی خارجه گونده‌ریلیر»

- «بلی خارجه گونده‌ریلیر»

اوغلان: «احسن اولسون! آدینی وطن‌پرست و ملت سه‌وه‌ن قویان بيله بیر
کیشی‌یه که ایوینین چوره‌گینی بیگانه‌لره وئریب ئوز اولادینی آجیندان
ئولدییریر» دیدی.

حاجی گوزلرینی آغارداراق اوغلونا آجیق‌لاندی:

- «اوزون دانیشما فضول اوغلی فضول! بجه‌نم که ئولیرلر سن دئییرسن
که، بش- اون نفر لات- لوت آجیندان ئولمه‌مک ایچون اعلیحضرت جناب
هیتلرین یاندا ئوزینی حرمتدن سالسین. بو هیچ وقت اول بیلمز و من
راضی اولمارام که شاهیمیز توپوردیگینی یالاسین، قوی گونده‌مین نفر
قیریلسین، آنجاق او، وعده‌خلاف اولماسین، و ثانیاً هله بیچین موقعینه
ایندی قالیر ۷ آی، من محله‌میزین اهلینه چوره‌ک ویره بیللم، ۱۴ آی. (ئوزی
کیمی محترک چوره‌کچی لرده‌ن بیر نیچه‌سی‌نین آدینی ساپاراق) حاجی
موسی آقادا همچنین! حاجی مصطفی آقادا همچنین...

اوغلان آتاسى نين سوزىنى قورتارماق ايچون مجال ويرمه ييب:
 - «مشهدى ميرولى آغادا همچنين، حاجى ميرزا على آقادا همچنين... ديدى
 «لاكن بو محترم آقالار غلەنى آنبارلارا دولدورماق مقصدلرى، خلقين
 چوره گە اولان احتياجىنى رفع ايتمك دگل، بلكه قانلارنى سورماقدر. اگر
 حقيقتا بونلار ملت قىدى چكن اولسايدى لار، بيچاره خلق پيشگين بوغدا
 چوره گى ييه، داها چىي حيوان خوره گى يئمزديلر. يئديكلرىنى آسان و
 آسوده ليكله آردىلار، نه اينكه بويوك بير چتينيكلرله... دگلمى!

۳نجى قوناق ديدى: «اوغول! چىي ليك و قره ليگين عيبي يوخدور...، آدام
 ناشكر اولوب، بيله شيئلردن اوترى قلبىنى سيخماز. بو دنيانين ازلدن
 عادتى در، گوره رسن كه، ۵ گون اوجوزليق، بوللوق اولور، ۳گون ده
 قحطليك و باهاليق اولور. نتيجه ده ينه ده خلق دولانير و هاموسى ياددان
 چيخيب گئدير. الله رحمت ايله سين، مرحوم شاعرلر يئمزدن نه بيلم كيم
 ايندسه گوزلجه نطقه چكيب بويورميشدى كه: «عالى قصرده مخمل
 رختخواب ايچينده ده ياتسان گنچر گندهر» «خرابه كلبه قورى يئر
 اوستونده ده يانسان كنچر گئدير» «ياوان آريا چوره گى ده يئسن گنچر
 گندهر...»

«تويوق - پلوودا يئسن گنچر گندهر...»

- «بلى، بلى، هاموسى گنچيب گنده جكدر» ديه، حاجى قوناغى نين
 سوزىنى تصديق ايتديكن صونرا علاوه ايتدى: «خلق هر جور اولسا
 گنچينه جكدر. انتهاسى بيرقدر چوق يئمزلر، آز ييه لر، آغىنى يئمزلر،
 قاراسىنى ييه لر، اوجوز قيمته يئمزلر، باها قيمته ييه لر، آخر كه يى ييب
 قارينلارنى ياسدان چىخاردارلار» ديدى.

ایندییه قدر فقط مباحثه یه قولاق آسیب دانیشمییان قوناق که نظمیه رئیس ایدی، بو طرزده سوزه بالاشدی:

- «اگر چه بعضی اسرارآمیز مطالبی بورادا فاش ایتمک منیم وظیفه م دگل، لاکن سیزی ئوزیمه و دولته صادق بیلدیگیم ایچون و سوزینده موقعی اولدوغو ایچون اظهار ایتمگه مجبور اولورام.

اعلحضرت همایونی نین، ایرانین غله سینی خارجه حمل و نقل ایتمکن اساس مقصد و سیاستی امور سلطنته تهلگه و خطر تولید ایدن بعضی ناگوار حادثه لردن جلوگیرلیک ایتمک ایچوندر چونکه تجربه ده گورونمیشدر که، خلقین افکاری اگر چوره ک بابتیندن فارغ و آسوده اولارسا اوندا نوع به نوع آمال و آرزولار تعقیبینه اقدام ایدرلر که نتیجه ده مضر جریانلار نمایان اولوب افکار عمومینی مختل ایدر.

نیجه که محمود آقائین تذکرینده بوگون مشاهده اولینور اگر حاجی آقائین اوغلی، داها دوغروسی ئوز بالامیز اولماسایدی، من اونون، فعلی سیاستیمیزین خلافینه اولان بو دانیشقلاریندان اغماض ایتمز و قانون عدل موجبجه حبس ابدی یه محکوم ایتدیردیم. نیجه که حال حاضرده زندانلاریمیزدا بوجور سوزلر دانیشماق جهتینه، ئوزلرینی بدبخت ایدیب اوزون مدت لردن بری عفو و محاکمه ایدیلمه دن یاتان سیاسی دوستاقلارین حد حسابی یوخر. اما اگر قحط لیک و باهالیق اولارسا، اوندا خلق اجتماعی حیاتدا ضروری اولان هر بیر واجباتی فراموش ایدر، فقط زندگانلیغین مادی جهتنن تامین ایتمک خیالیله مشغول اولار»

- «بلی، بلی، صحیح فرمایشد، صبح تئزدن ایویندن چیخاندان، آنجاق بو فکرده اولار که چالیشسین، چابالاسین بلکه آخسام قاییداندا عائله سی نین آج یاتماماقلاری ایچون، بیر نیچه عدد سنگگ ایوینه آپارا بیلسین» دییه ۴

نجى قوناق جناب رئيسين سوزلرينى تصديق ايتدى. خلاصه مطلبدن اوزاق دوشميهك. گونلر بيربيرينى تعقيب ايدهرك حاجى نين بو گونكى قوناخليق تاريخيندن ۷-۸ ايل كيچدى. بو مدتین جرياندا امتعه و ارزاق گوندن گونه باهالانير و قحطلنير، ايش-سيزليک و آجليق ايسه آرتير و اوجوزلانيردى. ديمک تدریجی اولاراق بعضی شيلرده ترقی بعضی لرینده ايسه تنزل واریدی. بو ترقی ايله تنزل هر ايکيسی بير موازنتده جرياندا ايديلر. ترقی نين جريانى اهالى نين اوندا بيرينين نفعينه تمام اولورديسا، تنزليين جريانى اوندا دوققوزينين ضررينه تمام اولوردى. نهايت سووهت و آلمان محاربه-سى نين باشلانماسى نين نتيجه-سينده بو جريانلار سرعتلرينى آرتيريب داهادا شدتله گنیش لنمگه باشلاديلار. محتکرلر انبارلارا دولدوردوقلارى ماللارى بالابالا چيخارديب اصل قيمتيندن بيره اون آرتيق بير مبلغه ساتير پوللارى دسته-دسته سانديقلارا ييغيردیلار. يوخسول و زحمتکش طبقه ايسه افلاسه اوغرايوب آجينا جاقلى و پربشان بير حالدا سرگردان قاليردیلار.

وقتدن و فرصتدن استفاده ائديب اسگيناسلارى چين-چين سانديغا ييغانلاردان بيرى ده حاجى مهديقلى آقا ايدى. او، آرتيق سيزين سگز ايل بوندان قاباق تانيدىغيز حاجى آقا دگل ايدى. كيچميشه نسبتا ايندى داهادا وارلاميش، داهادا تجربه لنمش و علاوه جوانلانميشدى.

قورتارمادى